

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
MEVLÂNÂ ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
MEVLÂNÂ VE MEVLEVÎLİK ARAŞTIRMALARI ANA BİLİM DALI
MEVLÂNÂ VE MEVLEVÎLİK ARAŞTIRMALARI BİLİM DALI

KONYA MEVLÂNÂ MÜZESİ ARŞİVİNDE BULUNAN
84 NO.LU ZARF TERCÜMELERİNE GÖRE
KONYA MEVLEVÎHÂNESİ İLE
LEFKOŞA MEVLEVÎHÂNESİNİN İLİŞKİLERİ

Hümeyra YAMAN POLAT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Mutluhan TAŞ

KONYA- 2020

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Mevlâna Araştırmaları Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Adı Soyadı	Hümeyra YAMAN POLAT
Numarası	187201001004
Ana Bilim / Bilim Dalı	Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları / Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Mutluhan TAŞ
Tezin Adı	Konya Mevlâna Müzesi Arşivinde Bulunan 84 Nolu Zarf Tercümelerine Göre Konya Mevlevihanesi ile Lefkoşa Mevlevihanesinin İlişkileri

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Hümeyra YAMAN POLAT
(İmza)

.....

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Mevlâna Araştırmaları Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hümeyra YAMAN POLAT
	Numarası	187201001004
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları / Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Mutluhan TAŞ
	Tezin Adı	Konya Mevlâna Müzesi Arşivinde Bulunan 84 Nolu Zarf Tercümelerine Göre Konya Mevlevihanesi ile Lefkoşa Mevlevihanesinin İlişkileri
	Tezin İngilizce Adı	The Relationship Between Konya Mevlevihane and Lefkoşa Mevlevihane According to Envelope Translations 84, Which Is Found in the Archive of Konya Mevlâna Museum

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan *Konya Mevlâna Müzesi Arşivinde Bulunan 84 Nolu Zarf Tercümelerine Göre Konya Mevlevihanesi ile Lefkoşa Mevlevihanesinin İlişkileri* başlıklı bu çalışma 10 / 08 / 2020 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Unvanı	Adı Soyadı	Jüri	İmza
Prof. Dr.	Mutluhan TAŞ	Danışman	
Doç. Dr.	Oğuz KARAKAYA	Asil	
Dr. Ö. Üyesi	Mehmet SUSUZ (Üniversite Dışı)	Asil	

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
BİLİMSEL ETİK SAYFASI	i
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU.....	ii
İÇİNDEKİLER	iii
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
ÖN SÖZ.....	viii
KISALTMALAR	x
GİRİŞ.....	1
TEZİN AMACI.....	1
METOD VE YÖNTEM.....	1
ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI	1
1. MEVLEVÎLİK.....	2
2. MEVLEVÎHÂNELER.....	5
3. KONYA MEVLÂNÂ MÜZESİ MERKEZ ARŞİVİ.....	8

I. BÖLÜM

LEFKOŞA (KIBRIS) MEVLEVÎHÂNESİ

1.1 Kıbrıs'ın Fethi ve Lefkoşa Mevlevîhânesinin Kuruluşu	11
1.2. Bânisi	12
1.3. Konumu.....	12
1.4. Tarihçesi.....	12
1.5. Postnişinleri.....	13
1.5.1. Karamanî Hamza Dede.....	14
1.5.2. Sa'âde'd-din İbn Muharrem.....	14
1.5.3. Dânişî Ali Dede (İlmi Dede).....	15
1.5.4. Siyâhî Mustafa Dede	16
1.5.5. Ârif Dede	17
1.5.6. Hızır-Handî Dede	17
1.5.7. Sadrî Dede.....	17
1.5.8. Mehmet Ârif Dede.....	18

1.5.9. Abdullah Dede.....	18
1.5.10. Mustafa Dede	19
1.5.11. Feyzullah Dede.....	19
1.5.12. Safvet Dede/ Derviş Ali Dede.....	19
1.5.13. Şeyh Mehmed Celâleddin Efendi.....	20
1.5.14. Selim Dede.....	20
1.5.15. Hâfız Şefik Efendi	21

II. BÖLÜM

LEFKOŞA MEVLEVÎHÂNESİNE AİT BÖLÜMLER VE TAMİRAT

2.1. Mevlevîhâne Bölümleri	22
2.1.1. Giriş Kapısı	22
2.1.2. Semâhâne	23
2.1.3. Türbeler.....	24
2.1.4. Matbah	24
2.1.5. Dergâh Bahçesi	26
2.2. 1912-1913 Yılları Arasında Mevlevîhânenin Tamirat Durumu.....	27

III. BÖLÜM

VAKIFLARA AİT DURUMLAR

3.1. Osmanlı Toplumunda Vakıfların Yeri.....	29
3.1.1. Fethedilen Yerlerde (Kıbrıs) Evkâf.....	30
3.1.2. İngiliz Yönetiminde Kıbrıs Evkâfi	31
3.2. Evkâf-ı Celâliye ve Lefkoşa Mevlevîhanesi	32

IV. BÖLÜM

SOSYAL FAALİYETLER

4.1. I.Balkan Harbi'nde Mevlevîhânelerin Faaliyetleri.....	34
4.2. Özel Gün ve Gecelerdeki Faaliyetler.....	38
4.2.1. Semâ Ayinleri.....	38
4.2.2. İhya Geceleri	39

V. BÖLÜM**84 NO.LU ZARFTA YER ALAN MUHTELİF MESELELER**

5.1. Mevlevî Değerleri Üzerine Yozlaştırma Çabaları.....	41
5.2. Konya Mevlevîhânesine Dair Övgü Yazıları.....	41
5.3. Mektupların Başlangıç ve Bitişinde Yer Alan Hitaplar.....	42
SONUÇ.....	45
KAYNAKÇA.....	47
EKLER	52
Ek-1: Belgelerin Transkripsiyonu.....	52
Ek-3: Resimler	85
ÖZGEÇMİŞ	88

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Mevlâna Araştırmaları Enstitüsü Müdürlüğü

Adı Soyadı	Hümeyra YAMAN POLAT
Numarası	187201001004
Öğrencinin	Ana Bilim / Bilim Dalı
	Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları / Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları
	Programı
Tezli Yüksek Lisans ☒	
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Mutluhan TAŞ
Tezin Adı	Konya Mevlâna Müzesi Arşivinde Bulunan 84 Nolu Zarf Tercümelerine Göre Konya Mevlevîhânesi ile Lefkoşa Mevlevîhânesinin İlişkileri

ÖZET

Kıbrıs Lefkoşa Mevlevîhânesi, Osmanlı Devleti'nin 1571 yılında Kıbrıs'ı fethetmesinden sonra 1593 senesinde Ahmet Paşa tarafından kurulmuştur. Konya Mevlânâ Müzesi Hazine-i Evrak Arşivindeki 84 no.lu zarfta, Lefkoşa Mevlevîhânesinden gönderilen 1912/1328-1913/1329 tarihli muhâberât belgelerine ulaşılmıştır. Belgeler, 1894-1931 yılları arasında vazifede bulunan Postnişin Mehmed Celâleddin Efendi tarafından iletilmiştir. 84 no.lu zarf ışığında, Mevlevîhânenin I. Balkan Harbindeki durumu, Mevlevîhâne bölümlerinin onarımı için tamirat talepleri, vakfin korunması adına yatırılan ödenekler, özel gün ve gecelerdeki işleyiş ile Lefkoşa Mevlevîhânesine dair bazı meseleler tespit edilmiş ve çalışmamızda bu konulara yer verilmeye gayret edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs Fethi, Ahmet Paşa, Lefkoşa Mevlevîhânesi, Mevlânâ Müzesi, Hazine-i Evrak, 84 no.lu zarf.

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Mevlâna Araştırmaları Enstitüsü Müdürlüğü

Adı Soyadı	Hümeyra YAMAN POLAT
Numarası	187201001004
Öğrencinin	Ana Bilim / Bilim Dalı
	Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları / Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları
	Programı
	Tezli Yüksek Lisans ☒
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Mutluhan TAŞ
Tezin İngilizce Adı	The Relationship Between Konya Mevlevihane and Lefkoşa Mevlevihane According to Envelope Translations 84, Which Is Found in the Archive of Konya Mevlâna Museum

ABSTRACT

Cyprus Nicosia Mevlevi Palace was founded in 1593 by Ahmet Pasha after the Ottoman Empire conquered Cyprus in 1571. In the envelope number 84 in the Archive of Treasury Records of Konya Mevlânâ Museum, the communication correspondence documents dated 1912/1328-1913/1329 which were sent from the Lefkosa Mevlevi Lodge are reached. The documents were forwarded by Postnishin Mehmed Celaleddin Efendi, who served between 1894-1931. In the light of the envelope number 84, the situation of the Mevlevihane in the First Balkan War, the repair requests for the repair of the Mevlevihane sections, the appropriations invested in order to protect the foundation, the operation on special days and nights and some issues related to the Nicosia Mevlevi House were identified and efforts have been made to include them in our study.

Key Words: Conquest of Cyprus, Ahmet Pasha, Lefkosa Mevlevihanesi, Mevlana Museum, Archive of Treasury Records, Envelope no. 84

ÖN SÖZ

Türkiye Selçukluları döneminde, Mevlânâ Celâleddin-i Rûmi'nin felsefesi doğrultusunda oluşan Mevlevîlik Tarikatı, Osmanlı coğrafyasında geniş bir alana yayılmıştır. Dini öğretilerin yanında zamanla toplumun sosyal, kültürel, eğitim, sağlık gibi pek çok alanına katkıda bulunarak önemli bir müessese haline gelmiştir.

Temsil ettiği hoşgörü ve insancıl anlayışı ile Anadolu'nun her tarafında hatta fethedilen topraklarda dahi kısa süre içerisinde Mevlevîhâneler kurulmuştur. Bu Mevlevîhânelerden biri de çalışma konumuzu teşkil eden Kıbrıs'ta bulunan Lefkoşa Mevlevîhânesidir.

Çalışmaya başlamadan evvel asırlarca varlığını devam ettirmiş, günümüzde de etkisini halen sürdüren Mevlâna ve onun anlayışıyla oluşmuş Mevlevîlik Tarikatı ile Mevlevîhânelere dair eksik hususların olduğu düşünülmüştür. Buna binaen Mevlâna Müzesi Hazine-i Evrak Arşivinde yer alan ve gün yüzüne çıkmamış olan zarfların bulunduğu öğrenilmiştir. Geçmişe dair her bir vesikanın kıymete haiz durumu göz önüne alındığında Mevlâna Müzesi Arşivinde yer alan 84 no.lu zarfın araştırılması da bu bağlamda önem arz etmektedir. Bu vesile ile söz konusu zarf araştırma konusu olarak belirlenmiştir. Bu belgelerde 1912/1328-1913/1329 yılları arasında Lefkoşa Mevlevîhânesinden Konya asîtanesine gönderilen cevap yazıları ya da bilgilendirme yazıları bulunmaktadır. Vesikaların transkribe edilmesi ile Lefkoşa Mevlevîhânesine ait konular belirlenerek bu çalışmada ele alınmıştır.

Çalışmanın giriş bölümünde Mevlevîlik, Mevlevîhâneler ve Mevlânâ Müzesi Arşivi hakkında bilgiler verilmiştir. Birinci bölümde Kıbrıs'ın Osmanlı Devleti tarafından fethedilmesi ile kısa süre içerisinde kurulan Lefkoşa Mevlevîhanesi, Mevlevîhânenin bânisi, konumu, tarihçesi ve dergâhta görev yapmış postnişinleri belirtilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde ise Mevlevîhâneye ait bölümler ve tamirat durumları ele alınmıştır. Üçüncü bölümde evkâfın Osmanlı toplumundaki vaziyeti ile Evkâf-ı Celâliye kurumlarından biri olan Lefkoşa Mevlevîhânesine değinilmiştir. Dördüncü bölümde ise konumuz olan Lefkoşa Mevlevîhanesi ile diğer

Mevlevîhânelerin I. Balkan Harbi'ndeki faaliyetlerine ve dergâhın özel gün ve gecelerdeki durumlarına dair konulara yer verilmiştir. Beşinci ve son bölümde elimizdeki 84 no.lu belgede yer alan Mevlevî değerleri üzerine yozlaştırma gayeleri, Konya Mevlevîhânesine gönderilmiş övgü yazıları, mektupların başlangıç ve bitişinde yer alan hitaplar gibi vesikâlardaki muhtelif konulara yer verilmiştir.

Araştırma konusu olan 84 no.lu zarf içinde yer alan bir yazıda “M. 1912- R. 1328 tarihinde Konya Mevlevî Dergâhına Kıbrıs Mevlevîhânesinden gelen muhaberat evrakı” yazsa da zarfta 1913 yılına ait belgeler de yer almaktadır.

Beni bu araştırmaya yönlendiren ve çalışmamın her safhasında değerli katkıları ile yanımda olan danışmanım Prof. Dr. Mutluhan TAŞ'a, ayrıca desteklerinden dolayı eşime ve aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Hümeyra YAMAN POLAT

Konya 2020

KISALTMALAR

KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KMMA	: Konya Mevlânâ Müzesi Arşivi
DİA	: Diyanet İslâm Ansiklopedisi
İÜİFM	: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tez
a.e.	: Aynı eser
bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
DÜ	: Diyarbakır Üniversitesi
Ed.	: Editör
h.	: Hicrî
Hz.	: Hazreti
haz.	: Hazırlayan
m.	: Milâdî
no	: Numara
Prof.	: Profesör
r.	: Rûmî
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa sayıları
sad.	: Sadeleştiren
vd.	: Ve diğerleri

GİRİŞ

TEZİN AMACI

Mevlânâ'nın anlayışıyla oluşmuş Mevlevîlik ve Mevlevîhâneler, yedi asır gibi uzun bir dönemde varlığını devam ettirmiştir. Günümüzde ise Mevlânâ'ya olan ilgi gün geçtikçe daha da artmaya başlamıştır. Fakat Mevlânâ'ya, Mevlevîliğe ve Mevlevîhanelere dair ulaşılan bilgilerde halen eksikliklerin olduğu düşünülmektedir. Bu düşünceden yola çıktığımızda Konya Mevlâna Müzesi Arşivinde bulunan tasnifleri yapılmış fakat incelenmemiş belgelerin olduğu görülmüştür. Bundan dolayı müze arşivinde yer alan 84 no.lu zarf çalışma konusu olarak belirlenmiştir. Çalışmanın amacı ise; Kıbrıs Mevlevîhânesinden Konya Mevlevîhânesine gelen mektupların bulunduğu 84 no.lu zarfın tercümesini yaparak iki Mevlevîhâne arasındaki ilişkiyi tespit etmektir.

METOD VE YÖNTEM

Çalışmaya başlarken öncelikle Mevlânâ, Mevlevîlik ve Mevlevîhanelere dair literatür taraması yapılmıştır. Daha sonra 84 no.lu zarf içinde bulunan belgeler Latin harflere aktarılmış ve transkripsiyonu yapılmıştır. Vesikaların tercümesiyle Konya Mevlevîhânesi ile Kıbrıs Mevlevîhânesine dair muhtelif konulara ulaşılmış ve bu konular üzerine araştırmalar yapılmıştır. Kıbrıs Mevlevîhânesini konu alan makale ve kitaplara ulaşılarak elimizdeki belgelere göre karşılaştırılması yapılmıştır.

ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI

Araştırmada Lefkoşa Mevlevîhânesine dair sınırlı sayıda kaynağa ulaşılmıştır. Bu sebeple çalışmayı oluşturan konuların farklı kaynaklardan teyiti için Kıbrıs'a gidip birincil kaynaklardan araştırma yapılması düşünülse de günümüz yaygın hastalığı "Covid-19" sebebi ile mümkün olmamıştır. Lefkoşa Mevlevîhânesinin Anadolu topraklarının dışında kalması ve Kıbrıs'ın uzun yıllar boyunca İngiliz yönetiminde bulunmuş olması bu durumun nedenlerinden olabileceği gibi bir neden de Mevlevîhâneye ait belgelerin iyi muhafaza edilememesinden dolayı zamanla yok olmuş olması da düşünülmektedir.

1. MEVLEVİLİK

Mevlevîlik, Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'nin vefatından sonra (17 Aralık 1273) XIII. yüzyılın son dönemlerinde Hüsameddin Çelebi ve Sultan Veled tarafından kurulmuştur. Hüsameddin Çelebi, Mevlâna'nın boşalan postuna oğlu Sultan Veled'in geçmesinin daha uygun olacağını düşünmüştü de Sultan Veled kabul etmemiştir. Zira Mevlânâ'ya bu alemden göç etmeden evvelki son günlerinde "Sizden sonra halifemiz kim olur?" sorusu sorulmuş, Mevlânâ ise: "Çelebi Hüsameddin'imiz halife olur." cevabını vermiştir.¹

Bundan dolayı posta geçen Hüsameddin Çelebi, Mevlânâ'nın aile bireyleri ve muhibban ile gönül sohbetlerini sürdürerek bu ilahi aşk yolunun devam etmesi için çabalamıştır. Her cuma öğleden sonra Mevlânâ dostlarının toplanması ile semâ ayîni tertip etmişlerdir. Bu özel günlerde, dervişlerin semâ etmelerinin yanında Kur'an-ı Kerim ve Mesnevî okumaları da yapılmıştır.² Hüsameddin Çelebi'nin vefatıyla (25 Ekim 1284) posta Sultan Veled geçmiştir. Mevlevîlik, Sultan Veled'in belli usûlleri sistemleştirmesi neticesinde tarikat haline geçmiştir. Mevlânâ, yaşamında tarikat önderi olmadığı gibi bunu da arzulamamıştır. Fakat vefatı sonrasında sevenlerinin bir arada toplanmaya devam etmesi ile yol gösterecek bir mihmandara ihtiyaç duyulmuş ve zamanla tarikat halini almıştır. Mevlevîlik tarikatı, hiçbir törene tabii olmayıp Mevlâna'nın dil, din, ırk gözetmeksizin insani görüşünü ve beşerî felsefesini mistisizmle yoğurmuştur.³

Sultan Veled döneminde tarikata gönül bağlayanların sayısının günden güne artması ile daha önce yapılmış olan semâhane, mescit gibi bölümler yetersiz gelmeye başlamış ve bunun üzerine Sultan Veled, devlet büyüklerinin ve zengin kişilerin yardımlarıyla yeni bir medrese inşa ettirmeye karar vermiştir.⁴ (Bu yardımlar ileride teşekkül edecek olan Celâliye Vakıfları'nın temelini oluşturmuştur.) Sultan Veled'in Mevlevîlik yoluna kattığı yeniliklerden dolayı tarikat adına önceleri "Velediyye"

¹ Mehmet Önder, *Mevlâna ve Mevlevilik*, İstanbul 1998, s. 162.

² A.g.e., s.166.

³ Abdülbâki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan sonra Mevlevîlik*, İstanbul 1953, s. 186.

⁴ Mehmet Önder, *Yüz Yıllar Boyunca Mevlevîlik*, Ankara 1992, s.19, 20.

denilse de zamanla “Mevlevîyye” ismini almıştır. Girişkenliği sayesinde tarikata canlılık getiren Sultan Veled, 11 Kasım 1312 yılında vefat etmiş yerine ise oğlu Ulu Ârif Çelebi geçmiştir.

Ulu Ârif Çelebi, şeyhlik makamında sekiz yıl gibi kısa bir süre kalmıştır. Bu kısıtlı zaman zarfında tıpkı babası Sultan Veled gibi tarikata birçok yenilik katmıştır. Seyahat etme tutkusunu ile Mevlevîliğin sınırlarını daha da genişletmiştir. Bunun yanında Mevlevîhânelerin açılması için güvenilir arkadaşlarını Konya dışına göndermiş ve ulaşılan yerlerde dergâhların kurulması adına gereken tüm desteği sağlamıştır. 5 Kasım 1320 yılında vefat eden Ulu Ârif Çelebi⁵, Mevlânâ'nın ışığını birçok yere ulaştırmayı başarmıştır. Ayrıca Ulu Ârif Çelebi'nin Sultan Veled'den sonra posta geçmesi ile “Çelebilik makamı” oluşmuştur. Bu Çelebiler aynı zamanda tüm Mevlevîhânelerin merkezi olan Konya Mevlevîhânesinin postnişinlik makamında vazifede bulunmuşlardır. Çelebilik makamı, Mevlânâ'nın baba tarafından gelen soyundaki en büyük erkek çelebiye verilmiştir.⁶ Mevlevîhânelerin kapatılacağı 1925 yılına kadar yaklaşık altı yüz yirmi beş yıl, Çelebi Hüsameddin haricinde, Mevlânâ soyundan postnişin olarak otuz çelebi şeyhlik makamında oturmuştur.⁷

Konya Mevlevîhânesine seçilecek postnişin, önceleri dergâh ileri gelenleri tarafından sunulup onaylanırken, 16. yüzyılın ilk dönemlerinde bu durum değişmiş ve padişah iradesine sunulmuştur. Postnişinliğin dinî ve ilmî tarafının olmasından dolayı seçimi şeyhülislâm yapmış ve padişahın iradesine sunmuştur. Padişahın kabul edip onaylaması ile postnişin seçilmiştir

Anadolu'daki diğer Mevlevîhânelerde ve Osmanlı Devleti'nin yeni yerler fethedip üç kıtaya yayılmasıyla kurulan Mevlevîhânelerde, postnişin atamaları ise şu şekilde gerçekleşmiştir:

⁵ Önder, *Yüz Yıllar Boyunca*, s.31

⁶ Naci Bakırcı, Ed. Sezai Küçük- Harun Yıldız, *Dergâhı Mevlâna Albümü Âsitâne 800. Yıldönümü Armağanı*, 2007, s.14.

⁷ Mehmet Önder, “Konya’da Mevlânâ Müzesi Arşivi ve Mevlevîhâneler”, *Osmanlı Araştırmaları*, S:XIV, İstanbul 1994, s. 138.

Birinci olarak; İlk zamanlarda Konya dışına Mevlevîhâne açmak için gönderilen yetişmiş dervişler, açtıkları dergâhlarda şeyh olmuş vefatları sonrasında varsa oğulları yok ise aile bireylerinden bu noktada görev yapabilecek olgun bir kişi makama geçmiştir.

(Ancak bu durum Mevlevîhânelerin yayılmaya başlaması ve maddi durumlarının iyileşmesi ile değişmiştir.)

İkinci olarak; Birincide yer alan bu gelenek değişmiş ve Mevlevîhânelere yapılacak şeyh atamaları Konya Çelebisi'nin rızasına bırakılmıştır. Konya Çelebisi ise belli kurallar çerçevesinde, atanacak şeyhi seçmiştir.⁸

Mevlevîlik üzerine durulması gereken bir diğer husus ise semâ âyinleridir. Semâ: Kendine has usûl ve erkânı ile belli kurallarla yapılan, Mevlevîlere ait bir ibadet şeklidir. Semâhanelerde neyzen, kudümzen, âyinhanlar gibi musiki topluluğun yer aldığı mutrip mahfilinin önünde, semâ alanında Semâ âyinleri icra edilmiştir.⁹

Mevlevîlikte semâ ayinlerinin farklı türleri de vardır. Bunlar ise şöyledir:

Mevlevî muhibbi tarafından şükür duası için yahut sevap kazanma arzusu ile tüm masrafları karşılanmak suretiyle bir âyin yapılmasının istenmesi üzerine Mevlevîhâne şeyhinin de kabul etmesi ile tertip edilen bu özel semâ âyini “Âyin-i Cem”dir.

“Semâ meşki”, dergâha Mevlevî olmak üzere giren nev-nîyazın şeyh efendi tarafından sikkesinin tekbirlenmesiyle çileye başlamak üzere matbaha gönderilmesi ve orada semânın öğretilmesine denilmiştir.

Mevlevîler tarafından okunan dua ve zikirler ise şöyledir:

⁸ Mehmet Önder, *Yüz Yıllar Boyunca*, s.81, 82.

⁹ Bakırcı, a.g.e., s. 14.

Allah'ın adlarını devamlı anmanın ve onu zikretmenin ne denli sevap olduğunu bilen Mevlevîler, toplu halde zikir meclisleri oluşturmuşlardır. Bu tören ise “İsm-i Celâl” olarak adlandırılmıştır.

Virdin çoğulu olan evrad; devam edilen, daima okunan anlamına gelmektedir. Tasavvufa girenlerin genellikle sabah namazı sonrasında okudukları dua ve Mevlânâ'nın okuduğu menakıp kitaplarında olan bazı dualar toplanmış ve buna da evrad-ı Mevlânâ adı verilmiştir.

Mevlâna'nın eserlerinden biri olan Mesnevi, vakit namazlarından sonra veya semâ âyininin önce okunurdu. Bu eseri okuyana ya da okutanlara da Mesnevîhân denilmiştir.¹⁰

Görüldüğü üzere Mevlevîlik kültürüne semâ âyinleri, kandil geceleri, toplu zikirler, dualar vd. gibi faaliyetler değerli bir yer teşkil etmiştir. Çünkü Mevlevîler, üstlenmiş oldukları misyon ile her dönemde toplumun birleştirici bir gücü olmuştur. Kendilerine has kuralları ve hoşgörü anlayışlarıyla ilim ve irfan merkezi haline gelmiş ve XIV. yüzyılın başlarında Konya'da kurulmuş, XVI. yüzyıldan sonraki zaman dilimlerinde ise Kahire, Lefkoşa, Girit, Selanik, Üsküp, Gözleve gibi Anadolu dışındaki şehirlere yayılmış ve Mevlevî Dergâhları açılmıştır.¹¹ Büyük Selçuklu Devleti'nden Osmanlı Devleti'nin geniş coğrafyasına kadar yurdun her bir yanına bu aşkın kıvılcıklarını ulaştırmayı başarabilmiş önemli tarikatlardan biri olmuştur.

Mevlevîliğin bu denli yayılmasındaki bir etki ise; Osmanlı padişahları, alimler, bilginler olmak üzere, toplumun her aşamasından Mevlevîliğe karşı özel ilgi ve alakanın bulunması sağlamıştır.

2. MEVLEVÎHÂNELER

Mevlevîlik, Sultan Veled'in teşkilatlandırması ile kaynağını tasavvuftan alan bir tarikattir. Tasavvuf ise yaratıcı bilerek kâmil bir imana ulaşır, Allah'a kavuşma

¹⁰ Önder, *Yüz Yıllar Boyunca*, ss. 102-105.

¹¹ Bakırcı, a.g.e., s.13, 14.

yoludur.¹² Mevlevîhâneler de bu anlayış ile Anadolu'da, Ortadoğu'da ve Balkanlar'da yayılmaya başlamıştır.

Gülşen-i Esrar'dan nakille küçük kasabalarda bile Mevlevîhâneler açılmış ve hatta tüm halkı Mevlevî olan köyler dahi olmuştur. Mevlevîhânelerin çoğalıp insanlar tarafından kabul görmesinin bir sebebi de halkla iç içe olan şeyhler vesilesiyle sağlanmıştır.¹³ Mevlevîlik bir aşk yolu olup insanları ayrıştırmadan her kesimi severek, bütünlük içinde Allah'a ulaşmayı gaye edinmiştir. Kendine has incelikleri ve nezaketleri vardır. Dergâhın kurallarına uyulmaması halinde kişi, kolay bir şekilde affedilemeyeceği gibi bazı durumlarda Mevlevîhânedен dahi uzaklaştırılabilirdi.¹⁴ Mevlevîlikte, Mevlânâ'ya karşı sevgi besleyerek onun düşüncelerini benimseyen kişilere “muhip” denilirdi. Muhiplerin kendilerine has işleri ve aileleri olduğu için dergâhta kalmazlardı. Nev-niyaz ise dergâha girerek derviş olmaya karar veren kişidir. Mevlevîhâneye gelen nev-niyaza yolun güçlüğü anlatılır buna rağmen kabul ederse üç günlük gözlemi için matbahın sol kısmında yer alan yüksek alandaki posta otururdu. Üç gün sonra pes ederse ayakkabılarını giyerek dergâhın küstahan kapısından çıkıp giderdi. Kabul edilen nev-niyaz ise, on sekiz günlük ayakçılık hizmetinden sonra bin bir günlük çileye girerdi. Matbah, nev-niyaz için eğitim yeri idi ve tıpkı lokmanın piştiği gibi canları da hamlığından kurtararak olgunlaştırırdı. Bin bir günlük çilesini dolduran derviş, hücre sahibi olurdu. Hücre çilesini tamamlamak için de on sekiz gün odasından çıkmazdı. Bu zaman sonunda meydancı dede, dervîşi şeyhe götürerek sikkelerini tekbirletirdi. Mevlevî dedesi olan derviş, devamlı dergâhta kalacak ise evlenmez, tekkeden aldığı bir miktar maaşla ihtiyacını karşılardı. Fakat evlenmek ya da iş, güç sahibi olmak isterse dergâhtan ayrılır, Mevlevîhânedе hizmetini ne ise ara ara gelerek görevini icra ederdi.¹⁵ Âsitânelerde yetişen bu şeyhlerin yanında bir de zâviyelerde yetişen şeyhler vardı ki bu şeyhler ile aynı düzeyde değillerdi.

¹² Önder, *Mevlâna*, s.216.

¹³ Gölpinarlı, a.g.e., s.245, 246.

¹⁴ Önder, *Mevlâna*, s.217.

¹⁵ A.g.e., s.219.

Mevlevîhâneler, âsitâne ve zâviye olarak ikiye ayrılmıştır. Âsitâneler, zâviyelerden büyük olduğu için buradaki şeyhler, zâviyedeki şeyhlere kıyasla daha üstündür. Asıl çile çekilen yer âsitânelerdir ve dervişler buralarda yetişmiştir. Mevlevîhânelerin başı Konya'da bulunan Mevlânâ Dergâhıdır ve buna “Âsitâne-i Aliyye” de denilmiştir. Bütün âsitânelerin ve Mevlevîhânelerin merkezi burasıdır. Diğer âsitâneler ise şunlardır: Galata Mevlevîhânesi, Yenikapı Mevlevîhânesi, Beşiktaş Mevlevîhânesi, Bahariye Mevlevîhânesi, Kasımpaşa Mevlevîhânesi, Bursa Mevlevîhânesi, Eskişehir Mevlevîhânesi, Gelibolu Mevlevîhânesi, Halep Mevlevîhânesi, Kastamonu Mevlevîhânesi, Karahisar Mevlevîhânesi, Kütahya Mevlevîhânesi, Manisa Mevlevîhânesi, Mısır Mevlevîhânesi, Yenişehir (Rumeli) Mevlevîhânesi'dir. Mevlevîliğin yayılmasında önemli etken olan zâviyeler ise şöyledir: Adana, Akçahisar, Akçaşehir, Akşehir, Amasya, Ankara, Antakya, Antalya, Antep, Aydın, Bağdat, Beyşehir, Belgrad, Belgratçık, Bilecik, Burdur, Bosnasaray, Bozkır, Çorum, Denizli, Demirci, Diyarbakır, Edirne, Eğirdir, Ermenak, Erzincan, Filibe, Girit, Halep, Hama, Humus, Isparta, İlbasan, İzmir, İzmit, Kângırı, Karaman, Kayseri, Kerkük, Kıbrıs, Kırşehir, Kilis, Kudüs, Kütahya, Lazkiye, Maraş, Marmaris, Medine, Mekke, Midilli, Muğla, Musul, Niğde, Niş, Peçoy, Sakız, Samsun, Sandıklı, Selânik, Siroz, Sivas, Şam, Şam Trablusu, Şehrizer, Tavşanlı, Tebriz, Tekirdağ, Tire, Tozman, Ulukışla, Urfa, Üsküp, Vodine, Yenişehir, Yozgat.¹⁶

Osmanlı topraklarının her köşesinde Mevlevîhâneler kurulmuştur. Fethedilen bölgeye yapılan iskân ile göç eden Mevlevîler, kısa süre içerisinde Mevlevîhâne inşa ederek Anadolu'dan kültür aktarımını sağlamıştır. Varlıklarını sürdükları her dönemde toplumsal konulara karşı duyarlı olmuşlardır. Öyle ki Mevlevîhâneler, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde çıkan savaşlarda da topyekûn yardıma girişmişlerdir. I. Balkan Harbi'nde, Konya âsitânesinden Mevlevîhânelere gönderilen bir genelge ile Mevlevîhâneler her türlü aynî ve nakdî yardımlarda bulunmuşlardır. Bunun yanında manevi destekleri ise hiçbir zaman eksilmemiştir. Kur'ân-ı Kerim

¹⁶ Gölparlı, a.g.e., s. 334, 335.

okumaları yaparak devamlı zikir halinde bulunmuşlar, vatanın ve milletin bekası için dualar etmişlerdir. I. Dünya Savaşı'nda da Mevlevîler bizzat savaşa katılmışlardır.¹⁷

Bunun yanında Mevlevihâneler; mûsiki, edebiyat, hüsn-ü hat, tezhip gibi pek çok sanat alanında faaliyet göstererek bünyesinden yetkin sanatçıların çıkmasını sağlamış ve bir nevi güzel sanatlar okulu rolünü üstlenmiştir.

Mevlevihâneler sanattan siyasi konulara, siyasi konulardan sosyal konulara kadar yüzyıllarca topluma dönük bir şekilde var olmuşlardır.

3. KONYA MEVLÂNÂ MÜZESİ MERKEZ ARŞİVİ

Mevlevîliğin yayılmaya başladığı dönemden 30 Kasım 1925 yılında çıkan kanunla kapatılacağı süreye kadar Konya Mevlânâ Dergâhı, tüm Mevlevihânelerin merkezi olmuştur. Tekke, zâviye ve türbelerin kapatılmasına dair çıkan bu kanun sonrasında Atatürk'ün de talimatı ile Mevlânâ Dergâhı içindeki eşyalarla beraber müzeye dönüştürülmesine karar verilmiştir. Bir yıl sonra ise Mevlânâ Türbesi ve Dergâhı, Konya Âsâr-ı Âtika-Eski Eserler Müzesi adı ile ziyarete açılmıştır. Müzenin adı 1954 yılında “Konya Eski Eserler Müzesi” yerine “Mevlânâ Müzesi” olarak değiştirilmiştir.¹⁸

Müze müdürlüğü görevinde bulunan Mehmet Önder, “Konya’da Mevlânâ Dergâhı Merkez Arşivi ve Mevlevihâneler” adlı makalesinde, 1957 yılında dergâhın kadınlar mahfili bölümünde kapatılmış bir pencere nişinde sandık bulunduğunu ve içerisinde bulunan bez torbalarda bulunan tomar halindeki kağıtları incelediğinde vakfiyeler, fermanlar, beratlar, temliknâmeler, icâzetnâmeler, muhtıralar, mektuplar bulunurken; Konya ve dışındaki Mevlevihânelere ait yazışmalara dair ise inşâ ve onarım masrafları, şeyh atamaları, vakıf işleri gibi pek çok arşiv malzemelerine rastladığını yazmıştır. Bulunan bu belgelerle birlikte 1957 yılında Mevlânâ Dergâhı Merkez Arşivi kurulmuştur. Arşiv belgeleri 109 torba 1497 belge olarak

¹⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz., Nuri Köstüklü, “Balkan ve I. Dünya Harplerinde Mevlevihaneler”, *XII. Türk Tarih Kongresi*, (12–16 Eylül 1994), Ankara 1999, s. 1138.

¹⁸ Önder, “Konya’da Mevlânâ”, s.138.

tamamlanmıştır.¹⁹ Abdülbâki Gölpınarlı ise “Konya’da Mevlânâ Dergâhının Arşivi” makalesinde: yaklaşık yedi asırlık dergâhın 108 zarflık arşivinin bulunduğunu ve eski devirlere ait belgelerin çok az olduğunu esefle bildirmiştir. Ancak bugün için önemsiz gibi gözüken bir belgenin yıllar sonra bu günlere dair bir noktaya ışık olabileceğini söyleyerek bu belgelerin önemine değinmiştir. Bundan dolayı arşiv belgelerinin içeriklerini özetle açıklayarak bu alanda çalışma yapacak kişilere kılavuzluk etmesini sağlamıştır.²⁰

Konya Mevlâna Dergâhı Merkez Arşivi’nin kurulması ve Gölpınarlı’nın yukarıda sözü edilen makalesinin yayınlanmasının ardından arşive sonradan eklenen belgeler şöyledir:

1. Mehmet Önder’in “Mevlânâ’nın Konya’daki Evi ve Medresesi” üzerine yaptığı çalışma esnasında şahıslardan temin ettiği ve kendi özel arşivinde bulunan toplamda 92 belge,

2. Mehmet Önder’in bu bağışından sonra İstanbul Yenikapı Mevlevîhânesi’nin son şeyhinin oğlu olan Rusuhi Baykara tarafından, “Yenikapı Mevlevîhânesi’ne ait” 764 belge bağış yoluyla elde edilirken, (Önder’in, ilgili makamlara Dergâh Arşivinin çoğaltıp gelişmesi adına gerekirse belgelerin satın alınması gerektiğine dair fikrini sunmasından sonra)

3. Faik Akçınar adında Konyalı bir kişiden 81 belge,

4. Mevlâna soyundan gelen Rıfat Nazıroğlu Çelebi’den 101 belge ise satın alma yoluyla temin edilerek arşive eklenmiştir.

Böylece eski arşivler ile sonradan bağış ve satın almalarla temin edilen belge sayısı 2777 çıkmıştır.²¹

¹⁹ Önder, *Konya’da Mevlânâ*, s. 139.

²⁰ Abdülbâki Gölpınarlı, “Konya’da Mevlânâ Dergâhı’nın Arşivi”, *İÜİFM*, Sayı: XVIII/19, s. 156.

²¹ Önder, *Konya’da Mevlânâ*, s. 139, 140.

Mevlevîhâneler ile Konya'nın tarihini aydınlatan bu zarfların, Nejat Göyünç tarafından incelenmesine göre konu başlıkları şöyledir:

1. Mevlevî Dergâhı, Konya'daki diğer Selçuklu, Karamanoğulları, Osmanlı yapılarına ait vakfiyeler, fermanlar ve adlî mercilere verilmiş ilâmlar,
2. Vakıf eserlerle ilgili tayin beratleri
3. Mevlâna Türbesi, medrese, cami vazifelileri
4. Osmanlı döneminde Rumeli, Anadolu, Arap ülkelerinde bulunan Mevlevîhânelere ait belgeler
5. Bazı Mevlevîhânelerin yıllık masraflarına ait listeler
6. Bazı Mevlevîhânelerin tarihçelerini gösterir yazılar
7. Bazı Mevlevîhânelerin tamir ve inşasına ait kayıtlar
8. Bazı Mevlevîlere ait iç ihtilâflara dair kayıtlar.²²
9. 104 no.lu zarfta ise Atatürk'ün, Abdülhâlim Çelebi Efendi tarafından gönderilen tebrik telgraflarına verdiği cevap yazıları yer almaktadır.²³

Yukarıda Abdülbâki Gölpınarlı'nın makalesinden aktardığımız gibi arşiv belgelerinin en önemsiz görüleni dahi cevher hükmündedir. Zira günümüzde Mevlânâ, Mevlevîlik ve Mevlevîhâneler her ne kadar anlaşılmış yahut anlaşılmakta olsa dahi gün yüzüne çıkan arşiv belgeleriyle bu anlamın daha da pekişeceği kanaatindeyiz.

²² Nejat Göyünç, "Mevlânâ Müzesi Arşivi", *II. Millî Mevlânâ Kongresi (Tebliğler)*, 3-5 Mayıs 1986, Konya 1987, s.102.

²³ Gölpınarlı, *Konya'da Mevlânâ*, s. 175.

I. BÖLÜM

LEFKOŞA (KIBRIS) MEVLEVÎHÂNESİ

1.1 Kıbrıs'ın Fethi ve Lefkoşa Mevlevîhânesinin Kuruluşu

Kıbrıs, tarih boyunca birçok devletin hakimiyeti altına girmiştir. Osmanlı Devleti Kıbrıs'ı fethetmeden önce bu topraklarda Venedikliler hüküm sürmüştür.²⁴ Venedikliler, Osmanlı sınırlarına Dalmaçya üzerinden baskın düzenlemiş ve Akdeniz yolunu kullanarak hacca giden Müslümanlara ve tüccarlara, saldırılarda bulunarak rahatsızlık vermeye başlamışlardır. Venediklilerin huzur bozmaları üzerine Sultan II. Selim döneminde Kıbrıs'a sefer düzenlenmesine karar verilmiştir. Seferin başına vezir Lala Mustafa Paşa, donanmanın başına da Müezzinzade Ali Paşa getirilmiştir. Yaklaşık bir yıllık çetrefilli ve kanlı bir savaş sonunda maalesef ki elli bin Türk şehit olmuştur. 7 Ağustos 1571 yılında ada Osmanlı Devleti'nin hakimiyeti altına girmiştir.²⁵ Kıbrıs'ın fethinden sonra Osmanlı Devleti, siyaseti gereği adaya iskân politikası uygulamıştır. Sinan Paşa'nın gözetiminde genellikle Konya, Karaman, Kula, Sivas şehirlerinden olmak üzere on ev arasından bir hane halkı Kıbrıs'a gönderilmiştir. Konya'nın Mevlevîlerin merkezi olması neticesinde; Karaman'ın ise Mevlânâ'nın aile fertlerinin kabrinin bulunması ile Mevlevî kültüründe yetişmiş pek çok kişi Kıbrıs'a göç etmiştir. Bundan dolayı Kıbrıs'ın Türkleşmesinde Mevlevîlerin etkisi büyük olmuştur.²⁶ Anadolu'dan gelen bu halk kendi kültür, gelenek ve örflerinin aktarımını sağlarken aynı zamanda Mevlânâ ve Mevlevîlik anlayışının temellerini de aktarmışlardır. Böylece fethin üzerinden çeyrek asır dahi geçmeden Lefkoşa Mevlevîhânesi kurulmuştur.

²⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz., Halil Fikret Alasya, *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri*, Ankara 1964, s. 38.

²⁵ A.g.e., ss. 57-77.

²⁶ Hasan Özönder, "Kıbrıs'ta Mevlevilik ve Mevlevîhâneler", 6. *Millî Mevlânâ Kongresi*, 24-25 Mayıs 1992 (Tebliğler), Konya 1993, s. 100.

1.2. Bânisi

Konya Mevlâna Müzesi Arşivi 239-29 no.lu belgede²⁷ Şer'iyye Sicili ve Evkâf Defteri gibi tarihî vesikâlarda, Lefkoşa Mevlevîhânesi'nin bânisi olarak Kıbrıs fatihlerinden Ahmet Paşa geçmektedir. Dergâh, 1002\1593 yılında fetihten kısa bir süre sonra kurulmuştur.²⁸ KKTC Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinden nakille Şer'i Mahkeme Sicili No.1'de "Budur ki merh'um ve mağfûru'n-leh 'Arap Ahmet Paşa'nın kal'a-ı Lefkoşe cânibinde vâki olup amme-i halka mesîre olmak için vâ'zeyledüğü tekyenin cümle esbâb, kab u kacağı zâyi olup..." (H. 1003, M.1594)²⁹ yazılından da anlaşılacağı üzere dergâh, Arap Ahmet Paşa'nın vakfı üzerine kurulmuştur. Emine adında bir muhibbanın da arsasını bağışlaması üzerine Mevlevîhâne genişletilerek kesme taşlarla inşa edilmiştir.³⁰

1.3. Konumu

Mevlevîhâne, Kuzey Kıbrıs'ın başkenti Lefkoşa'da kurulmuştur. Şehrin merkezinde yer alan Lefkoşa Mevlevîhânesi, Girne kapısının ilerisinde, Vakıflar Çarşısının yanında yer almaktadır. Kıbrıs'ta Osmanlı dönemine ait önemli mimarilerden birisidir.

1.4. Tarihçesi

Kıbrıs beylerbeyi olan Ahmet Paşa, kendisine ait arazisini vakfederek 16. yüzyılın sonlarına doğru Lefkoşa Mevlevîhânesinin kurulmasını sağlamıştır. Mevlevîhâne, Akdeniz yolunu kullanarak hacca giden Müslümanlara, tüccarlara, yolculara ve düşkünlere hizmet ederek Kıbrıs'ta önemli bir müessese haline gelmiştir. Emine Hanım'ın bağışladığı arazi ile de birleştirilmesiyle daha geniş bir yapıya dönüştürülmüştür. 17. yüzyılda yıpranan Mevlevîhâne, Ferhat Paşa tarafından eski temelleri üzerinden yeniden inşa ettirilmiştir. Bu durumdan dolayı Mevlevîhâne,

²⁷ Hasan Hüseyin Adaloğlu-Nizmettin Arslan, Lefkoşe Mevlevîhanesi Belgeleri, *Tarihte Kıbrıs II*, Ed. Prof.Dr. Osman Köse, Akdeniz Karpaz Üniversitesi, KKTC 2017, s.686.

²⁸ A.g.m., s.101; Müze Arşivinde yer alan 239-29 no.lu belgede Mevlevîhânenin kuruluş yılı 1015/1606-1607 olarak geçmektedir. Bkz., Adaloğlu-Arslan, a.g.e., s. 686.

²⁹ Harid Fedai-Mustafa Haşim Altan, *Lefkoşa Mevlevîhanesi*, Ankara 1997, s.9.

³⁰ Özönder, a.g.m., s.101.

Şer'iyeye Sicilleri gibi bazı vesikalarda, Ahmet Paşa Mevlevîhânesi yerine Ferhat Paşa Mevlevîhânesi olarak anılır olmuştur.³¹

30 Kasım 1925'te Türkiye'de "Tekke ve Zâviyelerin Kapatılması Kanunu" ile merkez olan Konya'dan ayrılan Lefkoşa Mevlevîhânesi, Halep'e bağlanmıştır. Halep'ten postnişin olarak Şamlı Selim Dede gönderilmiştir ve vefatından sonraki dönemde ise Mevlevîhânenin yönetimi vakıflara devredilmiştir. Tekkenin derviş hücreleri ve diğer bölümlerine el konularak 1956 yılında Çocuk Yuvası olarak kullanılmıştır. 1962 yılında tadilat ve onarımdan geçen Mevlevîhâne, Kıbrıs Etnografya Müzesi olarak ziyarete açılmıştır³² ve günümüzde ise bu işlevini halen devam ettirmektedir.

1.5. Postnişinleri

Kaynaklarda Lefkoşa Mevlevîhânesinde şeyhlik vazifesinde bulunmuş kişilerin ve atanma tarihlerinin arasında farklılıkların olduğu görülmektedir. Konya Mevlânâ Müzesi Arşivindeki bazı vesikâların tasniflerinin yakın zamanda yapılmış olmasından dolayı araştırmacıların bu belgelerde yer alan bilgileri kullanmamış olması olasıdır. Öyle ki müze arşivinde yer alan 129-29 no.lu belgede, Konya Çelebisi'nin Lefkoşa Mevlevîhâne şeyhi Mehmet Celâleddin Efendi'den "Geçmiş yıllarda Mevlevîhânedeki görev yapmış şeyhlerin listesini istemesi" üzerine 1912 yılında Konya'ya göndermiş olduğu bilgilendirme yazısı yer almaktadır.³³ Biz de şeyh efendilerin sıralamasında bu vesikâya göre bazı eklemeler yapacağız.

Özönder'e göre Mevlevîhânenin kuruluşundan 17. yüzyılda Ferhat Paşa tarafından onarıldığı tarihe kadar geçen zaman diliminde Hacı Abdullah Efendi, İmam İbrahim Hatip Efendi, Hafız Mustafa Efendi tevliyet görevinde ya da şeyhlik makamında bulunmuştur.³⁴

³¹ Özönder, a.g.m., s.104.

³² Fedai-Altan, a.g.e., s. 46.

³³ Adalıoğlu-Arslan, a.g.m., s. 684.

³⁴ Özönder, a.g.m., s. 106.

17. yüzyılın ilk yılları itibarıyla Lefkoşa Mevlevîhânesinde görev yapmış olan şeyhlerin sıralaması şöyledir:

1.5.1. Karamanî Hamza Dede

Sabûhî Dede, Zeyl-i Şakâ'ik ve Tezkire-i Şuara Mevleviyye eserlerinde yer alan bilgiye göre; Şam ve Yenikapı Mevlevîhânesi gibi iki önemli yerde³⁵ şeyhlik vazifesinde bulunmuştur. Sabûhî Dede'nin Şam Mevlevîhânesine gönderildiği dönemde postta bulunan kişinin adı Hamza Dede olarak geçmektedir. Sabûhî Ahmed Dede, Hamza Dede'nin hizmetinde bulunmuş ve ondan birçok konuda eğitim görerek feyizlenmiştir.³⁶ Sakıb Dede ve Sahih Ahmed Dede'den nakille Karamanî Hamza Dede, Şam Mevlevîhânesi'nde şeyhlik görevini icrâ ederken Kıbrıs Mevlevîhânesinin inşa edilmesi üzerine oraya şeyh olarak atanmıştır. Üç yıl sonra yeniden Şam Mevlevîhânesine tayin edilmiş fakat Şam'a dönüş yolculuğunda esir düştüğü rivayet edilmiştir.³⁷

Mevlâna Müzesi Arşivinde yer alan 239-29 no.lu belgede (Feyzi Dede'nin müntakil atik defterinde yazana göre) Karamanî Hamza Dede'nin ilk şeyh olarak kayıtlara geçtiğini ve vazifesine 1015/1606-07 yılında atandığı görülmektedir.³⁸

Farklı kaynaklar ise genellikle ilk şeyh olarak Sa'aded-din İbn Muharrem'i almıştır.³⁹

1.5.2. Sa'âde'd-din İbn Muharrem

Birçok kaynakta Konya'dan Lefkoşa Mevlevîhânesine atanmış ilk şeyh olarak Sa'âde'd-din İbn Muharrem Efendi geçmektedir. Şer'îye Mahkeme Sicili No.2'den

³⁵ Mehmet Sarı, *Sabûhî, Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Türkçe Divanının Tenkitli Metni*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1992, s. 657.

³⁶ Esrar Dede, *Tezkire-i Şuarâyı Mevleviyye*, haz., İlhan Genç, Ankara 2000, s. 274, 275; Uşşâkizâde Seyyid İbrâhîm Hasîb Efendi, *Zeyl-i Şekâik*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı e-Kitap Portalı.

³⁷ Müzekkir Kızılkaya, Sabûhî Ahmed Dede'nin Yenikapı Mevlevîhânesi Şeyhliği Dönemine Dair Bir Değerlendirme, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/2, Aralık 2019, s. 134.

³⁸ Adalıoğlu-Arslan, a.g.m., s. 686.

³⁹ Bkz., Özönder, a.g.e., 106; Bayram Ali Kaya, Lefkoşa Mevlevîhânesi'nin Şair Şeyhlerinden Siyâhî Mustafa Dede, *Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi*, I/1, Mayıs 2017, s. 18; Harid- Fedai, a.g.e., s.19.

nakille 1016/1607 yılında Mevlevîhânenin genişletilmesi ile beraber Ferhat Paşa, mesnevîhân istemiyle Konya'ya bir mektup gönderir ve mesnevîhân olarak Sadeddin Efendi gönderilir. Her ne kadar mesnevîhân olarak göreve gelmiş olsa da zamanla adı şeyh olarak geçmeye başlamıştır.⁴⁰

Kıbrıs Şer'iyye Sicillerinden nakille Sadeddin Efendi, 1607-1609 yıllarında Kıbrıs müftüsü olarak görevde bulunmuştur.⁴¹

Yukarıda zikredilen müze belgesine göre 1606-1607 yılları arasında Mevlevîhânenin ilk şeyhinin Karamanî Hamza Dede olduğu ve üç yıl meşihatinden sonra Şam Mevlevîhânesine tayinin çıkması ile yerine Sa'adeddin Efendi'nin geçtiği kanaatindeyiz.

1.5.3. Dânişî Ali Dede (İlmi Dede)

Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye'de, Dânişî'nin asil bir ailenin oğlu olduğu bilinmektedir. Mevlevî şahıslardan eğitim alıp yetişen Dânişî, bir dönem sonra Kıbrıs Mevlevîhânesi'ne şeyh olarak atanmıştır. Edebiyata meyilli olmasından dolayı vazifesi boyunca Mevlevîhânedeki edebi bir hareketliliğin oluşmasını sağlamıştır. Kıbrıs'taki görevinden sonra Kudüs Mevlevîhânesine gönderilmiştir. 1095/1683 yılında ise hayatını kaybetmiştir.⁴²

Dânişî Dede Mevlânâ Müze Arşivindeki 239-29 no.lu belgeye göre 1055/1645-46 yıllarında şeyhlik makamına geçmiştir.⁴³

(Bizim, Dânişî Dede'yi üçüncü sıraya koymamızın sebebi dördüncü sırada yer alacak Siyâhî Mustafa Dede'nin Dânişî'ye intisab ederek ondan feyizlenmiş olmasıdır.)

⁴⁰ Fedai-Altan, a.g.e., s. 10, 11.

⁴¹ Ali Efdal Özkul, Osmanlı İdaresinde Kıbrıs'ta Görev Yapan Müftüler ve Faaliyetleri, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 8/7 Summer, Ankara 2013, s. 467.

⁴² Esrar Dede, a.g.e., s.178,179.

⁴³ Adalıoğlu-Arslan, a.g.m., s. 686

1.5.4. Siyâhî Mustafa Dede

Kıbrıs doğumlu olan Siyâhî Mustafa Dede, annesinin Habeşî olması münasebetiyle siyah benizlidir. Siyâhî, Lefkoşa Mevlevîhâne şeyhi olan Dânişî'ye intisab ederek hizmetinde bulunmuştur ve Dânişî'den her türlü eğitimi alarak istifade etmiştir.⁴⁴ Hatta Siyâhî Dede'nin sikkesi Dânişî Dede tarafından tekbirlenmiştir. Dönemin sevilen ve sayılan bir şahsiyeti olduğu için ona şeyhler şeyhi anlamında Şeyhu'l- Meşâyih adı verilmiştir.⁴⁵ Siyâhî Mustafa Dede, Dânişî'nin Kudüs Mevlevîhânesine gitmesi ile boşalan şeyhlik makamına geçmiştir. Kıbrıs'taki hizmetlerinin ardından Gelibolu Mevlevîhânesine tayin olmuştur. Çanakkale'den de Mısır Mevlevîhânesinde çıkan bir karışıklık üzerine Mısır'a gönderilmiştir. Gerekli düzeni sağladıktan sonra tekrar ilk yeri olan Lefkoşa Mevlevîhânesine gelen Siyâhî Mustafa Dede, 1122/1710 tarihinde hayata gözlerini yumarak Lefkoşa Mevlevîhânesine defnedilmiştir. Esrar Dede eserinde Siyâhî Dede'nin şu müseddesine yer verir.”⁴⁶

“Bi-hamdi'llâh görüldi menzil-i maksûd-ı râhumda
Tulu' itdi hidâyet ahteri baht-ı siyâhumda
Nümâyân oldı te'sîr-i temennâ sûz-ı âhumda
Tesâvî kıldı şimdi bûd u nâ-bûd pîşgâhumda
Hüveydâ olalı hatt-ı istivâ fark-ı külâhumda
Ale'l-arş istivâ sırrını bulalı kiblegâhumda

Yanumda şimdi medhu zem ü şâdî ü elem birdür
Safâ-yı nüzhet-i hâtır cefâ-yı derd ü gam birdür
Nişîn-i gûşe-i külhanla gülgeşt-i âdem birdür
Sifâl-i kühne vü kîfî-nümâ-yı câm-ı Cem birdür
Hüveydâ olalı hatt-ı istivâ fark-ı külâhumda
Ale'l-arş istivâ sırrını bulalı kiblegâhumda...”

⁴⁴ Esrar Dede, a.g.e., s. 225.

⁴⁵ Ali Enver Bey, *Mevlevî Şairler Sema'hane-i Edeb*, haz. Tahir Hafizoğlu, İstanbul 2010, s. 132.

⁴⁶ Esrar Dede, a.g.e., s. 225, 226- 228.

Siyâhî Mustafâ Dede, vazifesi boyunca Dânişî'den aldığı edebi dersleri kendi talebelerine de aktararak yetiştirmelerini sağlamıştır. Dânişî'den başlayan bu edebi dalga birçok Mevlevîyi etkilemiştir.

Siyâhî, Mevlâna Müze Arşivi 239-29 no.lu belgeye göre şeyhlik vazifesine 1123/1711-12 tarihinde geçmiştir.⁴⁷

1.5.5. Ârif Dede

Ârif Dede, Siyâhî Mustafâ Dede'nin oğludur. Babasının vefatına yakın Mısır Mevlevîhâne şeyhliğini bırakıp Kıbrıs'a dönmesi üzerine boş kalan şeyhlik makamına geçmiştir. Mısır Mevlevîhânesindeki karışıklığın düzene girmesiyle istifa ederek Kıbrıs'a dönmüştür ve akabinde Kıbrıs Mevlevîhâne şeyhliğine atanmıştır. 1138/1725 yılında ise vefat etmiştir.⁴⁸ Edebi yönü tıpkı babası Siyâhî Mustafa Dede gibi güçlüdür.

Vefat etme tarihi; Esrar Dede'ye göre 1138/1725, Fedai- Altan'a göre 1138/1725, Ali Enver Bey'e göre ise 1130/1717'dir.⁴⁹

1.5.6. Hızır-Handî Dede

Lefkoşa doğumlu olan Hızır Dede, Siyâhî Mustafâ Dede'ye intisâb etmiştir. Siyâhî'nin karışıklar çıkması üzerine Mısır'a tayin edildiği dönemlerde bazı işleri düzenlemesi maksadıyla Handî Efendi de İstanbul'a gönderilmiştir. Birçok yolculuğundan sonra Lefkoşa Mevlevîhâne şeyhliğine tayin edilmiştir. 1140/1727 yılında vefat etmiştir.⁵⁰

1.5.7. Sadrî Dede

Asıl adı Muhammed'dir. Ulu temiz bir soydan gelmiştir. Ulum-ı aliye, fûnun-ı mütevaliye gibi eğitimleri almıştır ve Kassâm-ı askerî küttâbına re'is olmuştur. Aynı zamanda Konya Mevlevîhânesinde çilesini doldurmuştur. Mısır şeyhliğine tayin

⁴⁷ Adalıoğlu-Arslan, a.g.m.,s. 686

⁴⁸ Esrar Dede, a.g.e., s.354-355.

⁴⁹ Bkz., a.g.e., s. 355; Fedai- Altan, a.g.e., s.21; Ali Enver Bey, a.g.e., s. 219.

⁵⁰ Esrar Dede, a.g.e., s.157, 158.

edilmiştir.⁵¹ Kahire’de bulunduğu yer ve makam (Ümm-i Dünya) dahil dünyanın hiçbir cezbedici güzelliğine aldanmamıştır. Buradaki vazifesinden sonra Kıbrıs şeyhliğine atanmıştır.⁵²

Sadrî Dede’nin Fedai-Altan’a ve Özönder’e göre atama tarihi: 1132/1719’dur.⁵³

Her ne kadar şeyhlerin sıralamasında Fedai-Altan’ın eserini esas alsak da Sadrî Dede’nin atanma tarihine bakıldığında Hızır-Handî Dede’den önce olması gerektiği düşüncesindeyiz.

1.5.8. Mehmet Ârif Dede

Konyalı olan Mehmet Ârif Dede, Konya Âsitânesine muhib olarak intisab etmiş ve yine burada çilesini doldurarak dergâhta şeyhlik makamına erişmiştir. Lefkoşa Mevlevîhânesinde Sadrî Dede’nin vefatıyla boşalan şeyhlik makamına görevlendirilmiştir. Papetro belge 20’den nakille H. 1179/ M. 1765 yılında hayatını kaybetmiştir.⁵⁴

1.5.9. Abdullah Dede

Kıbrıslı olan Seyyid Abdullah Dede ilim sahibi, takvalı bir şahsiyettir. Mevlevîlik tarikatına gönül vererek bu yolda sülûk etmiş ve ilerlemiştir. Vazifeye ise 1179/1765 senesinde geçmiştir. Abdullah Dede’nin Mevlevîhânedeki şeyhlik görevini gereğince yerine getirmediği ve dervişlerle ilgilenmediği yönündeki şikayetler sebebiyle bir yıl olmadan kısa süre içinde şeyhlikten alınmıştır.⁵⁵ Seyyid Abdullah Efendi aynı zamanda Kıbrıs Müftülüğü görevinde de bulunmuştur. (Konya Mevlânâ Müzesi Arşivinde yer alan 239/29 no.lu belgede Abdullah Dede’nin, Mustafa Dede’nin şeyhliği döneminde cezire müftüsü olduğu yazılmıştır.⁵⁶) 9 Aralık 1760 yılında Kıbrıs müftülüğüne atanmıştır. Seyyid Abdurrahman Efendi 14 Aralık 1779 tarihinde bu dünyadan göçmüştür.⁵⁷

⁵¹ Esrar Dede, a.g.e., s. 287.

⁵² Ali Enver Bey, a.g.e., s. 177.

⁵³ Bkz., Fedai-Altan, a.g.e., s.24; Özönder. a.g.m., s. 106.

⁵⁴ Fedai-Altan, a.g.e., s.24.

⁵⁵ A.g.e., s.24, 25.

⁵⁶ Adalıoğlu- Arslan, a.g.m., s.686.

⁵⁷ Özkul, a.g.m., s. 465.

1.5.10. Mustafa Dede

Kıbrıs Tapu ve Mesaha Dairesi Müdür Yardımcısı A. Papapetro'nun 28 Mart 1932 tarihinde Mevlevîhâne ile ilgili 1765 yılına ait 33 numaralı raporun ekinden nakille "İstanbul şeyhinin önerisi üzerine Mustafa Dede'nin şeyliğe atandığını ve artık atamaların yalnızca sultan tarafından gerçekleştirileceği" yazılmıştır. Mustafa Dede H. 1228/ M.1813 yılında Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur.⁵⁸

1.5.11. Feyzullah Dede

Konya Mevlâna Müzesi Arşivinde yer alan 239-29 no.lu belgede; Feyzullah (Feyzi) Dede'nin M. Mayıs 1813/ H. Cemaziyelevvel 1228 tarihinde es-Seyyid Şeyh el-Hâc Mehmed Bin Mevlâna tarafından ta'yin olduğu yazılmıştır. (Diğer şeyhlerin sıralaması da Feyzullah Dede'nin müntakil atîk defterinden kayıtlı yazılmıştır.)⁵⁹

H.1267/ M.1850 senesinde vefat etmiş ve yerine ise oğlu Safvet Dede geçmiştir.⁶⁰

1.5.12. Safvet Dede/ Derviş Ali Dede

1850 yılında boşalan şeyhlik makamına geçen Safvet Dede, halk tarafından ve Konya Çelebisi tarafından sevilen bir kişiydi; fakat yaşının küçüklüğü sebebiyle Konya'dan Derviş Ali Dede'yi yardım maksadıyla yanına göndermişlerdir. Derviş Ali Dede bir süre sonra vazifeyi Safvet Dede'ye bırakmıştır ve Safvet Dede ikinci kez şeyhlik makamına geçmiştir. Hac görevi için H.1311/M.1894 yılında mukaddes topraklara giden Safvet Efendi orada hayatını kaybetmiştir.⁶¹

Mevlânâ Müze Arşivi 239-29 no.lu belgede Safvet Dede'nin göreve atanma tarihi 1257/1841-42 olarak verilmiştir. Konya'dan şeyh olarak gelen Ali Dede'nin 1273/1856-57 yılında vefat etmesi sonrasında 1275/ 1858-59 senesinde ise tekrar şeyhliğe geçtiği yazılmıştır.⁶²

⁵⁸ Fedai-Altan, a.g.e., s. 25.

⁵⁹ Adalıoğlu- Arslan, a.g.m., s.686, 687.

⁶⁰ Fedai-Altan, a.g.e., 29.

⁶¹ A.e., s. 31, 32-37.

⁶² Adalıoğlu-Arslan, a.g.m., s. 687.

1.5.13. Şeyh Mehmed Celâleddin Efendi

Mehmed Celâleddin Efendi, 1311/1894 yılında Çelebi Abdülvâhid Efendi'nin görevlendirmesi ile posta oturmuştur.⁶³ Mehmed Celâleddin Efendi'nin şeyhliği döneminde Kıbrıs oldukça buhranlı günlerden geçmiştir. 1912 yılında çıkan I. Balkan Harbi sebebiyle ada halkı zorlu günler yaşamıştır. İngiltere yönetiminde olmalarından dolayı ise Müslüman halk ve kurumlar zaman geçtikçe zayıflamaya başlamıştır. Fakat dönem her ne kadar sıkıntılı olsa dahi Mehmet Çelebi, titizlik ve hassasiyetle vazifesini en iyi şekilde icrâ etmeyi başarmıştır. Bu amaç doğrultusunda ömrünün kırk yıl gibi uzun bir dönemini Mevlevîhâneye adanmıştır. 22 Eylül 1931 yılında ise yaşamını yitirmiş ve Lefkoşa Mevlevîhânesine defnedilmiştir.⁶⁴

1.5.14. Selim Dede

Kıbrıs, Mehmet Celaleddin Efendi'nin şeyhliği döneminde geçici süreliğine İngiliz idaresinde olsa da ölümünden sonraki süreçte ada yönetimi tamamıyla Büyük Britanya İmparatorluğu'na geçmiştir. Celaleddin Efendi'nin vefatı ile makamın boş olmasını fırsat bilen İngiliz Sömürge İdaresi, Lefkoşa Mevlevîhânesi yönetimine el koymak istemiştir.⁶⁵ 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra 1925'te tekke, türbe ve zaviyelerin kapatılması kararı alınmıştır. Bu nedenle Türkiye'de Mevlevîhânelere ve diğer tüm dini müesseselere son verilmiştir. İngiliz Sömürge Yönetimi ise Kıbrıs Türklerinin Türkiye Cumhuriyeti devrimlerine bağlı olmasını istemedikleri için Mevlevîhânenin açık olup işleyişine devam etmesini arzulamıştır. Mevlevîhânenin merkezi Konya'dan Halep'e geçirilmiş ve Şam'dan şeyh olarak Selim Dede gönderilmek istenmiştir. Kıbrıs Mevlevîleri, şeyhi başta kabul etmek istemeseler de bir süre sonra kapılar Selim Dede'ye açılmıştır. 6 Aralık 1932 yılında makama oturan Selim Dede, hayatını kaybedeceği 1953 yılına kadar şeyhlik görevinde bulunmuştur.⁶⁶

⁶³ A.g.e., s. 687.

⁶⁴ Fedai-Altan, a.g.e., s. 39.

⁶⁵ A.g.e., s.43.

⁶⁶ A.e., s.s.43-45.

1.5.15. Hâfız Şefik Efendi

Selim Dede'nin 1953 yılında yaşamını yitirmesinden sonra Şam, Selim Dede'nin oğlunu makama göndermek istemiştir. Fakat Mevlevîhâne yönetimine el koyan evkâf dairesi, Ayasofya Camii imametinden emekli, Hızır Tekkesi şeyhi olan Hafız Şefik Efendi'yi göreve atamıştır. Şefik Efendi 11 Kasım 1974 yılında hayatını yitirmiştir.⁶⁷

Konya Mevlânâ Müzesi Arşivinde yer alan 239-29 no.lu belgede; Mevlevîhâne şeyhi Mehmed Celâleddin Efendi'nin Konya'ya bildirdiği postnişin sıralamasında yukarıda yer verdiğimiz Sa'âde'd-din İbn Muharrem, Hızır- Handî Dede, Sadrî Dede'ye yer verilmemiş olup Mehmet Ârif Dede'nin ise atama tarihinin müntakil atık defterinde kayıtlı olmadığı yazılmıştır.⁶⁸

Postnişinler arasındaki bu fark, şeyhlerin listesinin kayıt edilmemiş olması veya yanlış aktarılmasından kaynaklanabilmektedir. Bunun yanında halen gün yüzüne çıkmamış belgeler olduğu da düşünülmektedir.

Lefkoşa Mevlevîhânesinden bilgilendirme ya da cevap verme amacıyla Konya Çelebisi 'ne gönderilen 239 no.lu zarfın Latin harflere aktarımı Adalıoğlu-Arslan tarafından sağlanmış ve 2017 yılında basılmıştır. Haliyle 29 no.lu mektupta yer alan Lefkoşa Mevlevîhâne şeyhlerinin sıralaması günümüze yaklaşık dört yıl gibi yakın zamanda aktarılmış olduğundan daha önce yazılan sıralamalarda bu belgenin göz önünde bulundurulması mümkün olmamıştır.

⁶⁷ A.e., s.46, 47.

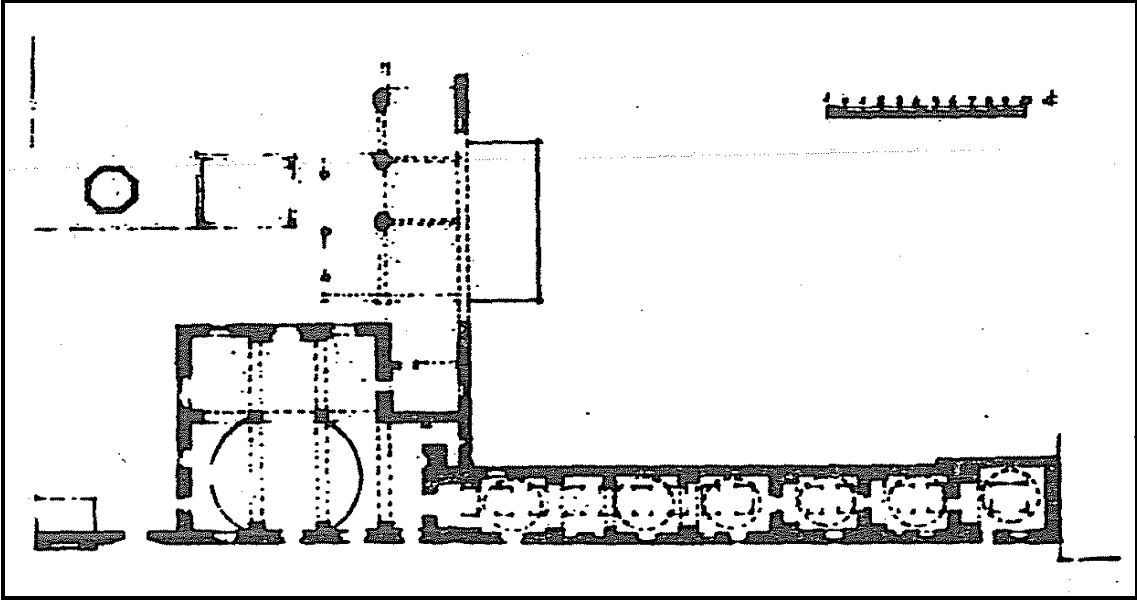
⁶⁸ Adalıoğlu- Arslan, a.g.m., s. 686- 687.

II. BÖLÜM

LEFKOŞA MEVLEVÎHÂNESİNE AİT BÖLÜMLER VE TAMİRAT

2.1. Mevlevîhâne Bölümleri

L planlı avlu yapısına sahip olan Mevlevîhâne ilk yapıldığı dönemlerde derviş odaları, mutfak ve misafir odalarından oluşmaktaydı. Zamanla birçok kısmının tahrip olmasından dolayı günümüze semâhâne ve türbe bölümleri kalmıştır.⁶⁹

Lefkoşa Mevlevîhâne Planı

(Alasya, a.g.e., s. 99.)

2.1.1. Giriş Kapısı

Mevlevîhâneye iki kanatlı geniş bir kapıdan girilmektedir. Kapının kemeri üzerinde ta'lik hat ile "يا حضرت مولانا" yazılıdır. Bu yazının her iki kenarına Mevlevî sikkesi nakşedilmiştir.⁷⁰ Kapıdan girişte karşımıza önce L biçimli bir dergâh avlusu çıkmaktadır.

⁶⁹ Halil Fikret Alasya, "Lefkoşa Mevlevî Tekkesi", *Selçuk Ü., I. Milletlerarası Mevlâna Kongresi*, Konya 3-5 Mayıs 1987, Tebliğler, Konya 1988, s. 100.

⁷⁰ Özönder, a.g.m. s. 105.

2.1.2. Semâhâne

Mevlevîhâne kapısından giriş yapıldıktan sonra sağ tarafta kalan kare yapılı bölüm semâhâneye aittir. Semâhânenin eğimli ahşap duvarlarını taşıyan iki fil ayak vardır. Ayakları duvara ve birbirine bağlayan kemerlerle iki kısma ayrılmıştır.⁷¹ Pencerelerin basık kemerli bir yapısı ve zıvanalı demir parmaklıkları vardır. Bu kare yapıda semâ yeri, mutrip mahfili ve mihrap yer almaktadır. Semâ âyinlerinde, Mevlevî müzisyenlerinin tasavvuf müziği icrâ etmeleri adına ayrılan kısım mutrip mahfelidir ve kuzey kısımdadır. Balkon, ahşap korumalıklar ile çevrilidir ve kuzeybatı köşesinde yer alan ahşap merdiven ile çıkılmaktadır.⁷²

Mevlevîlikte zikir ve musiki eşliğinde yapılan semâ âyinleri önemli bir yer arz etmektedir. Semâ yapılan alan Mevlevîhânedeki mutrip mahfelinin karşısında bulunmaktadır. Bu kısmın etrafı ahşap parmaklıklarla çevrili olup diğer döşemelere nazaran iki basamak altta kalmaktadır.⁷³

Semâhâne bölümünün güney kısmında mihrap yer almaktadır. Mihrabın üst kısmında “Biz sana zikretmeğe dahil olduk” cümlesi yazılıdır. Etrafı ise zeytin dalından çelenklerle süslenmiştir.⁷⁴ Mihrabın önündeki semâ alanı Mevlevîhâne mescidini teşkil etmektedir.⁷⁵

Bu bölümün de zamanla tahrip olmasından dolayı daha sonra birçok kez onarımı sağlanmıştır. 84 no.lu zarf içinde dergâhın 1912-1913 yıllarındaki durumunu yansıtan bir belgede; semâhâne bölümünün yıkılmaya meyilli harap bir vaziyette olduğunu ve hatta bu durumu dönem kadısının dahi gördüğü şu yazılarla anlaşılmaktadır: “Dergâh-ı Şerîfin ekser mahallerî ve husûsiyle semâ’hâne mürûr-ı zaman ile harâbe yüz tutmuş ve sakin olduğunu, bir bâb fakîrhânenin dahî mâil-i inhidâm bir hâle geldiği cezîremiz hâkimü’ş-şer’î semâhatlü ‘Alî Rıf’at Efendi dâ’îleri tarafından re’yü’l-‘ayn müşâhede olunduğı...”⁷⁶

⁷¹ Alasya, Lefkoşa, s.100.

⁷² A.g.m., s.100.

⁷³ A.m., s. 102.

⁷⁴ A.m., s.102.

⁷⁵ Özönder, a.g.m., s.103.

⁷⁶ Konya Mevlânâ Müzesi Arşivi, Zarf no: 84, Belge no: 6 (Kısaltma: KMMA).

Mevlevîhânenin semâhâne bölümü aslını her ne kadar kaybetmiş olsa da bazı bölümleri günümüze kadar kalabilmiştir.

2.1.3. Türbeler

Türbelerin bulunduğu kısma semâhânenin güney duvarındaki kapısından geçilmektedir. Bu alan dışarı caddeden de görülebileceği üzere altı kubbeden oluşmaktadır. Alanın; ince, uzun mimarisi ile dar bir yapısı ve kemerli geçitleri vardır. Dergâhın avlusuna ve caddeye bakan demir parmaklıklı ve zıvanalı pencereleri mevcuttur. Türbelerin son kısmında dışarıya açılan bir kapı vardır. Bu kısımda Mevlevî büyüklerinin medfun oldukları rivayet edilmektedir. Türbelerin giriş kısmından çıkış kapısına kadarki alanda yer alan mezarlardan ilki Şeyh Selim Dede'ye, ikincisi dergâhın banisi Ahmet Paşa'ya, üçüncüsü Şeyh Celaleddin Efendi'ye, onuncusu Arap Abdullah Efendi'ye ve on altıncısı ise Şeyh Feyzullah Dede'ye aittir. Siyahî Mustafa Dede, Hızır Handî Dede, Danişî Ali Dede, Mehmet Ârif Dede, Sadrî Dede ve Mustafa Dede'nin Mevlevîhânedeki medfun olduğu söylenmiş olsa da hangi türbeye gömülmüş olduğu bilinmemektedir.⁷⁷

2.1.4. Matbah

Tuncer Bağışkan'dan naklen Mevlevîhâne, 1954 yılı sonrasında işlevini yitirmiş olduğundan kapanmıştır. Zamanla semâhâne ve türbelerin bulunduğu kısım haricinde kalan bölümler bakımsızlıktan viran olmuş ve yıkılmıştır.⁷⁸ Bundan dolayı mutfak hakkında detaylı bir bilgiye ulaşmamız mümkün olmamıştır. Fakat bilinen bir gerçek vardır o da Mevlevîlikteki mutfak eğitimidir. Ham yemeğin piştiği gibi kişi de mutfakta pişerek kemâle ererdi. Dergâha yeni katılan nev-niyaz matbahta on sekiz türlü hizmet görmekteydi. Bunlar:

1. Ayakçı: Nev- niyazın dergâhta getir- götür işlerini yapmasına denilmiştir.
2. Süpürgeci (Kennas): Dergâhın temizlenip süpürülmesi gibi görevleri yapan kişi.

⁷⁷ Yurdal, Cihangir, Kıbrıs Lefkoşa Mevlevîhânesi Mevlevilik ve Mevlâna, In: *The 2nd international congress on mysticism in the works of Mowlana*, April 2018, <https://repository.uma.ac.ir/id/eprint/6284/>, (Erişim: 20.04.2020). Makalenin sayfa sayısı gösterilmemiştir.

⁷⁸ Havva Arslangazi, *Lefkoşa Kent Dokusunda Mimari Üsluplar*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul 2007, s.120, 121.

3. Çerağcı (Çırağcı): Matbahtaki kandil ve şamdanların yakılmasından sorumludur.
4. Taşra Kandilcisi (Dışarı Kandilcisi): Matbah haricinde çevrenin şamdan ve mumlarına bakan kimsedir.
5. İçeri Kandilcisi: Matbahtaki şamdan ve mumların temizliği ile ilgilenen kimse.
6. Tahmişçi: Matbahın kahvelerini döverek pişirilmek üzere hazırlamakla vazifelidir.
7. İçeri Meydancısı: Matbahta kahve pişirmekle sorumludur. Cuma günü matbahı ziyaret etmeye gelen dedelere kahve ikram ederdi.
8. Taşra Meydancısı (Dışarı meydancısı): Meydan-ı Şerifte yapılan organizasyonlarda ikramlardan ve onların dağıtımından sorumlu kimse.
9. Somatçı: Sofranın kurulup kaldırılmasından ve süpürülüp temizliğinin yapılmasından görevli kişi.
10. Yatakçı: Canların yataklarını serer kaldırır ve temizliğini sağlamakla görevlidir.
11. Pazarcı: Sabah vakitlerinde pazara giderek tekkenin alışveriş işlerine bakan kimse.
12. Bulaşıkçı: Kap kacağın temizliğinden sorumludur.
13. Dolapçı: Kap kacağın düzeni ile ilgilenirdi ve gerek gördüğü takdirde bu eşyaların kalaylatılmasını sağlardı.
14. Âb-rîzci: Helâların, şadırvanların, muslukların temizliğinden sorumlu olan kimse.
15. Şerbetçi: Hücreye çıkacak olan canın şerbetini hazırlardı. Cuma günü matbahı ziyarete gelen dedelere şerbet yapıp sunardı.
16. Câmeşûy (Çamaşırıcı Dede): Dedelerin, canların ve tekedeki kirli eşyaların temizliği ile görevli olan kimse.
17. Halife Dede: Matbaha yeni girmiş olan cana yol ve erkan öğreten kimse.

18. Lokmacı: Lokma (yemek) pişiren ve bunun dağıtımından da sorumlu kimsedir.⁷⁹

Mevlevîhâne mutfağı ile bağlantısı olan kısımlar ise kiler, fırın, somathane ve şerbethane bölümleridir.⁸⁰ Elimizdeki belgelerde “kiler” bölümüyle alakası olduğu düşünülen “Kilerci Derviş Emin” adında bir kimsenin adına rastlanmıştır.

“Kilercî Dervîş Emîn vâsıtasıyla bankadan ahs ve teslim kılınan 108 Lira

108- Lira 10 Kânun-u Sâni 1327

9- Yarım mecâdiyesîm 20 para iâde

117

117 kaydolunmuştur.”⁸¹

2.1.5. Dergâh Bahçesi

Konya Müzeler Müdürü Mehmet Önder’in katkıları ile Lefkoşa Mevlevîhânesi 1963 yılında, Lefkoşa Türk Etnografya Müzesi olarak hizmete açılmıştır ve günümüzde halen müze olarak sergilenmeye devam etmektedir. Müze avlusunda: Mezar taşları, mahkeme sicilleri, Mevlevî elbiseleri, müzik aletleri, fermanlar, beratlar, nişanlar ve en önemlisi Kıbrıs Fatihî Lala Mustafa Paşa’ya ait olduğu rivayet edilen Kur’an-ı Kerim bulunmaktadır.⁸²

Mevlevîhânenin ilk yapıldığı dönemlerde dergâh bölümlerinin doğu yönünde yer alan bahçede meyve ağaçları bulunmuş ve daima akan Venedik kuyusunun varlığından da söz edilmiştir.⁸³

⁷⁹ İmren Yıldız-Ali Özkan, Türk Tasavvuf Öğretisi Olarak Mevlevîlikte Manevî Eğitim, *Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi (TURKSOSBİLDER)*, 2(1), 2017, s. 52-54.

⁸⁰ Gökben Pala Azsöz, “Mevlevîhanelerde Mekânsal Örgütlenme”, *Kırklareli Üniversitesi Mühendislik ve Fen Bilimleri Dergisi*, (4), 2018, s.108.

⁸¹ KMMA, Zarf no: 84, Belge no: 02b.

⁸² Alasya, Lefkoşa, s. 103; Kıbrıs Vakıflar İdaresi 1571, “Lefkoşa Mevlevîhanesi (Kıbrıs Türk Etnografya Müzesi)”, <http://www.evkaif.org/site/sayfa.aspx?pkey=86> (Erişim: 20.04.2020).

⁸³ Arslangazi, a.g.t., s.120.

2.2. 1912-1913 Yılları Arasında Mevlevîhânenin Tamirat Durumu

Ahmet Paşa tarafından 16. yüzyılın sonlarına doğru yaptırılan Mevlevîhâne, daha önce de belirtildiği üzere 17. yüzyılda yıprandığı için Ferhat Paşa tarafından eski temelleri üzerinden yeniden inşa ettirilmiştir. Mevlevîhânenin 18. yüzyıl ve 19. yüzyıldaki durumuna dair detaylı bir bilgiye ulaşılamamıştır. Elimizdeki 1912-1913 yıllarına ait belgeden Mevlevîhânenin bazı bölümlerinin yıkılmaya başladığı ve onarılması gerektiği görülmektedir.

Kadılık tarafından 21 Şubat 1912 tarihinde yazılan 44 numaralı tahrirat ile Evkâf-ı Hümâyûn Nezâret Celîlesine, Lefkoşa Mevlevîhânesinin tamir işlemleri sorulmuştur. Evkâf-ı Hümâyûn Nezareti ise 23 Nisan 1912 tarihli yazısında “Lefkoşe Mevlevîhânesinin ta‘mîrî ve postnişînine bir hâne inşâsı zımında üç yüz elli liranın sarfına mezûniyet i‘tâsı hakkında Keşif Defteri Makâmından gönderilen pusulanın fen-i muvâfık olarak tanzîm olunmuş bir defter olmadığı inşâat ve ta‘mîrât müdürîyeti ‘umumiyesinden ifâde kılınmış ve Mevlevîhâneler Müstesnâ evkâftan olmağla beraber hazine-i evkâf inşâat tertîbî bu gibi sarfiyâta hâlen gayri müsâ‘id bulunmuş olmağla...”⁸⁴ cevabı ile Mevlevîhânenin Müstesnâ evkâftan olmasından dolayı tamirat için gerekli olan üç yüz elli liranın temin edilmesinin uygun görülmediği bildirilmiştir.

Kıbrıs Kadılığı ise Evkâf-ı Hümâyûn Nezâret Celîlesi tarafından Lefkoşa Mevlevîhânesinin tamirinin uygun görülmediğine dair gelen bu cevabı 28 Haziran 1912 tarihli yazısı ile birleştirerek, bildirme amaçlı, Konya Çelebisi’ne göndermiştir.⁸⁵ Bundan dolayı Mevlevîhânenin tamiri ertelenmiştir. Yaklaşık dört ay sonra Osmanlı topraklarında cereyan eden I. Balkan Savaşı’nın başlaması ile durumlar karışmış ve tamir konusu uzun bir süre askıya alınmıştır.

Aradan geçen bir buçuk yıl gibi uzun ve zorlu süreçten sonra 1913 yılında tamir konusu tekrar açılmıştır. Kadının Mevlevîhâneye bizzat kendi gelerek keşif yaptığı “...cezîremiz hâkimü’ş-şer‘î semâhatlü ‘Alî Rıf‘at Efendi dâ‘îleri tarafından re’yü’l-‘ayn müşâhede olundığı”⁸⁶ cümlesi ile belirtilmiştir. Kadı, dergâhın özellikle semâhane

⁸⁴ KMMA, Zarf no: 84, Belge no: 14.

⁸⁵ KMMA, Zarf no: 84, Belge no: 13.

⁸⁶ KMMA, Zarf no: 84, Belge no: 6.

bölümü olmak üzere postnişin odası ve dergâhın pek çok yerinin yıkılmaya yüz tuttuğu kanaatine varmıştır. Alî Rif'at Efendi, Mehmet Celaleddin Efendi'nin kaldığı postnişin odasının harap vaziyette olmasından dolayı boşaltılmasını ve tamir ettirilmesini uygun görmüştür. Elde bulunan meblağ yalnızca bu odanın ücretini karşılayacak kadardır. Mevlevîhânenin diğer kısımlarının ücretinin kısa sürede temin edilemeyeceğinden tamirâtı mümkün olmamıştır. Bunun için kadı makâm-ı celfî-i sadâret 'uzmaya iki yüz elli liranın gerekli olduğuna dair 'arîze yazmıştır.⁸⁷ 24 Aralık 1913 tarihli Konya'ya bildirilen mektup içine kadı tarafından, Mevlevîhânenin onarımı adına, 25 Kasım 1913'te ve 5 Aralık 1913'te 62 pusula numarası ile makâm-ı celfî-i sadâret 'uzmâya yazılan iki adet 'arize tarihi ve pusula numarası eklenerek Konya Çelebisi'ne bildirilmek üzere gönderilmiştir.⁸⁸

⁸⁷ KMMA, Zarf no: 84, Belge no: 6.

⁸⁸ KMMA, Zarf no: 84, Belge no: 7.

III. BÖLÜM

VAKIFLARA AİT DURUMLAR

3.1. Osmanlı Toplumunda Vakıfların Yeri

Evkâf, vakfin çoğulu “vakıflar” anlamına gelmektedir. Vakıf kelimesinin sözlükteki anlamı: Duruş, durdurma, alıkoyma, ayırma, bağlama ve bir malın ya da mülkün bir daha satılmamak kaydıyla hayır adına bağışlanmasıdır.⁸⁹ Toplumsal ihtiyaçları karşılayarak insanların ortak yararına sunulmuştur. Müslümanları vakfetmeye yönlendiren psikolojik etmenler arasında, Allah rızasını kazanma duygusu gelmektedir. İslam dininde, karşılıksız yardım yapmanın önemi üzerine ayetler vardır. Bakara Sûresi’nde “(Mallarınızı) Allah yolunda sarf edin. Kendinizi ellerinizle tehlikeye atmayın iyilik edin. Şüphesiz Allah iyilik edenleri sever.”⁹⁰ İnfakın ehemmiyetini anlatan bu ayet yanında daha pek çok benzer ayet vardır. Aynı şekilde Âl-i İmrân Sûresi’nde “Sevmekte olduğunuz şeylerden Allah yolunda sarf etmedikçe gerçek iyiliğe asla erişemezsiniz.”⁹¹ olarak geçmektedir. İnfakı emreden bir dinin inananları ise Osmanlı toplumunda olduğu gibi her dönem yardımlaşma gayreti içerisinde bulunmuşlardır. Vakfedilen bu mülkler ilim ve bilim yoluna hizmet ederken bağışlayıcısının tekâmülü adına açık bir kapı olmuştur. Öyle ki bir hayırseverin vakfı neticesinde, ihtiyacı olanlar gereksinimlerini karşılamış olmanın mutluluğuyla; vakfeden kişi ise insanlara destek olmanın hazzını yaşayarak, karşılıklı uhuvvet ortamlarının sağlanmasına vesile olmuştur. Vakıfların topluma sağladığı bu katkı bağışların devamını getirmiştir.⁹² Vakıflar başta kişilerin kendi isteği ile yahut sosyal hayatın gerekliliği ile ortaya çıkmış olsa da zamanla toplumsal hayata birçok alanda katkılar sağlamıştır. Osmanlı döneminde halkın ihtiyacını karşılayan cami, okul, hastane, kitaplık, han, çeşme, sebül, imaret, su getirme yolları insanlığın hizmetine

⁸⁹ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara 2016, s.1321.

⁹⁰ *Kur'an-ı Kerim*, Bakara Sûresi 195. Ayet, Haz. Hayrât Neşriyat İlmî Araştırma Merkezi Meâl Hey'eti, İstanbul, 1437/2016, s. 29

⁹¹ *Kur'an-ı Kerim*, Âl-i İmrân Sûresi 92. Ayet, s. 61.

⁹² Mehmet Bayartan, “Osmanlı Şehirlerinde Vakıflar Ve Vakıf Sisteminin Şehre Kattığı Değerler”, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları X-I*, İstanbul, 2008, s.158.

vakıflar sayesinde sunulmuştur.⁹³ Görüldüğü üzere vakıflar toplumun sosyal, ekonomik, sağlık ve din gibi her yönden gereksinimini karşılamıştır. Osmanlı toplumunda önemli bir yere sahip olan bu vakıflar, mülkiyet hakkının verilmiş olup olmamasına göre ikiye ayrılmıştır. Bunlar: Sahih Vakıflar yani gerçek vakıflar ve Sahih Olmayan Vakıflar yani gerçek olmayan vakıflardır. Vakfedilme gayelerine göre ise; Hayrî Vakıflar ve Aile Vakıfları olarak iki çeşide ayrılmıştır. İdare yönüyle; Mazbut Vakıflar ve Gayri Mazbut Vakıflardır. Gayri Mazbut Vakıflar da Mülhak Vakıflar ve Müstesnâ Vakıflar olarak ikiye ayrılmıştır.⁹⁴

3.1.1. Fethedilen Yerlerde (Kıbrıs) Evkâf

Osmanlı Devleti, yayılma politikası ile fethettiği yerlere kısa sürede resmi varlığını belirtecek kurumlarını yerleştirmiştir. İskân sonucunda halk, devlet ile beraber çalışarak sosyal kuruluşları, yapıları ve hizmetleri⁹⁵ buldukları bölgeye aktarmışlardır. Bu kuruluşlar ve hizmetler genellikle vakıflar ile oluşmuştur. Öyle ki Anadolu'dan kültür iletiminin sağlanması ve bölgenin Türkleşmesinde vakıfların payı oldukça büyüktür.

Kıbrıs'ın fethinden sonra adanın ilk vakıf kurucuları yahut vakfin kurulmasına önderlik edenler; II. Selim, Lala Mustafa Paşa, Arap Ahmet Paşa, Pertev Paşa ve Cafer Paşa gibi devlet büyükleridir.⁹⁶ Çorlulu Ali Paşa, Abdullah Paşa, Cafer Paşa gibi vakıflar, adanın büyük vakıflarındandı.⁹⁷ Bu vakıflar sosyal, kültürel, ekonomik olmak üzere adanın her türlü ihtiyacını karşılamıştır.

Vakıflar, genellikle merkezi bir idareden yoksundu. Evkâf-ı Kadîme (Osmanlı'dan evvelki İslâm devletlerinden kalma vakıflar) ile Evkâf-ı İrsâdiye'nin (Miri arazinin temlik ile kurulan vakıflar) bir kısmı hariç diğer vakıfların üzerinde hükümetin direkt bir tesiri yoktu. Vakfi kuran kişiler tarafından; yerinde yönetim

⁹³ Bayartan, a.g.m., s. 160.

⁹⁴ Fikret Eren, "Osmanlı Dönemi Vakıfları", *V. Vakıf Haftası Kitabı*, Ankara 1988, s.199- 201.

⁹⁵ Adem Kara- Cemil Çelik, "Kıbrıs'ta Vakıf Yönetimi ve Denetimi Sorunu", *History Studies*, Volume 3/3, 2011, s.162.

⁹⁶ Talip Atalay, Fethinden 1959 Yılına Kadarki Dönemde Kıbrıs'ta Vakıf-Eğitim İlişisine Genel Bir Bakış, *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. IV, C.II, Diyarbakır 2000, s. 274.

⁹⁷ Kara-Çelik, a.g.m., s.164.

kuralları ve serbest ekonomi kurallarına göre belli başlı esaslar ile yönetilmekteydi. Vakfı kuran kişi vefatına kadar yönetimle ilgilenirken ölümünden sonra görev aile bireylerine aktarılmaktaydı. Aile kurumuna benzer işleyen bu vakıflar, her ne kadar devlet kontrolünün dışında yer almış gözükse de kadılar tarafından devamlı denetim altında bulunmaktaydı.⁹⁸ Ancak vakıflardaki karışık idare yöntemi zamanla sorun teşkil ederek bazı aksaklıkların meydana gelmesine neden olmuştur.

Kıbrıs vakıflarında nazırların müfettişler aracılığı ile yaptığı denetimlerde sultanlar tarafından kurulmuş vakıflar, şahıslar tarafından kurulmuş vakıflar ve Mekke-Medine hayrına vakfedilmiş yani Harameyn Vakıflarında bazı aksaklıkların olduğu görülmüştür.⁹⁹ Genel olarak vakıflarda sorunların baş göstermeye başlaması devlet çatısının batı usulü merkezi anlayışıyla yeniden inşa edilmesi ve devletin vakfın gücünden diğer sektörlerinde de yararlanma arzusu ve dinî otoritenin gücünü zayıflatmak istemeleri¹⁰⁰ amacıyla 1826 yılında çıkarılan bir fermanla Evkâf-ı Hümâyün Nezâreti kurulmuş, nâzırlık görevine ise el-Hac Yusuf Efendi getirilmiştir.¹⁰¹ Kurulan Evkâf Nezâreti ile vakıfların devlet gözetiminde olması istenmiştir. Kıbrıs vakıflarının durumu ise daha önceki yönetimde olduğu gibi Evkâf Nezâreti tarafından adaya gönderilen evkâf muhasebecisi ile vakıfların denetimi sağlanmıştır.

3.1.2. İngiliz Yönetiminde Kıbrıs Evkâfı

Kıbrıs, 1878 yılında yapılan Berlin Antlaşması ile İngiltere'ye bırakılmıştır.¹⁰² Adanın idaresi her ne kadar İngiltere'ye geçmiş olsa dahi mülkiyet hakkı Osmanlı Devleti üzerinde kalmaya devam etmiştir.¹⁰³ Vakıflar için alınan karara göre Evkâf Nezâreti tarafından belirlenen bir Müslüman bir de İngiliz yetkililer tarafından atanacak delege ile Kıbrıs halkına hizmet eden cami, mezarlık, Müslüman okulları ve dinî

⁹⁸ Nazif Öztürk, "XIX. Asır Osmanlı Yönetiminde Yaşanan Batılılaşma Hareketlerinin Vakıflar Üzerindeki Etkileri." *İslami Araştırmalar* (1995), s.13.

⁹⁹ Atalay, a.g.m., s.275.

¹⁰⁰ Öztürk, a.g.m., s.14.

¹⁰¹ Nazif Öztürk "Evkâf-ı Hümâyün Nezaretinin Kuruluş Tarihi ve Nazırlarının Hal Tercümeleleri I", *Vakıflar Dergisi*, Sayı:15 (1982), s. 96.

¹⁰² Atalay, a.g.m., s.276.

¹⁰³ Kara-Çelik, a.g.m., s.165.

kurumlara ait vakıfların düzenlenmesi adına göreve getirilmiştir.¹⁰⁴ Vakıflar idaresine bir Müslüman bir İngiliz delege atayarak eşit bir yönetim anlayışı sağlanmış gibi gözükse de esasen öyle olmamıştır. Üç yüzyılı aşkın zaman diliminde Osmanlı idaresi ile İslâmi kurallar çerçevesinde yönetilen vakıflar, bir gayrimüslimin vakıf yönetiminde rahatlıkla görev alması Müslüman toplumunu rencide etmiştir.¹⁰⁵ Bu ve bu gibi sorunların meydana gelmesiyle vakıflar zamanla güçlerini kaybetmiştir.

3.2. Evkâf-ı Celâliye ve Lefkoşa Mevlevîhanesi

Hayır yapmayı seven bir millet olan Türkler; tekke, zaviye, dergâh gibi dini müesseselere bağışlarda bulunarak insanlığın hizmetine sunmuşlardır. İnsanlar, Allah rızasını kazanma duygusuyla; ilim ve hikmetin yayıldığı, gönülden bağlılığın bulunduğu özel mekanlara mülklerini vakfederek insanların ihtiyaçlarını karşılamışlardır. Bu vakıfların yapıldığı kurumların başında şüphesiz Mevlâna Dergâhı ile diğer Mevlevîhâneler gelmiştir.¹⁰⁶ Bu kurumlara yapılan vakıfların tümüne ise Evkâf-ı Celâliye denilmiştir. Müstesnâ Vakıflar arasında yer alan Celâliye Vakıfları, Evkâf Nezâretinin müdahalesi olmadan direkt mütevellileri tarafından yönetilmiştir. Bu vakıflar, bazı din büyüklerine (eizze vakıfları) ve gazilere (guzât vakıfları) verilmiştir.¹⁰⁷

Celâliye Vakıflarının ilk kuruluşu Mevlânâ'nın vefatı sonrasında gün geçtikçe büyümeye başlayan Mevlevî toplulukları ile başlamıştır. Türbe inşası ve dergâhın genişletilme gayesiyle birçok vakıf kurulmuştur. Vakıflardan elde edilen gelirler; türbedeki görevli hafız, mesnevîhan ve müezzinlerin ihtiyaçları için kullanılmıştır.¹⁰⁸ Gelir düzeyi yüksek vakıflar, Mevlevîliğin kurulduğu 1274 yılından itibaren Mevlevîhânelerin her türlü desteğini sağlamıştır.¹⁰⁹

¹⁰⁴ A.g.m., s.165.

¹⁰⁵ Atalay, a.g.e., s.276.

¹⁰⁶ İbrahim Ateş, "Hz Mevlânâ Dergâhı ile ilgili Vakıf ve Vakfiyeler", *IX. Vakıf Haftası Kitabı*, Ankara 1992, s. 29.

¹⁰⁷ Ahmet Akgündüz, "Osmanlı Hukukunda Vakıflar, Hükümleri ve Çeşitleri", *Türkler, c." X, Ankara 2002, s.841.*

¹⁰⁸ Ekrem Işın, "Mevlevîliğin Tarihsel Temelleri: Sultan Veled ve Çelebilik Makamının Kuruluşu", *3.Uluslararası Mevlânâ Kongresi*, 5-6 Mayıs 2003, (Ed. Nuri Şimşekler), Selçuk Üniversitesi, Konya s.98.

¹⁰⁹ Özönder, a.g.m., s. 111.

Ahmet Paşa'nın vakfı ile Lefkoşa Mevlevîhânesi inşa edilmiştir. Vakfın ilk mütevellisi Hacı Abdullah Efendi olarak geçmektedir. Şer'iyye Sicillerinde geçene göre Kıbrıs'ta Celâliye Vakıflarına ait diğer vakıflar şunlardır: Cafer Paşa'nın Anaya Çiftliği, Perviz Beyoğlu Yusuf Ağa Vakfı, Abdülmennânoğlu Hacı Kivan Evkâfi, Nebet-hane Mahalleli Derviş Mehmet Vakfı.¹¹⁰ Lefkoşa Mevlevîhânesi, Müstesnâ Vakıflar arasında olup merkez olan Konya Mevlevîhânesine bağlı bulunmuştur. Yönetimi Nezârete bağlı olmasa da ada muhasebecisi tarafından denetlenerek gerekli kısımlarda kontrolü sağlanmıştır. Mevlevîhâne, vakfın her türlü hakkının korunması adına 1911 yılının aralık ayından itibaren dört ayda bir olmak üzere aylık otuz kuruş ödeme yapmıştır. Bu ödeme, 1 İngiliz Parası olarak Osmanlı Bankası'na¹¹¹ yatırılmıştır.¹¹² Ödenenin yatırıldığına dair: 2 Ocak 1912¹¹³, 2 Nisan 1912¹¹⁴, 28 Kasım 1912 (ödenek ağustos ayında yatırılmış)¹¹⁵, 3 Nisan 1913¹¹⁶, 8 Eylül 1913¹¹⁷ tarihli dekontlar, Lefkoşa Mevlevîhânesi Şeyhi Mehmed Celaleddin Efendi tarafından bilgilendirme maksadı ile Konya Mevlevîhâne şeyhine mektup olarak gönderilmiştir. 1912-1913 senesine ait mektupların yer aldığı 84 no.lu zarfta¹¹⁸ beş adet dekonta ulaşılmıştır. Hesaplarımıza göre iki yıl için 6 adet dekontun olması gerekirken bir dekontun eksik olduğu görülmüştür. Ulaşamadığımız bir dekont Lefkoşa Mevlevîhânesi tarafından gönderilmemiş olabileceği gibi gönderildikten sonra muhafaza edilmemiş de olabilir.

4 Nisan 1912 tarihinde ise kadılık tarafından 47 numara ile “Kıbrıs Mevlevî Dergâh-ı Şerifi'nin ta'âmîyesi zam icrâsı hakkında makâm-ı sadarât 'uzmâya 'arîza" yazılarak, Mevlevîhâneye bağlanan yemek ücretinin artırılması istenmiştir.¹¹⁹

¹¹⁰ A.g.m., s.114.

¹¹¹ Bank-ı Osmani 1856 yılında İngiliz sermayesi ile Osmanlı Döneminde kurulmuştur. 1863 yılında Fransızların da sermaye koymasıyla Bank-ı Osmani-i Şahane adıyla devlet bankası olarak çalışmaya başlamıştır. Bunun yanında, yatırım ve ticari bankacılık görevini de üstlenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Sudi Apak -Arzu Tay,"Osmanlı Devleti'nin 19. Yüzyıldaki Finansal Sisteminde Osmanlı Bankası'nın Yeri ve Faaliyetleri", Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi, Temmuz 2012, s. 64.

¹¹² KMMA, Zarf no: 84, Belge no: 02a.

¹¹³ KMMA, Zarf no: 84, Belge no: 02a.

¹¹⁴ KMMA, Zarf no: 84, Belge no: 16.

¹¹⁵ KMMA, Zarf no: 84, Belge no: 10.

¹¹⁶ KMMA, Zarf no: 84, Belge no: 03.

¹¹⁷ KMMA, Zarf no: 84, Belge no: 09.

¹¹⁸ Lefkoşa Mevlevîhânesi şeyhi tarafından Konya Mevlevîhânesi şeyhine iletilen mektupların yer aldığı zarf.

¹¹⁹ KMMA, Zarf no: 84, Belge no: 15-02.

IV. BÖLÜM

SOSYAL FAALİYETLER

4.1. I.Balkan Harbi'nde Mevlevîhânelerin Faaliyetleri

Yunanlılara ait olan toprakların çoğunluğu, Osmanlı Devleti döneminde hakimiyet altına alınmıştır. Yunanistan ise Korent Kanalı'nın kuzeyindeki yarımada ile güneyindeki Mora Yarımadası'ndan oluşmaktaydı. Osmanlı topraklarında yaşayan Yunanlılar, Rum adıyla anılmaktaydı. Rumlar ise genellikle Makedonya, Akdeniz, Ege Adaları ve İstanbul'da yaşamışlardır. Fransız İhtilali'nin getirmiş olduğu milliyetçilik akımının etkisiyle ayaklanan milletler arasında Rumlar da vardı. Azınlıklar tarafından kurulan "Eterya Cemiyeti" bu Rumlar ile Ortodoks Yunanlıların bağımsızlığının kazanılması ve Bizans İmparatorluğu döneminde hâkim olunan tüm toprak parçasının yeniden alınması amaçlanmıştır.¹²⁰ Cemiyetin de kurulmasıyla Yunan isyanları giderek çoğalmaya başlamıştır. 1829 yılında bağımsızlığını kazanan Yunanistan bundan sonraki süreçte İngiltere, Fransa ve Rusya'nın da yardımlarıyla daha da katılarak "Megalo İdea" düşünceleri doğrultusunda ilerlemeye başlamıştır. Yunanistan; Girit, İyonyen Denizi'ndeki Yunan Adalarını ve Epir'i¹²¹ topraklarına katma amacı doğrultusunda yakıp-yıkarak binlerce insanın ölümüne sebep olmuştur. Balkanlardaki ayaklanmalar ve zulümler 1912 senesinde 1. Balkan Savaşı'nın başlamasına yol açmıştır. Osmanlı Devleti tarafından da harp ilan edilmesiyle 1912-1913 yılları arasında 1. Balkan Savaşı başlayacak ve Kıbrıs Lefkoşa Mevlevîhâne şeyhi Mehmed Celaleddin Efendi bu durum için "... şu aralık düvel-i müttefika-i esbânın din ve devletimize karşı bilapervâ açmış oldukları râyet-i 'isyân ve tuğyân-ı cihetiyle..."¹²² Osmanlı Devleti; Bulgaristan Krallığı, Sırbistan Krallığı, Yunanistan Krallığı ve Karadağ Krallığı olmak üzere dört Balkan milletine karşı çetin bir savaş içine girecektir. Bu devletler, zulmetme yoluna giderek pervasızca muamelelerde bulunmuşlardır. Vatan evlatları, haddi aşan bu

¹²⁰ Genelkurmay Askeri Tarih Ve Stratejik Etüt Başkanlığı, *1897 Türk- Yunan Harbi*, Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1982, s.1.

¹²¹ A.g.e., s.2.

¹²² KMMA, Zarf no: 84, Belge no: 05.

saldırılar üzerine topraklarını savunma adına tüm varlıkları ile mücadele etmiştir.¹²³ Bu noktada yurdun her bir alanında yer alan Mevlevîhâneler topyekûn yardıma girişmiştir. Öyle ki Mevlevîhânelerin dini hayattaki etkisinin yanında sosyal ve siyasi hayatta da tesirli bir fonksiyona sahiptir. Âsitâne (merkez) olan Konya Mevlevîhânesinden maddi ve manevi her türlü yardımın yapılması adına alınan şu kararlar tüm Mevlevîhânelere gönderilmiştir:¹²⁴

1. Tren hattına yakınlığı münasebetiyle Yenikapı Mevlevîhânesi hastane haline dönüştürülecektir.

2. Çağrılan Mevlevî doktorlara; dedeler, dervişler, canlar ve muhipler olmak üzere her kesim gerektiğinde yardım edecektir.

3. Encümenler, Galata Mevlevîhânesi'nde toplanarak Hilâl-i Ahmer tarafından verilen malzemeler dışında, Mevlevîlik Tarikatına gönül vermiş kişilerden gerek ilaç gerek maddi yardım olmak üzere ihtiyaç olan her türlü yardımın toplanılmasını sağlayacaktır.

4. Encümenin toplantı günleri cumartesi, pazartesi ve perşembe günleri olacaktır ve hatta Galata Mevlevîhânesinin şeyhi, toplanmayı ihtiyaç görmesi durumunda istediği zaman diliminde toplantı yapabilecektir.¹²⁵

Merkezden gelen bu genelge ile neredeyse tüm Mevlevîhâneler tek yürek olmuş maddi- manevi ellerinden gelen tüm çabaları din ve vatan topraklarının kurtuluşu için feda etmişlerdir. Mevlevîhânelerin yaptıkları yardımlara, Konya Mevlevîhâne postnişinine rapor ettikleri mektuplardan ulaşılabilmektedir. Nuri Köstüklü'nün Konya Mevlânâ Müzesi Arşivinden I. Balkan Harbi'nde Mevlevîhânelerin durumuna dair yaptığı çalışmadan nakille Mevlâna Müze Arşivindeki 51, 96, 70, 64, 97 60, 89 zarflarındaki belgelerden yola çıkarak yardımlar şu şekildedir:

Bursa Mevlevîhanesinin dervişleri, vatanları ve dinleri uğruna gönüllü olarak savaşa katılmak istemişlerdir. Bunun yanında Mevlevîhâne devamlı dua ve zikir ile

¹²³ KMMA, Zarf no: 84, Belge no: 08.

¹²⁴ Caner Arabacı, "Balkan Harpleri Sırasında Mevlevîhâneler", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2 (Mayıs 1996), s. 251.

¹²⁵ Gölpınarlı, *Konya'da Mevlânâ*, s. 169.

manevi desteğini sürdürmüştür. Ankara Redif Taburu'na bir at hediye eden Ankara Mevlevîhânesi bunun yanında Galata Mevlevîhânesindeki yardım komisyonuna yardımlar ile iki lira para göndermiştir. Çankırı Mevlevîhânesinin şeyhi de din ve vatanın kurtuluşu ile kötü niyet besleyen düşmanların yenilgi ve kahrı için sürekli dualar edip Fetih Suresi okumuşlardır. Yetmiş bin tevhid çekerek her an niyaz içinde bulunmuşlardır. İstanbul'daki yardım komisyonuna üç yüz kırk beş kuruş göndererek ve toplamaya devam etmişlerdir. Amasya Mevlevîhânesi, hastane için iki lira yardım göndermiştir. Kütahya Mevlevîhânesi de bu dönemde manevi desteğini esirgememiştir. Millet'in ve devlet'in selameti için diğer Mevlevîhânelerde olduğu gibi Fetih Suresi ve ism-i celâl-i şerîfler okunarak devamlı duada bulunmuşlardır. Savaşın sıkıntısını en derinden yaşayan Girit halkı da yürekleri kan ağlar durumda olmuş olsa dahi hastaneye dönüştürülen Yenikapı Mevlevîhanesine desteğini göndermek için gecikmemiştir. Mevlevîhânenin yardımıyla Hilâl-i Ahmer Heyeti'nin kurulması sağlanmıştır. Hanya'daki İslam topluluğundan toplanan yardımlar ise yavaş yavaş yardımıyla Hilâl-i Ahmer'e götürülmüştür. Urfa Mevlevîhânesi ise hastane yardımı için topladıkları on üç Mecidiye parayı Galata Mevlevîhânesinde kurulan yardım komisyonuna göndermişlerse de bazı sebeplerden dolayı hastanenin açılmasının ertelenmesinden dolayı para iade edilerek beklemeye alınmıştır.¹²⁶

Kıbrıs'ta, Rumlar ile beraber yaşamakta olan Türkler için meşakkatli bir süreç baş göstermeye başlamış olsa da diğer Mevlevîhâneler gibi Lefkoşa Mevlevîhânesi de desteğini göstermek için gecikmemiştir. Başlarındaki sıkıntıdan dolayı olsa gerek halk İstanbul'a büyük maddi yardımlar sağlamıştır. Kadı tarafından kısa sürede bir komisyon kurularak altı yüz lira gibi bir meblağ toplanmış ve gönderilmiştir. Bunun yanında kazalardan yavaş yavaş gelmekte olan birçok yardım parasının İstanbul'a iletimi sağlanmıştır. Lefkoşa Mevlevîhâne şeyhi Mehmed Celaleddin Efendi ise kurulan bu komisyona öncülük ederek civar kazalardan yardım toplamak için bizzat kendisinin gittiği şu yazılardan anlaşılmaktadır:” ...lâzım gelen mu'âvenet ve muzaheretin ez her uht ifâyî mertebe-i vücûbda bulunduğî ecilden bir mâhdan beri fazîletlü hâkim efendi hazretlerinin riyâsetleri tahtında olarak cem'-i i'ânât idilmekde ve geçen de dersa'âdet Lefkoşe'ye mahsûs altı yüz lira kadar bir meblağın dersa'âdete gönderildiği gibi sâir

¹²⁶ Köstüklü, a.g.m., s. 1135, 1136.

kazâlardan dahi peyderpey cem‘-i i‘ânât idilmekte olub karîben buraca teşekkül iden komisyon dâ‘ileri dahî dâhil olarak kazâlara çıkılacağı ve toplanacak i‘ânâtın merci‘-i mahsûsuna gönderileceği ma‘rûzdur”.¹²⁷

Lefkoşa Mevlevîhanesinin devletin ve milletin bekası adına topladığı maddi yardımlarının yanında Kıbrıs camilerinde, tekkelerinde, zaviyelerinde olmak üzere toplu ve şahsi her an dua ile hemhal olmuşlardır. İslam toplulukları Buhari-i Şerîf okumalarına ve zikirlerle de devam ettiklerine dair Celâleddin Efendi, Konya Çelebisine”...kûlub-u ehl-i iman müte‘essir ve dilhûn olub cevâmi‘-i şerîfe ile tekâyâ ve zâviyelerde leyl-ü nehâr selâmet-i dîn ve devlet için Buhâri-i Şerîf tilâvetiyle ezkâr ve ed‘iye-i hayrîyeye muvâzebet idilmekte ‘umumen ahâliye-i İslâmiye berdevâmdir.”¹²⁸ cümleleri ile durumu bildirir. Fiili ve kavli dua ile beraber inancın ferahlığıyla tevekkül eden Müslümanlar, Allah’ın izniyle yakın zamanda küffarları yenilgiye uğratarak zafere ulaşacaklarının inancı içerisine girmişlerdir. Hatta Mehmet Celeleddin Efendi, rüyalarında dahi düşmanın yakın bir zamanda yok olacağını açık bir şekilde gördüğünü yazarak bildirmiştir.

31 Aralık 1912 yılında Konya’ya gönderilen mektupta ise bir süredir baş göstermekte olan Rumların isyanlarıyla ilgili: “Balkân Muhârebeleri’nin netayicinden olarak Kıbrıs Rumları’nın dahî Yunânistân’a iltihâk arzuları kesb-i şiddet iderek buradan gerek Londra’ya ve gerek Atina’ya mebûs gönderilmiş cezârenin Yunânistân’a ilhâk edilmesi husûsuna nihayet derecelerde sa‘y ve gayret olunmakda bulunmuşdur.” şeklinde cümleler ile Osmanlı’nın durumundan dolayı Kıbrıs Türklerinin gönülleri zaten kan ağlar durumda iken bir sıkıntı da yıllarca birlikte yaşamış oldukları Rumlardan geldiği ve Rum kesimin şiddetli bir şekilde Yunanistan’a bağlanma arzuları ile İngiltere’ye ve Yunanistan’a vekiller gönderdiklerini belirtmiştir. Yunanistan Başbakanı Venizelos ise adanın Yunanistan’a geçmesi için konuyu Londra’da meclise sunacağını bildirmiştir. Bunların duyulması ile Türk toplumunda yaşanan kargaşa üzerine ada kadısı; bâb-ı âliye, vekillere ve hatta Londra’daki Seyyid Emir Ali Efendi’ye dahi durumu bildirerek yitirilmekte olan huzurun sağlanmasını istemiştir. Bu arada ada

¹²⁷ KMMA, Zarf no: 84, Belge no: 8.

¹²⁸ KMMA, Zarf no: 84, Belge no: 5.

halkına, İstanbul'dan gelen bir emir ile artık Osmanlı Bankası'na ödeme yapılmayacağı bildirilmiştir.

Tüm bu muğlaklığın içinde kalan altmış bini aşkın mazlum insan vardı. Kıbrıs'ın Yunanistan'a verilmesi durumunda ne yapacağını ve nereye göç etmesi gerektiğini düşünen halkın adına, Lefkoşa Mevlevîhâne şeyhi 31 Aralık 1912 tarihli yazısında durumu Konya Mevlevîhâne postnişinine bildirmiştir.¹²⁹

Görüldüğü üzere Kıbrıs'tan İstanbul'a, Urfa'dan Girit'e ve hatta daha kaynağına ulaşamadığımız pek çok yardım ile yurdun her bir köşesinden din ve devletin selameti adına şeyhlerden, dervişlerden, canlardan, muhibbandan coşkulu bir yardım sağlanmıştır. Millet üzerine kasvetin düştüğü bu zaman dilimlerinde Mevlevîhâneler birlik ve beraberliği sağlamaya gayret etmişlerdir. Mevlevîhâneler, vatan toprakları uğruna her daim devlet ve halkla birlik ve beraberlik içinde bulunmuştur.

4.2. Özel Gün ve Gecelerdeki Faaliyetler

4.2.1. Semâ Ayinleri

Mevlevîlikte önemli bir unsur olan semâ ayinleri, çoğunlukla cuma namazından sonra yapılmaktaydı. Semâ ayinlerinde, bayram ve kandil gecelerinde, Ramazan ayının cuma gecelerinde, Şeb'i- Arus gibi zaman dilimlerinde ise ihyâ geceleri düzenlenirdi.¹³⁰ Lefkoşa Mevlevîhânesine ait bir vakfiyeden nakille Mevlevîhânedeki âyinler; mesnevîhân, neyzen, imam, müezzin ve duacı tarafından tam bir teşekkül içinde yapıldığı ve Şaban ayının on beşinci günü ile Aşure ayının sonuncu gününde zikr-ü ayin yapıldığı, belirtilmiştir.¹³¹

Cihangir'e göre 1873 yılında sema ayinleri pazar günleri yapılırken 1936 yılı itibarıyla altı haftada bir yapılmaya başlanmıştır. 1950 tarihinden sonra son ayinler ise cuma günü öğleden sonra yapılmıştır.¹³²

¹²⁹ KMMA, Zarf no: 84, Belge no: 4.

¹³⁰ Önder, a.g.e., s.102.

¹³¹ Fedai- Altan, a.g.e., s.10

¹³² Cihangir, a.g.m.

Kıbrıs Evkâf kayıtlarından nakille Mustafa Haşim Altan aracılığı ile ulaşılmış belgelere göre ise 1935-1938 yılları arasında sema ayinleri yılda bir kez icra edilmiştir. Tarih ve saatleri ise şöyledir:¹³³

14 Nisan 1935- 15.30

15 Mart 1936- 15.00

12 Aralık 1937- 15.30

4 Eylül 1938- 09.00

Konya Çelebisi'ne gönderilen 5 Nisan 1912 tarihli mektupta Şeyh Mehmed Celaleddin Efendi dergahta semâ ayinlerinde oluşan bazı aksaklıkları şu şekilde dile getirmiştir: “Yevmî mahsûsunda buraca âyîn-i Mevlevîye icrâsıyla beraber selâmet-i mülk ve millet için dahî da‘vât-ı hayriyye îfâsından geri kalmakta ve burada bulunan evrâd-ı şerîf yetmiş seksen senelik asârdan mâ‘dûd olub öyle iki yüz senelik evrâd-ı şerîf bulunmadığı...”¹³⁴

4.2.2. İhya Geceleri

Huzurun ve nurun sahibi olan Mevlânâ, asırlardır arayış içinde olan hasta gönüllere şifa olmuştur. Mevlevîhâneler, Mevlânâ'nın öğretileri doğrultusunda her daim ziyarete gelenlere, önemli gün ve gecelerde katılım sağlayan ihvana karşı ev sahipliği yapmıştır. Dergâha gelen bu misafirlere çiçek suyunun ikram edildiği “Huzûr-ı lâmi‘ün-nur Hazreti Mevlânâ’da olub mürâca‘at iden haste-gân ve ba‘zen de ihyâ gecelerinde misâfirîn-i kirama sarf idilmekte olan çiçek suyunun mevcûd kalmadığından bahisle münâsib mikdâr irsâline...”¹³⁵ yazısından anlaşılmaktadır. Lefkoşa Mevlevîhâne şeyhine, Konya Mevlevîhânesinden 25 Mayıs 1912 tarihli gelen mektupta “Önemli gün ve gecelerde ihvana sunulan çiçek suyunun kalmadığını ve mevcut miktarın gönderilmesini” istemiştir. Bunun üzerine Mehmed Celaleddin Efendi ise en iyi çiçek suyunu araştırmış ve bir sandık içerisine dokuz şişe çiçek suyu ve üç teneke kayısı reçeli (bir şişe çiçek suyunun ve bir teneke kayısı reçelinin ‘Âmil Çelebi Efendi

¹³³ Alasya, a.g.m., s. 107.

¹³⁴ KMMA, Zarf no: 84, Belge no: 1.

¹³⁵ KMMA, Zarf no: 84, Belge no: 11.

Hazretleri'ne¹³⁶ verilmesi istenerek) konularak, Mersin'de ticaretle uğraşan Kıbrıslı Mustafa Efendi'ye (sandığın Mersin'den Konya'ya iletimi için) ulaştırılması adına Fransız acentesine¹³⁷ teslim edildiği, 11 Temmuz 1912 tarihli mektupta belirtilmiştir. Fakat Lefkoşa Mevlevîhâne şeyhi, temmuz ayında bizzâtihi ilgilenerak gönderdiği sandığın Konya Mevlevîhânesi'ne ulaşmadığını 18 Eylül 1912 tarihli mektup ile üzümlük öğrenmiştir. Bu durumun akabinde "...Mersin tüccarından Lefkoşalı Mustafa Nuri Efendi'ye mürâca'at edilerek mersûl sandığın tarafı zîşeref 'âlîlerine sür'at-ı irsâl-i husûsı tekrar te'kîd ve tenbih edilmiş olduğunun 'arzına ictisâr ider..."¹³⁸ yazılı mektubu 21 Ekim 1912 tarihinde Konya Mevlevîhâne şeyhine bildirilmesi adına gönderilmiştir.

¹³⁶ Abdülhalim Çelebi'den sonra 1920 yılı başlarında posta geçecek olan Yakup Çelebi oğludur. Ayrıntılı bilgi için bkz., Önder, *Yüz Yıllar*, s. 71.

¹³⁷ 19. yüzyılda buharlı gemilerin çıkması ile 1851-1857 yılları arasında Osmanlı liman kentlerine devamlı uğrayan buharlı nakil gemileridir ve Osmanlı Devleti'nin yıkılış sürecine kadar daima devam etmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz., Süleyman Uygun, "Bir Fransız Buharlı Deniz Nakliyat Kumpanyası Etrafında Osmanlı-Fransız-Ermeni İlişkileri", *Gazi Akademik Bakış*, 8 (2015).

¹³⁸ KMMA, Zarf no: 84, Belge no: 12.

V. BÖLÜM

84 NO.LU ZARFTA YER ALAN MUHTELİF MESELELER

5.1. Mevlevî Değerleri Üzerine Yozlaştırma Çabaları

Kıbrıs halkı 1912 yılında I. Balkan Harbi sebebiyle zor günler geçirirken bunun yanında Mevlevîhânelerin bazı dokularında aksaklıklar kendini göstermeye başlamıştır. Mevlevîlikte önemli bir unsur olan “sikke” belli usullerle giyilir ve kişi için de övünç kaynağı olurdu. Fakat Konya Çelebisi’ne 8 Aralık 1912 tarihinde yazılan mektupta manevi değerlerin zarar görmeye başladığı görülmüştür. Adana’dan Kıbrıs’a gelen Orta Oyuncu kimselerin elinde “sikke-i şerîf” olduğu ve oyunlarda giydikleri duyulmuştur. Halbuki sanat ve ticaretle uğraşan muhibbandan sikke giyen yoktur. Bunun üzerine Mehmet Celaleddin Efendi, hemen ücretini vererek bir vasıta ile sikke-i şerîfi aldirmiş ve sikkenin Konya’dan temin edildiğini teessürle öğrenmiştir. Ne yazık ki durum bununla kalmamıştır. “Konya çilekeşlerinden Ali adındaki bir kişinin Mağusa’ya çıkarak başındaki ‘sikke-i şerif’i denize atmasıyla doğruca Hristiyan olmak için manastıra gitmiştir. Bu olaydan sonra ise Hristiyan annesinin yanında bulunmuştur. Ve araştırıldığında görülmüştür ki bu kişi esasen Kıbrıslıdır ve daha önce de din değiştirmek için Anadolu’ya gitmiştir. Şeyh Efendi bu olayları alçaklık olarak değerlendirdiğini şu yazılar ile belirtir: “Ne çâre ki idâre-i hâzıra bu misüllü denâet-i habiselere layıkıyla mücâzât idilemiyor. Hemân Cenâb-ı Hakk dîn ve devletimize nusret ve muvaffakiyet ihsân buyursun.”¹³⁹

5.2. Konya Mevlevîhânesine Dair Övgü Yazıları

8 Ekim 1913 tarihli mektup, Kıbrıs Valî Kavvâsî Hasan Hüseyin Efendi tarafından yazılmıştır. Hasan Hüseyin Efendi, Mevlânâ’ya olan sevgisini ona bahşedilmiş bir nimet olarak görmüş ve Mevlânâ’nın Konya Mevlevîhanesinde medfun olması dolayısıyla orayı “kâbetü’l-uşşak ve sade-i celîl” olarak değerlendirerek, ‘bihakkın mazhar olan âsitâne-i ‘arş-ı âşiyân-ı sa‘âdetlerine ruymâl-i ibtihâl ve zaât-ı

¹³⁹ KMMA, Zarf no: 84, Belge no: 5.

sıfât-ı mürşid-i a‘zamîlerinden min gayrı haddin nâili-i iltifât-ı ‘âilâl olduğunun şükrini edâdan ‘aczitâm ile ‘âciz ve lisân-ı ‘âcizânem bu ‘aczinî i‘tirâf ile müftehirdir. Mâdâmü’l-hayat hulûs-î bâl du‘â-ı devâm-ı ‘ömr ikbâl ve iclâl-i mürşid-i ekremîlerinde pâ-i bercâ-i sebât olacağımin ‘arzına cür‘et ider...”¹⁴⁰yazarak ömrü boyunca duaya devam edeceğini tüm içtenliği ile belirtmiştir.

Mektubun alt kısmına iliştirilmiş olan kısa not ise Mevlevî Muhibbi Kaytaz-zâde Nazım Efendi’ye aittir. Kaytaz-zâde Nâzım, 1857 yılında Lefkoşa’da doğmuş, 1924 yılında vefat etmiş önemli bir şahsiyettir. Yetkin bir şair ve Mevlânâ aşığıdır. Rûh-ı Mecnûh eserinden nakille;

“Celâleddîn’in oldum mazhar-ı eltâf ü ihsânı
Anunçün bâb-ı gayre intisâbın yokdur imkânı
Uzatma kîl ü kâli bendeyim silk-i celîlinde
Ezelden oldu gönlüm ol Şeyh’in mağlûb-ı fermânı.”¹⁴¹

Kıt’asında da geçtiği gibi şiirlerinde sık sık Mevlâna’ya olan bağlılığını dile getirmiştir. Mektubun son kısmında,

“Muhibb-i Mevlevî Kaytazzâde Nazım Efendî bendelerî

Kemâl-i ihtirâm ile eteklerînizden öperek ‘arz-ı ta‘zîmât ider.” yazarak Konya postnişinine saygı ve hürmetlerini iletmiştir.¹⁴²

5.3. Mektupların Başlangıç ve Bitişinde Yer Alan Hitaplar

İnsan odaklı bir anlayış benimseyen Mevlevîlik, hoşgörü ve nezaket üzerine kurulmuş nazenin bir tarikattır. Saygı ve edepten dolayı kendilerine özgü pek çok hitabın kullanılmasıyla Mevlevî terimlerinin oluşması sağlanmıştır. Hürmet ve hitaba verilen önemden dolayı olsa gerek Lefkoşa Mevlevîhâne şeyhi tarafından Konya Mevlevîhâne şeyhi Veled Çelebi’ye gönderilmek üzere yazılan mektupların başında ve sonunda şeyhe

¹⁴⁰ KMMA, Zarf no: 84, Belge no: 15- 01.

¹⁴¹ M. Nejat Sefercioğlu, “Kaytaz-zâde Nâzım’ın “Rûh-ı Mecnûh”unda Mevlâna ve Mevlevîlik”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 6, İstanbul 2011, s. 176, 180.

¹⁴² KMMA, Zarf no: 84, Belge no: 15- 01.

ve makamın büyüklüğüne yönelik kalıp cümleler kullanılmıştır. 84 no.lu zarf içinde yer alan belgelerden on iki tanesi Şeyh Muhammed Mehmed Celâleddin Efendi tarafından gönderilmiştir. Bu mektupların ilk başına ortalı bir şekilde “Bismillâh”ın kısaltılması olarak kıvrık biçimde “ب” harfi yazılmıştır. Bu harfin alt kısmına yazılan kalıp başlıklar ise şöyledir: Huzûr-ı ‘Âlî-i Cenâb-ı Veliyyü’n-ni‘amîye, Huzûr-ı ‘Âlî-i Cenâb-ı Mürşid-i A‘zamîlerine, Huzûr-ı ‘Âlî-i Cenâb-ı Reşâdetpenâhîlerine, Huzûr-ı Me‘âl-î-Nüşûr-ı Hazret-i Veliyyü’n-ni‘amîye, Konya Postnişîni İrşâd Reşâdetlü Veled Çelebi Efendi Hazretleri’.

Başlıklardan sonra ise ana konuya geçmeden evvel “duacılarımızın sunuşudur” manasındaki “Ma‘rûz-ı Dâ’îleridir” hitabı yazılmıştır.

Mektubun son kısmında şeyhin Konya Çelebisi’ne karşı kayıtsız şartsız teslimiyetini bildirme maksatlı” Ol bâbda emr-ü fermân hazret-i men lehü’l-emrindir, Ol bâbda emir ve irâde hazret-i men lehü’l- emrindir.” şeklinde yazılan cümleler ile mektubun bitiş cümlesi yazılmıştır. Belgenin sonuna tarih atılmış ve “bilinen, belli olan duacımız” anlamındaki “Ed-Dâî” Şeyh-i Mevlevîhâne-i Kıbrıs yazılarak, şeyh kendine ait mührünü (Muhammed Mehmed Celâleddin) basarak mektubunu gönderilmek üzere sonlandırmıştır.

Kadılıktan ve valilikten olmak üzere yüksek makamlardan yazılan belgelerde de aynı şekilde hitap cümleleri görülmüştür. Kıbrıs Kadılığı tarafından gönderilen yazılarda numaralandırma yer almıştır. Mevlevîhâneye yazılan bir mektup başlığında “Huzûr-ı ‘Âlî-i Cenâb-ı Reşâdetpenâhîlerine” yazısını başlık olarak ortaya hizalanmış bir şekilde atılırken hitap olarak “Reşâdetlü Efendim Hazretleri” ile yazıya başlanmıştır. Bitiş cümlesi ise “Ol bâbda” olarak sonlanmış ve akabinde yine “Ed-Dâî” ifadesi kullanılarak mühür vurulmuştur.

Valilik tarafından Konya Mevlevîhâne postnişînine gönderilmek üzere yazılan mektupta Bismillâh anlamındaki kısaltma gösterilmiş ve yazının başlığı “Huzûr-ı Me‘âl-î Nüşûr-ı Cenâb-ı Mürşid-i A‘zamîye”dir. Pek aşağı kölenizin arz ettiği manasındaki “Ma‘rûz-ı Çâker-i Kemînelerîdir” hitabı ile başlanan mektup “...ol bâbda emr-ü fermân veliyyü’l-emrindir.” cümlesi ile bitirilmiştir. Tarih ve isim yazılarak adının başına ise “Çâker-i Kemînelerî” gibi bir ifade eklemiştir.

Belgelerde görüldüğü üzere kişi genellikle alçak gönüllülük içinde bulunmuştur. Mektuplarda Konya Mevlevihânesi'nin; yüksek huzurun, nurun, koruyuculuğun sahibi olduğunu ve Çelebi'nin vereceği kararın üstün olacağı gibi son derece saygıyla yazılmış cümleler yer almıştır.

SONUÇ

Bir milletin geçmişte yaşadığı olaylar tarihini oluşturur. Türk milletinin geçmişine ulaşabileceği kaynaklar arasında Mevlevîhâne arşivleri de olmalıdır zira Mevlevîhâneler, kapatılacağı 1925 yılına kadar yaklaşık yedi asır gibi uzun bir zaman diliminde varlığını sürdürerek, Türk-İslâm kültürüne önemli katkılarda bulunan önemli müesseseler arasında yer almıştır. Özellikle Osmanlı coğrafyasında geniş alana yayılan Mevlevîler, toplumu ilgilendiren pek çok konuda ön planda olmuşlardır. Hâl böyle olunca Anadolu'nun geçmişine ulaşabileceğimiz kaynaklardan biri de Mevlânâ Müzesi Hazîne-i Evrak Arşivleridir. Mehmet Önder'in Mevlânâ Müzesinde müdürlük görevinde bulunduğu dönemlerde bir çalışma esnasında arşiv belgelerine ulaşmıştır. Bu belgelerden biri de 84 no.lu zarftır. Zarf (Kıbrıs) Lefkoşa Mevlevîhânesine ait belgeleri ihtivâ etmektedir.

Günümüzde Kıbrıs; Kuzey Kıbrıs, Güney Kıbrıs olmak üzere Türk ve Rum kesimi olarak ikiye ayrılmıştır. Sonuç bu şekilde olsa da geçmişten beri süregelen Türk-Rum mücadelesi vardır zira Kıbrıs'ta yaşayan Rumlar, Osmanlı Devleti'nin I. Balkan Harbi'ne girmesiyle şiddetli bir arzu ile Yunanistan'a bağlanmayı istemiş ve çabalamıştır. Türklerin endişe içinde yaşadığını ve Lefkoşa Mevlevîhânesinin bu durum karşısında ellerinden gelen çabayı gösterirken devletin ve milletin bekâsı adına maddi-manevi her türlü desteği sağlandıklarını görmekteyiz.

Özel gün ve gecelerin önemli bir unsur olduğu Mevlevîlikte, dergâha sık sık ziyaretçi gelmiş ve bu misafirler ikramsız gönderilmemiştir. Bundan dolayı Konya Mevlevîhânesine gelen misafirlere sunulan çiçek suyunun tükenmesi ile Lefkoşa Mevlevîhânesinden temini istenmiştir. Lefkoşa Şeyhi de dergâh adına her türlü kararı Konya'ya bildirdiği gibi bu istekleri de yerine getirmiştir.

Lefkoşa Mevlevîhanesi her ne kadar Müstesna Vakıflar arasında yer alsada Kıbrıs'ın 19. yüzyıl sonlarında İngiliz yönetimine geçmesi üzerine vakıflar konusunda denetleyici tavırlar görülmüştür. Lefkoşa Mevlevîhânesi tarafından vakfın korunması adına her dört ayda bir otuz kuruşun bankaya yatırıldığına ulaşılmıştır. Fakat Mevlevîhânenin bazı bölümlerinin yıkılacak hale gelmiş olmasına rağmen tamiri için gerekli olan meblağın karşılanması Evkâf tarafından uygun görülmemiştir.

1912 yıllarında Kıbrıs'a gelen orta oyuncuların başında Mevlevîlik için önemli bir faktör olan sikke-i şerif görülmüştür. Bu konu üzerine inceleme yapan şeyh Mehmed Celâleddin Efendi, oyuncunun sikkeyi Konya'dan aldığını üzüntü içinde öğrenmiştir. Durum bununla da kalmamış Konya'dan gelen çilekeşlerden birinin Kıbrıs'a gelerek başındaki sikkeyi denize attığı ve sonra Hristiyanlık dinine geçmek için manastıra gittiği öğrenilmiştir. Durum araştırıldığında bu kişinin daha önce de din değiştirmek için Anadolu'ya gittiği görülmüştür. Şeyhin, bu değersizleştirme çabaları karşısında içinde buldukları yönetim sebebiyle ses çıkarılmıyor olmasına karşılık derin ıstırap duyduğunu anlamaktayız.

Lefkoşa Mevlevîhânesi zamanla maddi-manevi pek çok değerini yitirmiş olsa da bazı kısımlarının onarılıp müze haline dönüştürülmesiyle ziyaretçilere açılmıştır.

KAYNAKÇA

A. ARŞİV KAYNAKLARI

Konya Mevlânâ Müzesi Arşivi, 84 No.lu Zarf.

B. KİTAPLAR

ALASYA, Halil Fikret (1964). *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrısta Türk Eserleri*, Ankara: Ayyıldız Matbaası.

ALİ ENVER BEY (2010). *Mevlevî Şairler Sema'hane-i Edeb*, haz. Tahir Hafizoğlu, İstanbul: İnsan Yayınları.

BAKIRCI, Naci. Ed. Küçük, S.- Yıldız, H. (2007). *Âsitâne: Dergâh-ı Mevlânâ albümü 800. Yıldönümü Armağanı*. Ensar Neşriyat; Konya: Rûmî Yayınları.

DEVELLİOĞLU, Ferit (2016). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, (32.Baskı), Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.

ESRAR DEDE (2000). *Tezkire-i Şuarâyı Mevleviyye*, haz. İlhan Genç, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

FEDAİ, Harid-ALTAN, Mustafa Haşim (1997). *Lefkoşa Mevlevihanesi*, Ankara: KKTC Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları 38.

Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı (1982). *1897 Türk-Yunan Harbi*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

GÖLPINARLI, Abdülbâki (1953). *Mevlânâ'dan sonra Mevlevîlik*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Kur'an-ı Kerim (2016). İstanbul: Hz. Hayrât Neşriyat İlmî Araştırma Merkezi Meâl Hey'eti.

ÖNDER, Mehmet (1998). *Mevlâna ve Mevlevilik*, İstanbul: Aksoy Yayıncılık.

_____, (1992). *Yüzyıllar Boyunca Mevlevilik*, Ankara: Dönmez Yayınları.

C. MAKALELER, BİLDİRİLER, TEZLER

ADALIOĞLU, Hasan Hüseyin-ARSLAN, Nizmettin (2017). “Lefkoşe Mevlevîhanesi Belgeleri”. Ed: Osman Köse. *Tarihte Kıbrıs (İlkçağlardan 1960’a kadar) II: Lefkoşa/ KKTC*: Akdeniz Karpaz Üniversitesi, 683-704.

AKGÜNDÜZ, Ahmet (2002). Osmanlı Hukukunda Vakıflar, Hükümleri ve Çeşitleri, *Türkler*, c. X, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 825-850.

ALASYA, Halil Fikret (1998). Lefkoşa Mevlevî Tekkesi. *Selçuk Üniversitesi I. Milletlerarası Mevlâna Kongresi (Tebliğler)*.3-5 Mayıs 1987. Konya: Selçuk Üniversitesi Basımevi, 99-108.

APAK, Sudi-TAY, Arzu (2012). Osmanlı Devleti’nin 19. Yüzyıldaki Finansal Sisteminde Osmanlı Bankası’nın Yeri ve Faaliyetleri. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (3), 63-103.

ARABACI, Caner (1996). Balkan Harpleri Sırasında Mevlevîhâneler. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 251-255.

ARSLANGAZİ, Havva (2007). *Lefkoşa Kent Dokusunda Mimari Üsluplar*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

ATALAY, Talip (2000). Fethinden 1959 yılına kadarki dönemde Kıbrıs’ta Vakıf-Eğitim İlişisine Genel Bir Bakış. *DÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(4). 273-302.

ATEŞ, İbrahim (1992). Hz. Mevlânâ Dergâhı ile ilgili Vakıf ve Vakfiyeler. *IX. Vakıf Haftası Kitabı*. Ankara, 29-66.

AZSÖZ PALA, Gökben (2018). Mevlevihanelerde Mekânsal Örgütlenme. *Kırklareli Üniversitesi Mühendislik ve Fen Bilimleri Dergisi*, (4), 91-111.

- BAYARTAN, Mehmet (2008). Osmanlı Şehirlerinde Vakıflar ve Vakıf Sisteminin Şehre Kattığı Değerler. *Osmanlı Bilimi Araştırmaları* 10(1), İstanbul, 158-175.
- EREN, Fikret (1988). Osmanlı Dönemi Vakıfları. *V. Vakıf Haftası Kitabı*, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayını, 195-201.
- GÖLPINARLI, Abdülbâki. Konya’da Mevlânâ Dergâhının Arşivi. *İÜİFM*, XVIII/19, 156-178.
- GÖYÜNÇ, Nejat (1987). Mevlânâ Müzesi Arşivi”, *II. Millî Mevlânâ Kongresi (Tebliğler)*, 3-5 Mayıs 1986, Konya, 101-109.
- İŞİN, Ekrem (2003). Mevlevîliğin Tarihsel Temelleri: Sultan Veled ve Çelebilik Makamının Kuruluşu. *III. Uluslararası Mevlâna Kongresi Bildirileri*, 5-6 Mayıs 2003, 95-98.
- KARA, Adem-ÇELİK, Cemil (2011). Kıbrıs’ta Vakıf Yönetimi ve Denetimi Sorunu. *History* 3/3, 161-175.
- KAYA, Bayram Ali (2017). Lefkoşa Mevlevîhânesi’nin Şair Şeyhlerinden Siyâhî Mustafa Dede. *Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi*, I/1, 15-38.
- KÖSTÜKLÜ, Nuri (1999). Balkan ve I. Dünya Harplerinde Mevlevihaneler. *XII. Türk Tarih Kongresi*, 12-16 Eylül 1994, 1133–1144.
- KIZILAYA, Müzekkir (2019). Sabûhî Ahmed Dede’nin Yenikapı Mevlevîhânesi Şeyhliği Dönemine Dair Bir Değerlendirme. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7(2), 123-146.
- ÖNDER, Mehmet (1994). Konya’da Mevlânâ Müzesi Arşivi ve Mevlevîhâneler. *Osmanlı Araştırmaları*, S: XIV, İstanbul, 136-142.
- ÖZÖNDER, Hasan (1993). Kıbrıs’ta Mevlevîlik ve Mevlevîhâneler. *VI. Milli Mevlâna Kongresi*, 24-25 Mayıs 1992 Konya (Tebliğler), 99-117.

ÖZKUL, Ali Efdal (2013). Osmanlı İdaresinde Kıbrıs'ta Görev Yapan Müftüler ve Faaliyetleri, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 8/7 Summer, Ankara, 459-485.

ÖZTÜRK, Nazif (1995). XIX. Asır Osmanlı Yönetiminde Yaşanan Batılılaşma Hareketlerinin Vakıflar Üzerindeki Etkileri. *İslamî Araştırmalar*, İstanbul, 13-33.

_____, (1982). Evkâf-ı Hümâyun Nezareti'nin Kuruluş Tarihi ve Nazırlarının Hal Tercümeleri I. *Vakıflar Dergisi*, 15, 89-99.

SARI, Mehmet (1992). *Sabūhī, Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Türkçe Divanının Tenkitli Metni*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

SEFERCİOĞLU, M. Nejat (2011). Kaytaz-zâde Nâzım'ın "Rûh-ı Mecerûh"unda Mevlânâ ve Mevlevîlik. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 6(6), 177-188.

UYGUN, Süleyman (2015). Bir Fransız Buharlı Deniz Nakliyat Kumpanyası Etrafında Osmanlı-Fransız-Ermeni İlişkileri. *Gazi Akademik Bakış* 8, 121-146.

YILDIZ, İmren-ÖZKAN, Ali (2017). Türk Tasavvuf Öğretisi Olarak Mevlevîlikte Manevi Eğitim. *Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi* 2(1), 48-55.

D. İNTERNET

CİHANGİR, Yurdal (2018). Kıbrıs Lefkoşa Mevlevîhanesi Mevlevilik ve Mevlâna. In: *The 2nd international congress on mysticism in the works of Mowlana*, <https://repository.uma.ac.ir/id/eprint/6284/>, Erişim: 20.04.2020.

Kıbrıs Vakıflar İdaresi 1571. *Lefkoşa Mevlevîhanesi (Kıbrıs Türk Etnografya Müzesi)*. <http://www.evkaif.org/site/sayfa.aspx?pkey=86>, Erişim: 20.04.2020.

Uşşâkîzâde Seyyid İbrâhîm Hasîb Efendi. *Zeyl-i Şekâik, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı e-Kitap Portalı*, https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Y9jM6A_szHgJ:https://www.yek.gov.tr/+&cd=4&hl=tr&ct=clnk&gl=tr, Erişim Tarihi: 23.04.2020.

EKLER

Ek-1: Belgelerin Transkripsiyonu

84 No.lu Zarf

Konya Mevlevî Dergâhı'na, Kıbrıs Mevlevîhânesi'nden gelen muhâberât evrâkı
1912 Mîladî-1328 Rumî Yılı.¹⁴³

84_01

Bismillâh

Huzûr-ı 'Âlî-i Cenâb-ı Veliyyü'n-ni'amîye

Ma'rûz-ı Dâ'îleridir

9 Şubat 1327 ve 26 Şubat sene 1327 tarihleriyle enamil-i zîb-i tekrîm olan 5 kıt'a emirnâme-i 'âlî-i cenâb-ı mürşid-i a'zamîleri mütâlâa ve meâl-i hikmet-i iştîmâl-i karîn-i itlâ'-ı âcizî oldu. Herbir irâde-i hazret-i mürşid-i â'zamîleri tenfîz-i icrâsî-ı zimmet-i 'ubûdiyete terettüb îden vezâîfi mahsûsadan bulunmuş olduğundan mücebince hareket müstelzimi kemâl-i şükran ve sa'âdeddir. Yevmî mahsûsunda buraca âyîn-i Mevlevîye icrâsıyla beraber selâmet-i mülk ve millet için dahî da'vât-ı hayriyye îfâsından geri kalmakta ve burada bulunan evrâd-ı şerîf yetmiş seksen senelik asârdan mâ'dûd olub öyle iki yüz senelik evrâd-ı şerîf bulunmadığı ve Cafer Paşa Vakfı hakkında Kıbrıs Evkâf Muhâsebeciliğince yazılan tahrîrât-ı âliye-i hazret-i mürşid-i a'zamîleri dahi bilâ'ta alınan cevab leffen takdîm-i huzur-ı sâmîlerin kılındığı 'arz olunur, ol bâbda emr-ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 23 Mart 1328

Ed-Dâî

Şeyh-i Mevlevîhâne-i Kıbrıs

Mühür: Muhammed (Mehmed) Celaledin

¹⁴³ Zarf üstünde, Kıbrıs'tan Konya'ya Miladi 1912- Rumî 1328 yılında gelen muhaberat evrakı yazsa da zarf içinde Miladi 1913- Rumî 1329 yılına ait belgeler mevcuttur.

84_02a

Bismillâh**Huzûr-ı Sâmi-i Cenâb-ı Veliyyü'n-ni'amîye**

Ma'rûz-ı Dâ'ileridir

Her nev'î hukûk-u vakfin muhâfazası için tahsîsât-ı şehriye meyânında dâ'ilerince dahi şehriye otuz kuruş i'tası tensîb buyrulduğu ve Kânûn-u Evvel Rûmî ibtidâsından i'tibâren dört aylık olmak üzere bir İngiliz Lirası 'Osmanlı Bankası'na bit-teslîm alınan bir kıt'a çek leffen takdîm-i huzûr-ı sâmilere kılınmış olduğu cevaben 'arz olunur, ol bâbda emir ve irâde hazret-i men lehü'l- emrindir.

20 Kânûn-u Evvel sene 1327

Ed-Dâî**Şeyh-i Mevlevîhâne-i Kıbrıs****Mühür: Muhammed (Mehmed) Celaleddin**

84_02b

Kîlercî Dervîş Emîn vâsıtasıyla bankadan ahs ve teslîm kılınan 108 Lira

108- Lira 10 Kânun-u Sâni 1327

9- Yarım mecâdiyesîm 20 para iâde

117

117 kaydolanmıştır.

84_03

Bismillâh**Huzûr-ı Âlî-i Cenâb-ı Mürşid-i A'zamîlerîne**

Ma'rûz-ı Dâ'ileridir

Takdîmî mu‘tâd olan dört aylık bir İngiliz lirası Nisan ibtidâsına kadar bu kere ‘Osmanlı Bankası’na teslîm ve alınan bir kıt‘a çek leffen takdîm kılındığı ma‘rûzdur. Hakk-ı fakîranemde hüsn-ü teveccühât-ı füyûzât-ı âyât-ı mürşid-i a‘zamîlerînin bekası istihâmına vesile-i hasene ittihâz kılındı, ol bâbda emr-ü fermân hazret-i men lehü’l-emrindir.

Fî 3 Nisan 1913

Ed-Dâî

Şeyh-i Mevlevîhâne-i Kıbrıs

Mühür: Muhammed (Mehmed) Celaleddin

84_04

Bismilâh

Huzûr-ı ‘Âlî-i Hazret-i Mürşid-i A‘zamîlerîne

Ma‘rûz-ı Dâ‘îleridir

Ma‘lûm-u ‘âli-i cenâb-ı mürşid-i a‘zamîleri buyrulduğu üzere birâz zamândan berî devâm eden Balkân Muhârebeleri’nin netayicinden olarak Kıbrıs Rumları’nın dahî Yunânistân’a iltihâk arzûları kesb-i şiddet ederek buradan gerek Londra’ya ve gerek Atina’ya mebûs gönderilmiş cezîrenin Yunânistân’a ilhâk idilmesi husûsuna nihayet derecelerde sa‘y ve gayret olunmakta bulunmuşdur. Binâen- ‘aleyh ahâli-i İslâmiyede husûle gelen galeyân-ı efkâr cihetine cezîre Kadısı Efendi Hazretleri tarafında bâb-ı ‘âliye keyfiyet-i ‘arz ve eş‘âr ve ahâli-i müslime vekîllerî cânibinden dahî tanzîm olunân ‘arz-ı mahzar Londra’ya tesyâr olunduğu gibi husûsı mezkûr ba-telgrâf Londra’da Seyyid Emir Ali Efendi Hazretlerine dahî iş‘âr olunmuşdur. Rivâyet-i vâk’îya nazaran Yunânistân Bâşvekili Venizelos, cezîrenin Yunânistân’a terk olunması için Londra’da mün‘akid meclise konulacağını beyân itmiş ve birkaç gün evvel cezîre vâlisî dahî Mısır’a ‘azimet eylemiştir. Bundan mâ‘adâ burada bulunân ‘Osmânlı Bankası’ndan te’diyât eylemesi için İstânbul’dan emir verildiği şuyûğ bulduğu ve burada altmış bini mütecâviz ahâli-i İslâmiye’nin atîsi zülâm-ı mechuliyet içinde kalarak ma‘âzallahu teâla

böyle bir şey vukû ‘bulur ise nâsıl barınacakları ve ne tarafa hicrete mecbur olacakları kemâl-i tee’süfle düşünölmektedir. Cenâb-ı Hak ehl-i İslâm hakkında hayırlı günler ihsân buyursun. Mesâ’ib ve felaket-i ‘umumi olduğı cihetle bütün ehl-i İslâm müte’essir ve dilhûn olsa gerekdir. İşte keyfiyet burâca bu merkezde olduğundan badema ne yolda hareket olunacağı ve ne yapılmak lâzım geleceğinin emr ü iş’ârına intizâr ider ve hüsn-ü teveccühât-ı füyûzât-ı âyât-ı mürşid-i a‘zamîlerinin hakk-ı dâ’yanemde bekamını niyâz ve istirhâm eylerim, ol bâbda emr-ü fermân hazret-i men lehü’l-emrindir.

Fî 18 Kânûn-u Evvel Sene 1912

Ed-Dâî

Şeyh-i Mevlevîhâne-i Kıbrıs

Mühür: Muhammed (Mehmed) Celaleddin

84_05

Bismillâh

Huzûr-ı ‘Âlî-i Cenâb-ı Mürşid-i A‘zamîlerine

Ma‘rûz-ı Dâ‘ileridir

11 Teşrîn-i Evvel 1328 târihiyle müzeyyen irsâline ‘inâyet buyurılan emirname-i müte‘addide-i sâmiyelerini kemâl-i ihtirâm ile idraka mütâlâa alarak müfâd-ı lazımlı inkiyâdını tevfiik hareket eyledim. Şu aralık düvel-i müttefika-i esbânın din ve devletimize karşı bilapervâ açmış oldukları râyet-i ‘isyân ve tuğyân-ı cihetiyle bil-cümle kûlub-u ehl-i iman müte’essir ve dilhûn olub cevâmi ‘-i şerîfe ile tekâyâ ve zâviyelerde leyl-ü nehâr selâmet-i dîn ve devlet için Buhâri-i Şerîf tilâvetiyle ezkâr ve ed‘iye-i hayrîyeye muvâzebet idilmekte ‘umumen ahâliye-i İslâmiye berdevâmdir. Bi‘inâyetullah-i te‘âlî karîben ehl-i İslâm mansûr ve muzaffer ve küffâr hâkisâr hezîmet-i fâhişe ile makhûr ve müdemmer olacağında iştibâh yokdur. Zirâ ma‘nâ-ı ‘âcizânede görmüş olduğum rû’yâlar nusret-i ilâhiyenin ‘ankarîb cilve rîz-i zuhûr olacağına delalet ider. Binâen- ‘aleyh buraca dahî ma‘nen ve maddeten müzaheret ve mu‘âvenetden gerî durulmuyor. Bir de Tarîkat-ı ‘Âliye-i Mevlevîye müntesibânından

olub da san'at ve ticâretle meşgûl muhibbında sikke-i pûş oldukları yokdur. Şu kadar var ki geçen orta oyûncularından olub Adana'dan buraya gelmiş bir takım kesânın ellerinde yeni bir sikke-i şerîfe olduğu ve oyunlarda iken iktisa eyledikleri istihbâr idilmesi üzerine heman burada bir vâsita ile esmanı virilerek sikke-i şerîfe aldırılmış ve tahkîkâtı 'âcizâneme nazaran sikke-i şerîf-i mezkûrun Konya'dan ele geçirdikleri ma'atteessüf anlaşılmışdır. Bundan başka beş altı ay mukaddem Konya çilekeşlerinden 'Alî nâmındaki bir dervîşin Mağusa'ya çıktığı başında bulunan fahrî, denize attığı ve andan doğruca bir manâstıra giderek tenassur eylediği işidilmişdir. Bu îse 'an-asl Kıbrıslı olub sabâedinde Anadolu'ya gitti ve Mağusa'ya geldiğinde zâten Hristiyân olan vâlidesini bulduğunu mesmû'ât-ı 'âcizânem cümlesindedir. Ne çâre ki idâre-i hâzıra bu misüllü denâet-i habiselere layıkıyla mucâzât idilemiyor. Hemân Cenâb-ı Hakk dîn ve devletimize nusret ve muvaffakiyet ihsân buyursun. Da'vât-ı hayriyesi ile hatm-ı güftâr ider ve hüsn-ü teveccühât-ı füyûzât-ı âyât-ı mürşid-i a'zamîlerin hakk-ı dâ'îyanemde bekâsınıistirhâm eylerim, ol bâbda emr-ü fermân hazret-i men lehü'l- emrindir.

25 Teşrîn-i Sâni 1912

Ed-Dâî

Şeyh-i Mevlevîhâne-i Kıbrıs

Mühür: Muhammed (Mehmed) Celaledin

84_06

Bismillâh

Huzûr-ı 'Âlî-i Cenâb-ı Reşâdetpenâhîlerine

Ma'rûz-ı Dâ'îleridir

Dergâh-ı Şerîfin ekser mahallerî ve husûsiyle semâ'hâne mürûr-ı zaman ile harâbe yüz tutmuş ve sakin olduğunu, bir bâb fakîrhânenin dahî mâil-i inhidâm bir hâle geldiği cezîremiz hâkimü'ş-şer'î semâhatlü 'Alî Rıf'at Efendi dâ'îleri tarafından re'yü'l-'ayn müşâhede olunduğu cihetle efendi müşarünileyhin re'y ve tensîbiyle hâne-i fakîrânemi bi't-terhîn iktizâ eden akçenin tedariki ile yalnız kulube-i hakîranemin i'mârına teşebbüs olunmuş ise de hîn-i va'dede îfâ-yı deyne tekâbül idebilecek elde bir şey olmadığından

bi'z-zarûre 'acz-i hâl-i fakîrânemden bahisle der-bâr-ı şevketkarâre bâ 'arz-ı hâl istirhâm ve tekke-i şerîf ile hâne-i fakîrânemin ta'miratı için iki yüz elli lira talep edilmiş olmakla semâhatlü hâkim efendi hazretleri tarafından yazılan inhâ ile 'arz-ı hâl-i dâ'îyanem makâm-ı celîl-i sadâret 'uzmaya irsâl kılındığı müş'ir alınan tarih ve numara pusulası manzûr-ı âli-i cenâb-ı reşâdetpenâhîleri buyrulmak üzere bu kere leffen takdîm-i huzûr-ı sâmilîleri kılınmış ve bu bâbda lâzım gelen ikdâmât ve takibâtın icrâsı zınnında iktizâ iden mahalle emir ve iş'âr buyrulması herhalde mütevakkıfı re-i âlî-i cenâb-ı mürşid-i a'zamîleri bulunmuş olduğu ma'rûzdur ol bâbda ve herhalde emr-ü fermân ve lütfu ve ihsân da hazret- i veliyyül emrindir.

Fî 11 Kânûn-u Evvel sene 1913

Ed-Dâî

Şeyh-i Mevlevîhâne-i Kıbrıs

Mühür: Muhammed (Mehmed) Celaleddin

84_07

Kıbrıs Kadılığı

'Aded

62 'adedî ve fî 6 Muharrem sene 1332 ve fî 12 Teşrîn-i Sâni- i 1329 tarihî ile makâm-ı celîl-i sadâret 'uzmâya 'arîze yazılmışdır.

Kıbrıs Mevlevî Dergâh-ı feyiz iktinâhında ta'mîrî vesâ'ire hakkında verilen 'arz-u hâlin lefiyle.

84_08

Bismillâh

Huzûr-ı 'Âlî-i Cenâb-ı Veliyyü'n-ni'amîye

Ma'rûz-ı Dâ'îleridir

30 Teşrîn-i Evvel sene 1328 tarîhlî melfûfuyla beraber irsâl buyurulan emirnâme-i ‘âli-i cenâb-ı mürşid-i a‘zamîlerî kemâl-i ta‘zîm ile alınıb mütâlâa güzâr-ı dâ‘îyanem olmuştur.

A‘da-yı bedhâhın dîn ve devletimiz hakkında meşhûd olan niyyat-ı fâside ile vatan-ı mukaddesimize vukû‘ bulan tecâzevât ve taarruzât-ı bâğiyânelerine karşı evlâd-ı vatan tarafından dahî müdâfa‘a oldığı ve guzât-ı müslimin ile mecrûhine lâzım gelen mu‘âvenet ve muzaheretin ez her uht ifâyî mertebe-i vucûbda bulunduğu ecilden bir mâhdan beri fazîletlü hâkim efendi hazretlerinin riyâsetleri tahtında olarak cem‘-i i‘ânât idilmekte ve geçen de dersa‘âdet Lefkoşe‘ye mahsûs altı yüz lira kadar bir meblağın dersa‘âdete gönderildiği gibi sâir kazâlardan dahi peyderpey cem‘-i i‘ânât idilmekte olup karîben buraca teşekkül iden komisyon dâ‘îleri dahî dâhil olarak kazâlara çıkılacağı ve toplanacak i‘ânâtın mercî‘-i mahsûsuna gönderileceği ma‘rûzdur, ol bâbda emr-ü fermân hazret-i men lehü’l-emrindir.

1 Kânûn-ı Evvel Sene 1912

Ed-Dâî

Şeyh-i Mevlevîhâne-i Kıbrıs

Mühür: Muhammed (Mehmed) Celaleddin

84_09

Bismillâh

Huzûr-ı ‘Âlî-i Cenâb-ı Mürşid-i A‘zamîlerîne

Ma‘rûz-ı Dâ‘îleridir

Takdîm-î mu‘tâd olan mâhiye beş şilinden dört aylık olmak üzere bir İngiliz Lirası bu kere ‘Osmânlı Bankası’na teslîm ve alınan bir kıt‘â çek leffen kılınmış olmakla lütfen vusûlünün iş‘âr-ı hüsn-ü teveccühât-ı füyûzât-ı âyât-ı mürşid-i a‘zamîlerinin hakkı dâ‘îyanemde bekâsı istirhâmına vesîle-i hasene ittihâz kılındı, ol bâbda emr-ü fermân hazret-i men lehü’l-emrindir.

8 Eylül 1913

Ed-Dâî

Şeyh-i Mevlevîhâne-i Kıbrıs

Mühür: Muhammed (Mehmed) Celaleddin

84_10

Bismillâh

Huzûr-ı ‘Âlî-i Cenâb-ı Mürşid-i A‘zamîlerîne

Ma‘rûz-ı Dâ‘îleridir

Takdîm-î mu‘tâd olan mâhiye beş şilinden ‘an iptidâ-i Ağustos 1912 gâye-i Teşrîn-i Sâni‘ye 4 aylık olmak üzere cem‘ân bir İngiliz Lirası bu kere Osmanlı Bankası’na teslîm ve alınan bir kıt‘â çek leffen takdîm kılınmış olmağla vusûlünün iş‘âr-ı hüsn-ü teveccühât-ı füyûzât-ı âyât-ı mürşid-i a‘zamîlerînin hakkı dâ‘îyanemde bekâsı istihâmına vesîle-i hasene ittihâz kılındı, ol bâbda emr-ü fermân hazret-i men lehü’l-emrindir.

15 Teşrîn-i Sâni‘ 1912

Ed-Dâî

Şeyh-i Mevlevîhâne-i Kıbrıs

Mühür: Muhammed (Mehmed) Celaleddin

84_11

Bismillâh

Huzûr-ı ‘Âlî-i Hazreti Veliyyü‘n-ni‘amîye

Ma‘rûz-ı Dâ‘î-i Kemînelerîdir

Huzûr-ı lâmi‘ün-nur Hazreti Mevlânâ’da olub mürâca‘at iden haste-gân ve ba‘zen de ihyâ gicelerinde misâfirîn-i kirama sarf idilmekte olan çiçek suyunun mevcûdî kalmadığından bahisle münâsib mikdâr irsâline da‘ir fi 12 Mayıs 1328 târihlü emirname-i sâmî-i cenâb -ı mürşid-i a‘zamîlerî kemâl-i iftihâr ile mütâlâa güzâr-ı

dâ'îyanem oldu. Ve hemen emr-ü irâde-i hazret-i veliyyü'n-ni'amîye imtisâlen bunun en iyisi teharrî olunarak şimdiye kadar bir yolcu zuhûr etmediğinden bâ'is teharrî olmuş ise de bu kere dokuz şişe ve bu miyânede üç teneke kayısı reçeli dahî 'ilâve olunub bir sandûk derûnuna vaz'ân ve Frânsız acentesine teslimen Kıbrîsî olûb Mersîn'de ticâretle iştiğâl iden Mustafa Efendi'ye irsâl olunmuş ve oradan dahi huzûr-ı 'âlî-i se'âdetlerîne 'arz ve takdîmî husûsî kendisine bâtahrîrât iş'âr kılınmış olmağla lütfen vusûlünün izbârı müttefik-i re'y-i sâmi-i mürşid-i â'zamîlerî bulunmuşdur, ol bâbda emr-ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 28 Haziran sene 1328

Ed-Dâî

Şeyh-i Mevlevîhâne-i Kıbrîs

Mühür: Muhammed (Mehmed) Celaleddin

Lütfen bir şişe çiçek suyu ile bir teneke tatlının seyâdetlü 'Âmil Çelebi Efendi Hazretleri'ne i'tâ buyrulmasını müsterhamdır efendim.

84_12

Ma'rûz-ı Dâ'îleridir

Fî 5 Eylül sene 1328 tarihli irâde ve fermânnâme-i sâmi-i cenâb-ı reşâdetpenâhîlerini kemâ-li ta'zîm ile alub mütâlâa eyledim. Mukaddemâ Mersin tarîkiyle irsâl olunan bir aded sandığın adem-i vusûlü dâ'îlerince mucîb-i te'essüf olmuş ve halbûki dört ay evvel beş aded mecidiye masrafı dahi gönderilmiş idi şimdi ise yine Mersin tüccarından Lefkoşalı Mustafa Nuri Efendi'ye mürâca'at edilerek mersül sandığın tarafı zîşeref 'âlîlerine sür'at-ı irsâl-i husûsî tekrar te'kîd ve tenbih edilmiş olduğunun 'arzına ictisâr ider ve hüsn-i teveccühât-ı mekârim-i ayât-ı hazret-i mürşid-i a'zamîlerinî bekâsını niyâz eylerim, ol bâbda emr-ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 8 Teşrîn-i Evvel 1328

Ed-Dâî

Şeyh-i Mevlevîhâne-i Kıbrîs

Mühür: Muhammed (Mehmed) Celâleddin

84_13

Bismillâh

Kıbrıs Kadılığı

‘Aded 173

Huzûr-ı ‘Âlî-i Cenâb-ı Reşâdetpenâhîlerine

Reşâdetlü Efendim Hazretlerî

Tahrîrât-ı ‘umumiye-i reşâdetpenâhîlerine imtisâlen Lefkoşa Mevlevîhânesi’nin ta ‘mîrî hakkında sebki iden iş‘âra cevaben Evkâf-ı Hümâyûn Nezâret Celîlesi’nden alınan tahrîrâtın sûret-i mahrecesi leffen takdim kılındı. Keşfin arzû idildiği vehicle icrâ ve defterinin takdîmî mümkün ise de Mevlevîhânelerin Müstesnâ evkâfdan olmakla beraber hazîre-i evkâf inşaat tertîbî bu gibi sarfiyâta halen gayri müsâ‘it bulunduğunu mütezammın olan fikra-ı iş‘âra ve dergâh-ı mezkûr-ı muhtâc ta ‘mîr bir halde bulunmakta olmasına nazaran iktizâsının icrâsî menûtu re’y-i rezîn-i reşâdetpenâhîleri bulunmuşdur, ol bâbda.

Fî 12 Recep sene 1330

15 Haziran 1328

Ed-Dâî

Kıbrıs Kadısı

Mühür

84_14

Nezâret-i Evkâf-ı Hümâyûn

Muhâsebe Kalemî

‘Aded

3- 355 umûmî

1 Husûsî

Lefkoşe Mevlevîhânesi'nin ta'mîrî hakkında

Kıbrıs Niyâbet-i Şer'îyesi Canib-i Vâlâsına

Fazîletlû Efendim Hazretleri

8 Şubat 1327 tarihî ve kırk dört numaralı tahrîrât-ı fâzilânelerî cevâbıdır. Lefkoşe Mevlevîhânesi'nin ta'mîrî ve postnişinine bir hâne inşâsı zımnında üç yüz elli liranın sarfına mezûniyet i'tâsı hakkında Keşif Defteri Makâmı'ndan gönderilen pusulanın fenî-i muvâfık olarak tanzîm olunmuş bir defter olmadığı inşâat ve ta'mîrât müdîriyeti 'umumiyesinden ifâde kılınmış ve Mevlevîhâneler Müstesnâ evkâftan olmağla beraber hazine-i evkâf inşâat tertîbî bu gibi sarfiyâta hâlen gayri müsâ'id bulunmuş olmağla ol bâbda irâde efendim hazretlerîndir.

Fî 6 Cemâziye'l Evvel sene 1330

Fî 10 Nisan 1328

Evkâf Nâzırı Namına

Mu'âvîn

Mühür: İbrahim Bin Mehmed

84_15-01

Bismillâh

Huzûr-ı Me'âl-î Nüşûr-ı Cenâb-ı Mürşid-i A'zamîye

Ma'rûz-ı Çâker-i Kemînelerîdir

Tâlihîn müsa'ade-i fevkâl'âdesiyle bir ni'met-i gayr-i müterakkab kabîlinden olarak hazret-i pîr kuddusî sirruhu'l-hatîr efendimizin kâbetü'l-uşşak ve sade-i celîlîne bihakkın mazhar olan âsitâne-i 'arş-ı âşiyân-ı sa'âdetlerine ruymâl-i ibtihâl ve zaât-ı sıfât-ı mürşid-i a'zamîlerinden min gayrî haddin nâili-i iltifât-ı 'âlilâl olduğunun şükriini edâdan 'aczitâm ile 'âciz ve lisân-ı 'âcizânem bu 'aczinî i'tirâf ile müftehirdir. Mâdâmü'l-hayat hulûs-î bâl du'â-ı devâm-ı 'ömr ikbâl ve iclâl-i mürşid-i ekremîlerinde

pâ-i bercâ-i sebât olacağımın ‘arzına cür‘et ider ve her hâlde hüsn-i teveccühât-ı füyûzât-ı gâyât-ı cenâb-ı mürşid-i a‘zamîlerinin hak fakîrânemde devâmını istihâm eylerim, ol bâbda emr-ü fermân veliyyü‘l-emrindir.

Fî 7 Zîlka‘de sene 1331

Çâker-i Kemînelerî Kıbrıs Valî Kavvâsî Hasan Hüseyin

Muhibb-i Mevlevî Kaytazzâde Nazım Efendî bendelerî kemâl-i ihtirâm ile eteklerînizden öperek ‘arz-ı ta‘zîmât ider.

84_15-02

Kıbrıs Mevlevî Dergâh-ı Şerifi’nin ta‘âmîyesi zam icrâsı hakkında makâm-ı sadarât ‘uzmâya ‘arîza.

Numro 47

16 Rebî‘ülâhir sene 1330- 22 Mart 1328

84_15-Zarf-a

Konya Postnişini İrşâd Reşâdetlü Veled Çelebî Efendimiz Hazretlerî’nin huzûr-ı sâmilerîne ‘arîza-i fakîrânemdir.

84_15-Zarf-b

Mektubun Konya’ya geldiğine dair mühürler.

84_16

Bismillâh

Huzûr-ı Me‘âlî -Nüşûr-ı Hazret-i Veliyyü‘n-ni‘amîye

Ma‘rûz-ı Dâ‘îleridir

Resîde-i dest-i ta'zîm olan 6 Mart sene 1328 tarihli irâdenâme-i sâmi-i cenâb-ı mürşîd-i a'zamîlerî melfûfuyle beraber mütâlâa güzâr dâ'iyânem oldu. Evvel ve ahir hakk-ı fakîrânemde dergâh olan hüsn-i enzâr-ı merâhim disâr-ı hazret-i veliyyü'n-ni'amîlerinin bihakkın îfâ-yı teşekküründen 'âciz olarak mütehaddim-i zimmet-i 'ubûdiyetinden olan da'vât-ı hayriyet-i âyât-ı mürşîd-i a'zamîlerî bi't-tekrar îrsâl-i bârigâh-ı cenâb-ı perverdigâr kılınmış ve ber müceb-i emr-ü fermân irâdenâme-i mûna'ama'l-namelerî ba'de-ma'lkırân kapadılarak fazîletlû hâkim efendi dâ'îlerîne i'tâ ve yazılan tahrîrâtın numarasıyla tarihî dahi alınarak huzûr-ı sâmîlerîne takdîm ve isrâ edilmiş olduğunu 'arz-ı istibkâ-yı teveccühat-ı füyûzât-ı gâyât-ı cenâb-ı mürşîd-i a'zamîlerîni vesîle-i ittihâz olundu, ol bâbda emr-ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 20 Mart sene 1328

Ed-Dâî

Şeyh-i Mevlevîhâne-i Kıbrıs

Mühür: Muhammed (Mehmed) Celâleddin

Dört aylık olmak üzere bir 'aded İngiliz Lirası hâvî bankadan alınan bir kıt'a çek leffen takdîm-i huzûr-ı sâmîlerî kılındığı ma'ûzdur.

84_17-Zarf

Bismillâh

Konya Postnişîni İrşâd Reşâdetlû Veled Çelebi Efendi Hazretleri'nin pîşgâh-ı me'âl'i iktinâh-ı mürşîdânelerîne 'arîza-i mahsûsa-i fakîrânemdir.

Mühür

(KONYA)

Diyâr-ı ecnebiyede bulunan meâsir-i İslâmiyenin i'mâr ve ihyâsı husûsunu ehemmiyeti siyasiyesî müstağni 'arz ve beyân olduğundan, Kıbrıs Mevlevîhânesi bugün İslâmîyetin ve 'Osmânlılığın hem hükûmeti hem kadı ve müftülüğünü hem cemâ'at-ı İslâmîye riyâsetîni temsil eylediğinden bahisle sadâret müsteşârlığına tahrîrât ve ta'kîb-i memûrîliğine kağıd ve tekâlîf.

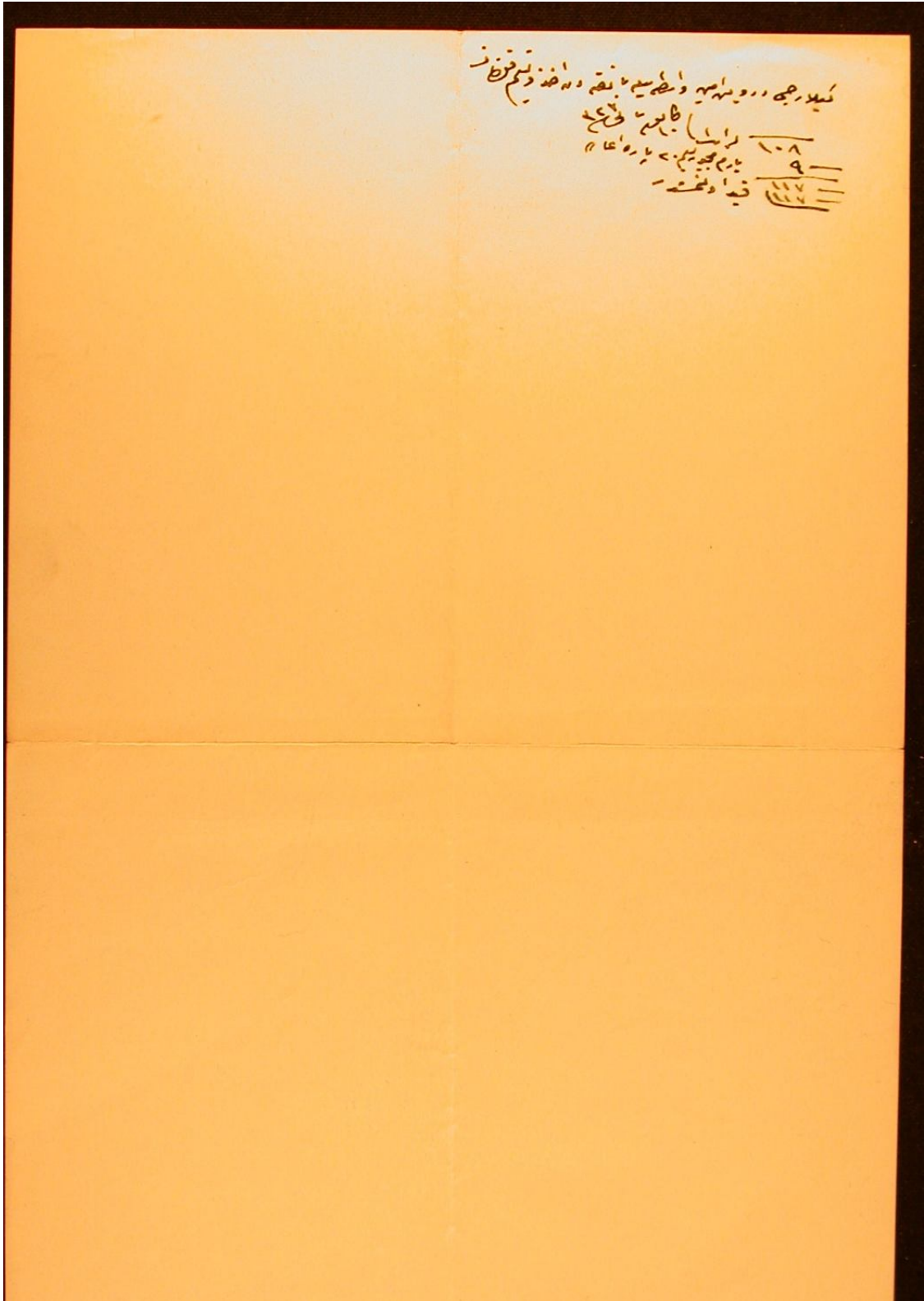
84
7

۶

مفتوحه من جناب النعمه

سردسته داعية
 له نوع حقوقه وفضل محاطه بيمين خصيصات شهره مبائنه داعية بخير شهره اوتوز عوفه اعلى نسيب بر الدين و طالع اول روم
 ابتداءه اعتباراً درت ايمن اولمه اوزره برانكيد لاس عثمان با نقسه باشيخ النانه بر قطه جود لفا يقبح مفتوحه ربيدي قلنه اولدين
 هو اباً عومه اولوز اولديس اردازاه صفت مده الاكدر . كالتوايه لاسيلا
 الراجعي
 سج مولوحانه قوس

Konya Mevlânâ Müzesi Arşivi Zarf No:84, Belge No:2b

84
3

4

حضرت عالی جناب مرشد اعظمیدین

مدونه راجعیدبر
تقدیر معناد اولو درت آیینه بر لفظ اولی بیانه استوار قدر بزرگترین یا نفعه قیام و النع بر تقدیرات بقا تقدیر خدایین مدونه
توجهی فیضیه آیه مرشد اعظمیدین بقا استوار و سید احمد انقاد قندی او بابه اروقین هفتت له اولر که () سالک
سج مولوی زین

84
A

حضور عا حضرت رسد اعظم ص

مدد و دعا

مسلح حالاً جناب رسد اعظم ص بوردی اوزره برانه حاجت دوا م ابره با بقا کباره ربه نیا خنده اولریم قویسار و در بند دخی
یونانسانه ای قیسه ایزد ورطه کسب شدت ایزد کون بود که کون لوندیه و کون آنته بیعت کوندرسه و جناب رسد یونانسانه اطعمه ایسی
خبریه نایب در چهره سه و غیرت اولفده برسانت نیاه عید الهام سلیمده حصول کلامه خدایه انکار جهتم بجزین قاضیه انق حقدی
طرفه باب عا با کیفیت عله و آسما و الهام مار و کلهه جهنمه دخی تنظیم اولنانه عله کوفه لوندیه نیسار اولریم کون خصلت و کور
با حقد لوندیه م سید اعلی انق خفتار دخی آسما اولریم رویتا وضعه زلفه یونانسانه بیله و لیس و زرد لیس جهنمه رسد یونانسانه نزل
اولریم ایجه لوندیه ده منفذ کسب توخ حقیقی نیاه انکه در قای کوبه اولریم جیره و لیس دخی ره عقیق ایتمه یونانسانه عید بودده نزل
حقیقی با لیس دخی حقیقی نایب انکه ایجه رسد یونانسانه نزل اولریم ایجه لوندیه ده منفذ کسب توخ حقیقی نیاه انکه در قای کوبه اولریم جیره و لیس دخی ره عقیق ایتمه یونانسانه عید بودده نزل
انسی طایم کولیت ایجه فارجه منادیه نالی بوی بیسه دق عولور بار ناصل بار حقد و نطره هجیم کور اولریم حقد کله نایب
مدد و دعا در جناب همه انکه اسلام حقد خید لوندیه احاب یورسوه و صائب و فدا کسب عید اولریم حقد و نیا بیایمده لازم کله حقد انکه رسد یونانسانه انق
اولریم ایسه کیفیت بر ایزد بوردیه اولریم ایسه رسد یونانسانه عید بودده نزل اولریم ایسه رسد یونانسانه عید بودده نزل اولریم ایسه رسد یونانسانه عید بودده نزل
ایده و همه نعلان قیضات ابات رسد اعظم ص همه اعیانده بقای نیاه و سدهم ایتمه اوبابیه اور و ساه حقد همه اولریم

الدعوی
در رسد مولوی ای

۱۸ کورد ۱۳۰۵

84/6

5

حضرت عالی جناب شایسته اعلیٰ

مردودہ راجعہ

در گاہ شریفانہ اکر محمدی و خصوصاً کاخانہ مرور زمانہ اہم خرابہ یوز طویرین و سکہ اولینجی برابری حقانہ تک ضعیف و نارسام جہاں کدی
 جنبہ مز حاکم الرعی ساحتو علی وقتا افتد راجعہ طرفندہ رأی البیہ مشرکہ اولینجی جہتہ افتد استا ابرہہ رأی تسمیم خانہ فقیرانہ می
 بالترقیہ اقتضا ایدہ فیہ انما تدریکم یا لیکر کلمہ فقیرانہ من اعمارینہ نسبتاً اولئکہ الرج حیہ وعدہ ہر ایضاً دینہ تقابل ایدہ بید جان الہ برتک
 اولیغندہ بالضرورہ عجز حال فقیرانہ بد جہتہ دربار سوکت قرارہ باعضواں استرجاع ویکہ شریف ایدہ خانہ فقیرانہ من تجرانہ بیچین ایجا بوزانک لرا
 طلب ایلرہم اولغندہ سحتو حالک افقہ حضرتہ طرفندہ یازینوا نرا ایدہ عرضواں داعیانہ مع سفار علیہ صدارت غلطیہ ارسال قلمینغی مسخر انانہ تاریخ
 و نمود بھدی منکور علی جناب شایسته اعلیٰ بولرہم اوزرہ بکرہ لفا تقویع جنوریہ بیدہ قلمنہ و بوا ایدہ لوزم کتوا اقدامات تقیبات
 جہاں حقنہ اقتضا ایدہ محمد اردشعار بولرہم اھمالہ متوقفہ رأی عالی جناب مرشد اعظم اعلیٰ بولنہم اولینجی مردودہ راجعہ اولیابہ و اولادہ
 مردودین و لطف اھمالہ مفت و حق لاورکدہ ۱۱ کالہ اولیابہ

المد الی
سج مولو خانہ اول

84
X

قبریس فاتیملغی

عداد

۶۷ عددی و ۱۶۶ حرم ۴۴۲ و ۱۶۱ سره پای ۴۹ تاریخ ایله تمام
صدات عطیایه عریضه یازیلد

قبریس مولوی درگاه فیضه تاشانک تعمیری دسائره حقیق و بریلایه عوضی لک

نصیه

84/8

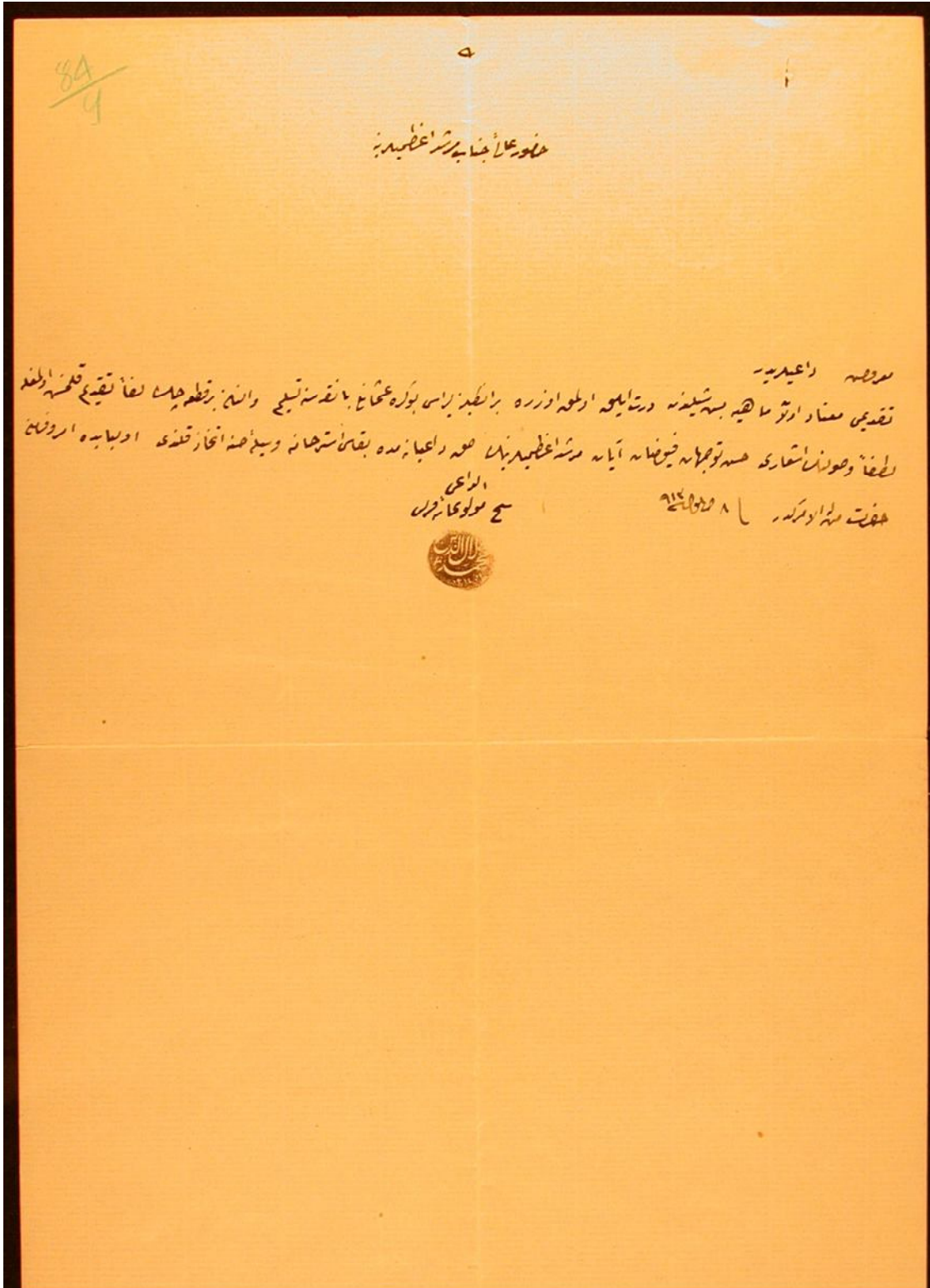
حضور عظام حضرت ولسغیه

مدینه داعیه بریه

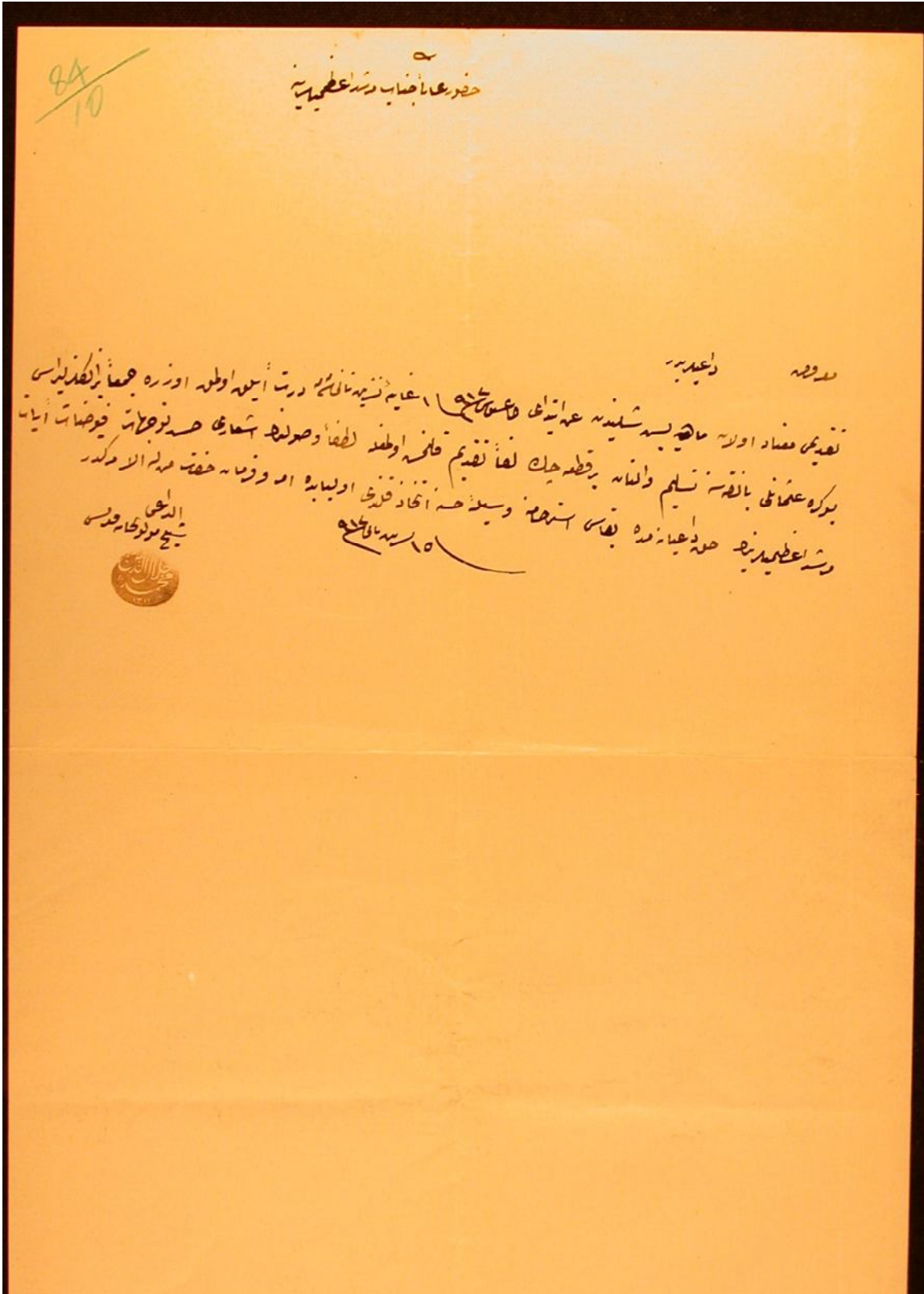
۱. رساله اصلاح نازی ملفوفیه برابر ارسال یوریده ایشامه عظام جناب رسنه اعظمی کمال تعظیم ابر آنتب معتمد
 کتبه داعیه نام اولیاده اعلیٰ بدخودک دیبه و دولتی حفته مشهور اولاد نیات فاسده ایدر طله مقدسه و فرجه اولاد
 مجاروت و لغوات باعینه زبیه فارس اولاد طله طقدنه و منصفه اولاد و نجات سابعیه بی وجهه لازم کده معاونت ه
 و صفه از هجت ایضا زبیه و جوبیده برلین اجدیه بر ماهیونک فضیله عالم افقا حفته زبیه یا ستاری تحفه اولاد
 جمع اعانات ایدر کده و کیده در سمانه لفتنه لفته انقی یوزلیر قدر بر مینک در سمانه کوندر لیکت کی سانه قضاومه دهن
 بیدری جمع اعانات ایدر کده هلهب قیبا بوزجه نقل ایدر قیسویه داعیه دهن داخل هلهبیه قضاومه جیفیه حقی و طوبیله وجهه
 اعاناته و جمع لفته کوندر یه حله مدونه اولادیه روزنامه حفته مرله اولادیه کادریه
 الهی
 سچ مولوی ولسغیه

Konya Mevlânâ Müzesi Arşivi Zarf No:84, Belge No:8

Konya Mevlânâ Müzesi Arşivi Zarf No:84, Belge No:9

Konya Mevlânâ Müzesi Arşivi Zarf No:84, Belge No:10

84
11

حضرت علیا هفتہ النعمیہ

معرضہ داعی کبیرہ
 حضور لامع النور حضرت مولانا اولیاء مراد علیہ السلام حضرت مولانا
 صوفیہ مہجوری قافلہ بھندہ محمد صاحب مقدار ارکان دارالافتاء دارالحدیث
 کتار داعیہ اعلیٰ و حکماء اور ذرا ہفتہ النعمیہ امتثالاً بولناک الی ایسی تحریر ارادہ کر کے قدر بریلوئی طرہ ترمیم کی ہے جس کا
 اولیاء اربعہ بکرہ طقوز سبب و بوسیانہ ہم اربع نکتہ قیامی جمع رضی عنادہ اولیاء برصوفہ درونہ وضع و ذرا اجنتہ تیسرا فرس اولیاء
 رسیدہ تجارتہ استفادہ سے ملنے نوری افیہ ارسا کلمہ دارادہ رضی عنادہ اسما و تدریہ عمرہ و تقدیس حضور ص کتبہ با تحریک انصار
 قلمیہ اولیاء لطفاً وصولنا از بارہ توقیراً ہی کما مرشد اعظمی ہدی بولندہ اولیاء ہ ہر دو ہفتہ اولیاء
 سح مولانا کرمی

لطفاً برتیبہ محمد صوبیا ابو برنہ کتبہ سیدتی
 علیا ہدی لطفاً ہفتہ ہدی اعجازی کتبہ کتبہ

Konya Mevlânâ Müzesi Arşivi Zarf No:84, Belge No:11

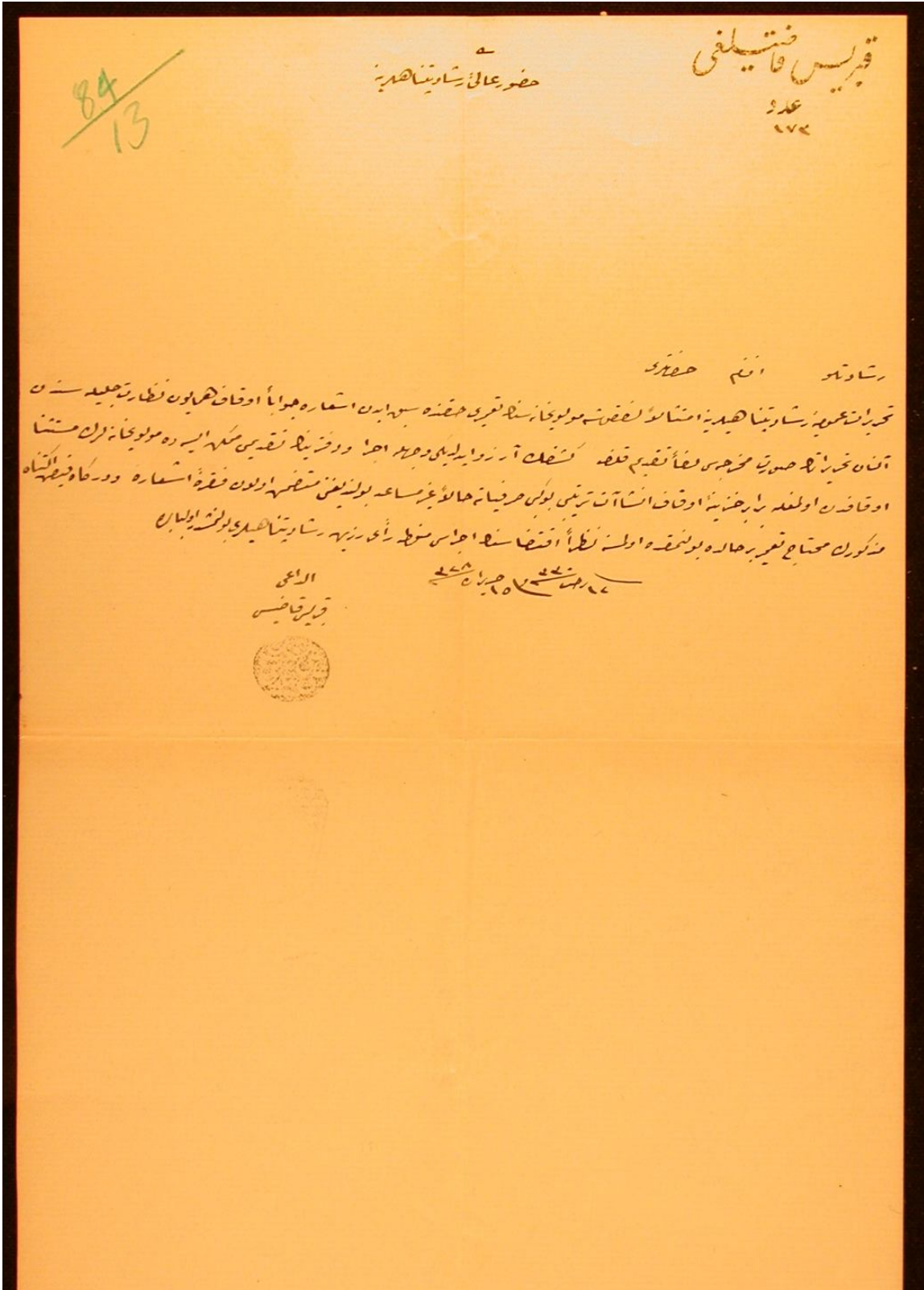
۹

مدینه دعبیریه

سال ۱۲۸۴ هجری قمری در روز دوشنبه ۱۲ صفر ۱۲۸۴ هجری قمری
 ارسال اخطار به عدد خدیوینک عدم وصول دعبیریه موجب تأسف و اطمینان درستی اولی به عدد دعبیریه
 کوندرتیه ای سوسی البریه رسیدن نمایندگی فقط در وقت توری اوفیه مراجعت ایدیریک رسول خدیوینک طرف در ترف
 عالی دعبیریه رسماً ارسال حضور من کدره تأکید و تئیه ایدیه اولدینک عوض اجتناب ایدیه وجه توجهات مطابق آیات حضرت
 رسد اعطای دعبیریه بقای نیار ایوم اولدیده اردو زمانه حضرت له اولدیده رسد دعبیریه

المدعی
 سحر مولی محرابند

۸۴
۱۲

84
15

۹

مفهومها شور جناب مرشد اعظمی به

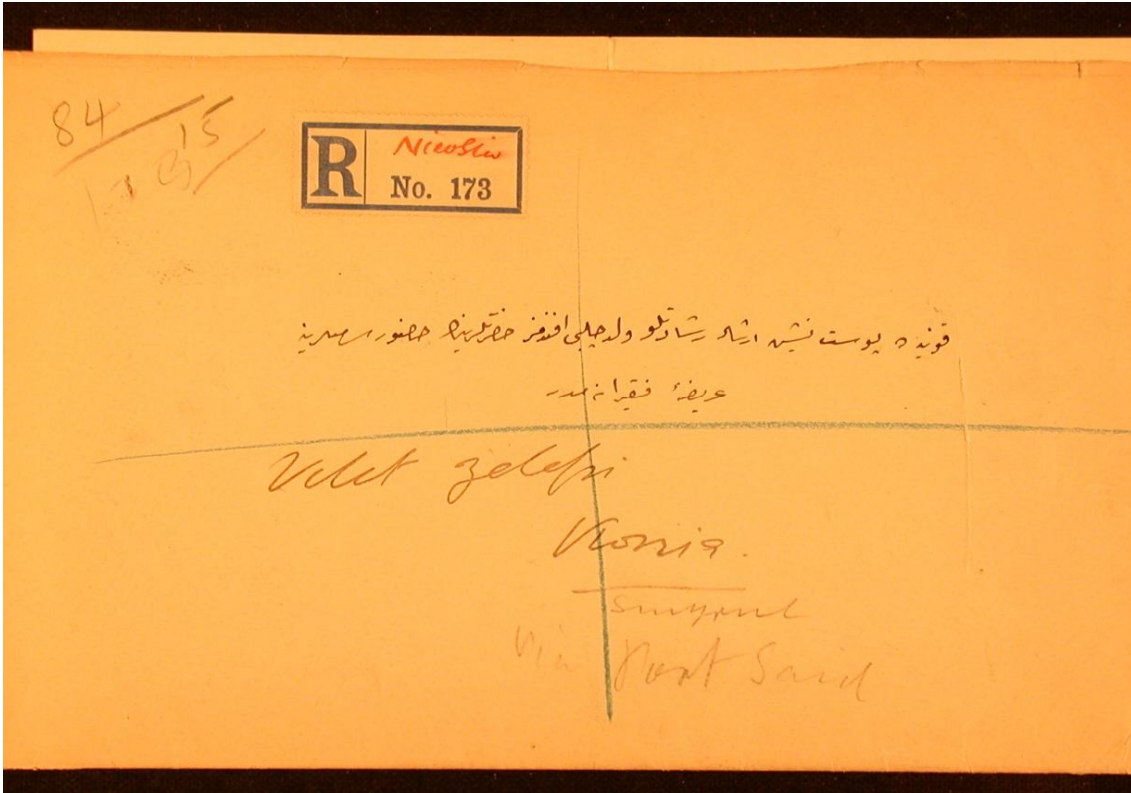
مدونه حاکمینه لریه

طالعک مسعدۀ فوفه العاد سبع برمت غیر ترقه قبیلده اولرده هفتت بر
 قدس سره الخیر افدک کعبه الصافه وصف صید بحونه نظر اولر آستانه
 عسره آستانه سعادتدین رویال تبرک و ذات معالی صفات مرشد اعظمیه
 سه غیره نالی انصاف عال العال اولیغول سکری دارده عجز تام ایدم عجز
 رسا عیاضیه بو عجزی اعتراف ایدم مقفودر مارام الحباه بحاوه ابدال عیاض
 دوام عجز اقبال و اجلال مرشد اکر میدنده یا بهای بنات اولر هفتت عرضت
 جمانه ایدر و هر حاله همه توجهات فیوضات غایبیه جناب مرشد اعظمیه
 صدقه فقیرانه روضی استهجام ایدم او بیابده روزی هفتت صبح اولر کرد
 حاکمینه لریه
 دی الصعدہ الخ
 رسد و اما قواص
 صه هبه

حکیم بولوی قیصه زانم نغمه زانم زانم زانم
 لکاک افترام ایدم نظر بلانده ایدم
 لایحه نغمات ایدم

فردین مولوی درگاه ترقیق طعابہ نہ فرما جزی حقہ
 مقام صد تقضایہ عریضہ

نومرد
 ۶۷
 (ریح الاصلیہ) (تاریخ ۱۲۴۱)
 ۱۶

Konya Mevlânâ Müzesi Arşivi Zarf No:84, Belge No:15-Zarf-a

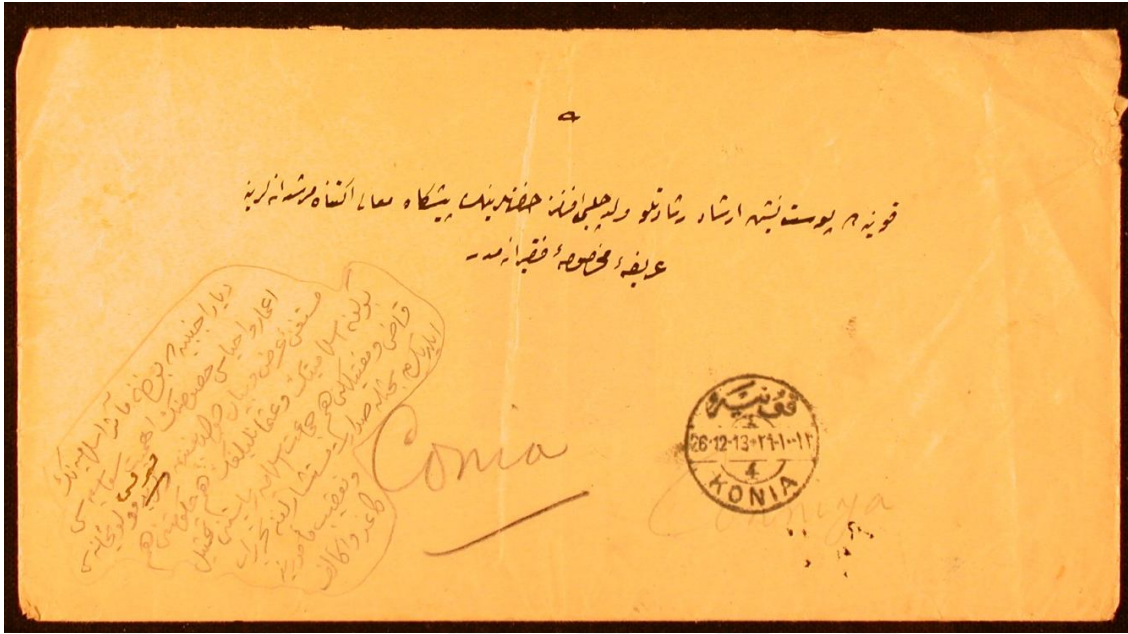
84
16

حضور معائنہ شریفہ و تقسیم

موضوعہ را عید بیدار
رسیده دست تقسیم اولی ۶ مارش ۱۹۱۶ تاریخ را نام سید جناب مرشد اعظم بیدار موقوفہم برابر معائنہ لکنہ دار اعیانہ اولی
اولی و اضحیٰ حوٹ فقیرانہ درکار اولی و حوٹ تقسیم مراحمہ دار معصومہ و تقسیم بیدار بجه ابقای شکر نذر عیال اولی و معصومہ دست عبودیتہ اولی
دعوات خیریتہ ابات مرشد اعظم بیدار بالندار ایصال بارگاہ جناب پروردگار قلندریہ و بر موصیہ امروزیہ را نام معصومہ اولی و تقسیم
قیام بیدارہ و تقسیم حاکم افق را عید بیدار اعطا و باز بیدار تحریکات نوروسیدہ تاریخ رضی اللہ عنہ حضور بیدارہ تقسیم و سراسر بیدار اولی و تقسیم
عض استغای نوجوات حیوانات غایبہ جناب مرشد اعظم بیدارہ و سیدہ حسنہ انخاز اولی و اولیہ امروزیہ معصومہ لکنہ اولی و تقسیم
۶ مارش ۱۹۱۶
الاعلیٰ
سید سلو کتایہ

دست ایوم و طومہ او زره بر عهدہ انظیر برانی ہادی
باقی دستہ انجمن بقطبہ جمعہ لقا تقسیم حضور بیدارہ لکنہ مورخہ

Konya Mevlânâ Müzesi Arşivi Zarf No:84, Belge No:17-Zarf

Ek-3: Resimler

Resim 1. Lefkoşa Mevlevîhânesi'nin Giriş Kapısı

İbrahim Numan, Lefkoşa Mevlevihanesi, <https://semazen.net/lefkosa-mevlevihanesi/>, erişim tarihi: 18.05.2020

Resim 2. Lefkoşa Mevlevîhânesi'nin Dışarıdan Görünümü

İbrahim Numan'dan nakille

Resim 3. Türbeler Bölümünün Dışardan Görünümü
İbrahim Numan'dan nakille

Resim 4. Türbelerin Bulunduğu Bölüm
İbrahim Numan'dan nakille

Resim 5. Semâ Bölümü ve Mutrip Mahfili

İbrahim Numan'dan nakille

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Mevlâna Araştırmaları Enstitüsü Müdürlüğü

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı:	Hümeyra YAMAN POLAT	İmza:	
Doğum Yeri:	Karaman		
Doğum Tarihi:	07.04.1993		
Medeni Durumu:	Evli		
Öğrenim Durumu			
İlköğretim-Ortaokul	Mehmet Karacığanlar Mevlana İlköğretim Okulu		
Lise	Zeki Özdemir Lisesi		
Lisans	Mevlana Üniversitesi- Türkçe Öğretmenliği		
Yüksek Lisans	Selçuk Üniversitesi Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları Enstitüsü		
İlgi Alanları:	Doğal ve Tarihi Alanları Gezmek, Kamp Yapmak, Şiir Dinlemek ve Yazmak, Meditasyon		
İş Deneyimi:	Halk Eğitim Merkezi- Yabancı Öğrencilere Türkçe Öğretimi Halk Eğitim Merkezi- Hızlı Okuma Eğitimliği		
Belgeler:	Diksiyon, Hızlı Okuma ve Etkili Konuşma, Osmanlı Türkçesinde Kolay Metinler, Osmanlıca Arşiv Metinleri Okuma, Akran Danışmanlığı		
E-posta	humeyrayaman07@gamil.com		